తిషికపౌరాణికసామాజికసకలభాషాప్రగల్భవిద్వత్కవిరంజితంబును, వందివైతాళిక వైణికగాయకనర్తకాగ్రామ్యపరిహాసకవిలాసినీభాసితంబును నగుసభాభవనంబునఁజతురుపాయచతురస్వతంత్రు లగుమంత్రులును, సుగుణసింధువు లగుబంధువులును, నవార్యశౌర్యకృతకృత్యు లగుభృత్యులును గొలువంగొలువు చెంగలువకొలనుంబోలి కలకల నగుచుఁ జెలఁవు మిగులం బేరోలగం బుండి సాహిత్యగోష్ఠీగరిష్ఠుం డై కృపారసశీతల కటాక్షంబుల నన్నుం గనుంగొని యిట్లనియె. 12

చ. క్షితిపతి యెవ్వఁ డైన నగుఁ గీర్తియ సొమ్ము నృపాలకోటికిం
గృతిపతి యైనవాఁడె కృతకృత్యుఁడు గాన నొనర్పు సప్తసం
తతులకు నెక్కుడండ్రు కృతి దాశరథీద్ధకథాసుధాచమ
త్కృతకృతి రామభద్ర చెవికిం జవి కొల్పు భవత్కవిత్వముల్. 13

వ. అని బహూకరించి కర్పూరతాంబూలపురస్సరంబుగా నగ్రహారప్రత్యగ్రహారాభరణ సమీచీనాంబరంబు లొసంగి గారవించిన నేనును మహాప్రసాదం బని యంగీకరించి మదీయకృతికన్యకాహారవల్లికి సఫలంబుగా ననుగుణనాయకరత్నంబు గొబ్బూరినారసింహనృపాలుండు గలిగెనని హర్షించి రచియింపం బూనితిఁ దదీయవంశావతారం బెట్టి దనిన. 14

క. మిత్రబ్రహ్మము పొల్పు జ, గత్త్రయనయనమ్ముఁ జిత్ప్రకాశకమును మూ
ర్తిత్రితయాన్వితమును సమ, యత్రయకారణమహామహత్త్వము నగుచున్. 15

క. హేళిం గొనియాడం దగు, హేళిఁ బ్రసన్నోదయుం ద్రయీమధుపాళీ
కేళీసంకీలితకం, కేళిగుళుచ్ఛస్వరూపఘృణిరింఛోళిన్. 16

తే. పలుకుటిల్లాలి నెమ్మోము బాపనయ్యె, పొడమునెలవయ్యె సంపత్తిపువ్వుఁబోఁడి
కాటపట్టయ్యె నేవేల్పుమేటి చేత, నలరు నెత్తమ్మి యాకాఁక వెలుఁగు చెలఁగు. 17

చ. సమధికభక్తపోషణవశంకరశంకరమూర్తిభేద మే
యమలునిరూప మెవ్వఁ డమృతాంబుధితుంగతరంగరంగదా
శ్రమున కఘౌఘశిక్షణవిచక్షణదక్షిణవీక్షణస్వరూ
పమునఁ దనర్చు నాభువనబాంధవు నెన్నెద సప్తసైంధవున్. 18

శా. ఆనాళీకవనావనప్రవణుఁ డార్యస్తోత్రపాత్రుండు సం
జ్ఞానామాంగనయందుఁ గాంచె మనువున్నైజన్యధన్యున్బుధా
ధీను న్వర్ణవిభేదనిర్ణయవిధాధిష్ఠానభూయిష్ఠని
ష్ఠానిర్నిద్రహితామరద్రు నఘశిక్షాదక్షదీక్షానిధిన్. 19

క. ఆవైవస్వతసుతుఁడు మ,హీవరకులసార్వభౌముఁ డిక్ష్వాకుఁడు త

తే. పాదములు గల్గి నడక చూపఁ్పడక యుండుఁ, గదలలేవు విపక్షముల్ కఠినభావ
ముడుగవేల సురాద్రులగొడవ యనుచుఁ, బుడమి గొబ్బూరిరాజుమూపున వసించె.

ఉ. భావుకకీర్తి గొబ్బురినృపాలకుమారులు ధన్యు లామర
గ్రావనిభుండుఁ గొండపథరావరశేఖరుఁడు న్సముల్లస
ద్దీవిజితాహినాయకుఁడు తిమ్మమహీపతి పిన్న రంగపృ
థ్వీవరుఁడొబపార్థివుఁడు వేంకటరాజును దిమ్మధీరుఁడున్. 31

తే. ధరణి గొబ్బూరిరాజుసంతాన మిట్లు, చిగురుఁగొమ్మయుఁ జేవయై చెలఁగె నతని
యనుజమణియైన తిరుమల మనుజవిభుని, శుభచరిత్రంబు పొగడ శేషునకుఁ దరమె.

చ. గురుతరబాహువిక్రముఁడు గొబ్బురివంశవరుండు నైనయా
తిరుమలరాజు రాజిలు నుదీర్ణ విరోధివరూథినీశిర
స్సరసిజవాటికాసమదసామజమై బహుదిగ్విలాసినీ
తరుణనఖక్షతద్యుతివిధాయి నిజాశ్వఖురాంకకోటి యై. 33

తే. ధీరుఁడామేటిగొబ్బూరితిరుమలయ్య, రమణఁ గోనేటిపినకొండరాజుతనయ
రంగమాంబ వరించె వారాశికన్య, నబ్జనాభుండుబలె హర్ష మావహిల్ల. 34

క. ఆరంగాంబకుఁ దిరుమల, శౌరికి సుతు లైరి కొండ జనపతి రంగ
క్ష్మారమణగ్రామణిక, స్ఫూరిరంగక్షితీశచూడామణియున్. 35

వ. అం దగ్రజుండు. 36

క. కొండమనుజాధినాథుఁ డ, ఖండపరాక్రముఁడు పుణ్యఖని సకలకలా
కుండలివిభుఁ డసిధారా, దండితరిపున్నృపతి యతనిఁ దరమే పొగడన్. 37

క. ఇది గొబ్బూరితిరుమల, త్రిదశాధీశ్వరునిసంతతిసమున్నతసం
పదఁ దామరతంపర యై, పొదలెం దశదిశలఁ గీర్తి పూర్వముపర్వన్. 38

వ. తదనుజుండు. 39

మ. కలనం గవ్వడికైనఁ గాదను భుజాగర్వాతిదుర్వారతన్
బలభిత్పుత్త్రవసంతకంతులఁ దృణప్రాయంబుగాఁ జూచు మం
జులసౌందర్యకళావిశేషమున రాజు ల్లేరు గొబ్బూరియా
బళిరాజన్యునిఁబోలువారు హిమవత్పర్యంతభూమండలిన్. 40

ఉ. కోనెటిచిన్నతిమ్మనృపకుంజరునాత్మజ వెంగళాంబఁ జం
ద్రాననఁ బెండ్లియై కనియె నాబళిభూవిభుఁ డాబళేశ్వరున్
ధీనిధిఁ గొండభూమివిభుఁ దిమ్మనృపు న్నరసేంద్రు ఖడ్గధా
రానిహతాహితక్షకరరామధరావరు లక్ష్మణాధిపున్. 41

గీ. ప్రతిభఁ బిన్నగరాజు శ్రీరంగరాజు, ప్రకటతర కాంతిరాజు శ్రీరంగరాజు
ప్రౌఢి నవభోజరాజు శ్రీరంగరాజు, ప్రథితధనరాజరాజు శ్రీరంగరాజు. 50

క. శ్రీరంగరాజసుతులు ధ, రారంగత్కీర్తు లళియ రామాధిపుఁడున్
ధీరుఁడు తిరుమలవిభుఁడు ను, దారుఁడు శ్రీవేంకటాద్రిధరణీధవుఁడున్. 51

తే. అతిపవిత్రత మూర్తిత్రయంబనంగ, నతులతరదీప్తి వహ్నిత్రయంబనంగ
రామరాజును దిరుమలరాజు వేంక, టాద్రిరాజును మనిరి విఖ్యాతమహిమ. 52

వ. అందు. 53

ఉత్సాహ.—

రామరా జమానభోగరమ్యమానభూతను
త్రామరాజరాజు భీకరప్రతీపభూపసం
గ్రామరాజమాళినమ్ర రాజరాజిమిత్రగో
త్రామరాజహృత్కృపాసమగ్రచిత్తుఁ డెత్తఱిన్. 54

ఉ. ఆపటుకీర్తి రామవసుధాధిపచంద్రుఁడు కృష్ణరాయధా
త్రీపతిసార్వభౌమదుహితృప్రియుఁడై వితతప్రతాపసం
తాపితశత్రుఁడై యలసదాశివరాయనిరంతరాయవి
ద్యాపురరాజ్యలక్ష్మికి నిదానము దా నయి మించె నెంతయున్. 55

శా. రామక్షోణివిభుండు కృష్ణమనుజేంద్రగ్రామణిన్ భీమసం
గ్రామేంద్రాత్మజుఁ బెద్దతిమ్మవిభుని న్నాచారితిమ్మాధిపున్
శ్రీమంతుం బినకొండభూవరవరున్ శ్రీరంగరాజన్యసు
త్రాముం గాంచెఁ గుమారరత్నముల మందారోపమోదారులన్. 56

వ. అందు. 57

సీ. జనియించె నేరాజు జైవాతృకాన్వయాంభోరాశినవకల్పభూజ మనఁగఁ
గప్పము ల్గొనియె నేఘనుఁడు కేరళచోళపాండ్యలాటాంగభూపతుల చేత
దిక్కరికరమతాహిధిక్కారియై లీల నేలె నేవిభుఁడు మహీపురంధ్రఁ
దనియించె నేనృపోత్తముఁడు భూదేవసంతతుల సంతతమహాదానగరిమ

తే. నతఁ డభయదానసంరక్షితాజిరంగ, భీతభూతలనేత వాగ్ధూతధాత
యసమసమరోగ్రచండబాహార్గళుండు, రమ్యగుణశాలి పెదతిమ్మరాజమౌళి. 58

మ. అరవేటల్లియ రామరాజు పెదతిమ్మాధీశుబాహాభయం
కరకౌక్షేయకధారఁ బోరనఁ గడంకం ద్రెవ్వవీరారిమ
ల్లురకు న్మట్టి యగుం దదీయబలధూళుల్ సంగడాతా వియ
చ్చరకాంతాస్తనపాళి వి న్నరడి నాశ్చర్యంబు చర్చింపఁగన్. 59

తరశరణాగతోద్ధరణధైర్యము శౌర్యము నీతి యీతి త
స్కరపరిహారముల్ శుభవిచారము గల్గినధన్యుఁ డంచు మా
తిరుమలరాజువేంకటపతి న్నుతియింపఁ దగుం జగంబులన్. 72
వ. ఇట్టిపుత్రసంతానంబు గాంచి తిరుమలరాజు రాజిలుఁ దదవరజుండు. 73
మ. తనదుర్వారతరప్రతాపశిఖి చేతం బుట్టువీరాహితా
వనిరాట్పట్టణభస్మపాళి గొని తేవల్ వన్నె గావించు నా
ర నిజశ్రీకరకీర్తిదర్పణము శ్రీరంగక్షమానాథనం
దనరత్నం బగువేంకటాద్రి జయపద్మాదర్శనార్థం బనన్. 74
క. ఆవేంకటాద్రివిభునకు, గ్రావాధిపధైర్యనిధికిఁ గలిగిరి రంగ
క్ష్మావరమణియును దురితత, మోవిభుఁ డగురామరాజు మొదలగుతనయుల్. 75
వ. అందు. 76
సీ. అరిపురంధ్రీమందహాసచంద్రిక కినచ్ఛాయ యెవ్వాని తేజఃప్రశస్తి
నవజయశ్రీనటీనటనలీలకు నీలమణియష్టి యెవ్వానిమహితహేతి
యహితవీరప్రతాపారుణాస్తమయసూచకతమం బెవ్వానిసైన్యరజము
దిగ్వధూకుంతలదేశంబులకు ముత్తియపునేస లెవ్వానివిపులకీర్తు
తే. లతఁడు లోకైకనృపాలవేశ్యాభుజంగుఁ, డతులకారుణ్యరసపూరితాంతరంగుఁ
డంగనామోహనాంగుఁ డుదగ్రరుచిప్రసంగుఁ డవ్వేంకటాద్రీంద్రు రంగవిభుఁడు. 77
క. రంగావనీశ్వరుండు తు, రంగారోహణపటుత్వరవిసూనుఁడు సా
రంగాక్షీమదనుఁడు చతు, రంగాధికరాజ్యలక్షణాఢ్యుం డలరున్. 78
వ. ఏతాదృశతనూజరత్నంబులం గాంచి వేంకటాద్రిరాజన్యుండు మించునంత. 79
క. ఆరామరాజు తిరుమల, శౌరియుఁ శ్రీవేంకటాద్రి జనపతి మువురుల్
గారాపుందోఁబుట్టువు, లై రాజిల సాధ్వి యోబమాంబ దనర్చున్. 80
మ. ప్రభురత్నం బగుతిమ్మభూవిభుతపఃప్రారబ్ధపుణ్యోదయం
బభిరామాకృతినొందె నొక్కొ యనఁగా నాయోబమాబ్జాననా
శుభగర్భాబ్ధి జనించి రానరసరాజుల్ జగ్గభూభర్తకా
స్తుభచింతామణులుంబలెల్ సహజతేజోదానధారేయులై. 81
చ. ఇరవుగ వేంకటాద్రిమనుజేంద్రు భుజంబుల ప్రాపుదాపునన్
నరసవసుంధరావలయనాథుఁడు జగ్గనృపాలచంద్రుఁడుల్
హరి కిరుఁగేలుదామరలయందును జక్రము పాంచజన్యముల్
దొరయుంగతిం బ్రతాపఘనదుర్జయకీర్తులు గాంచి రున్నతిన్. 82

ష్మయ విస్ఫూర్తికి నాస్పదం బఖిలవిద్యాతారకమ్యజ్ఞశా
శ్రయ మీగొబ్బురినారసింహమనుజేంద్రస్వామి సామాన్యుఁడే. 92

ఉ. కోనెటితిమ్మభూవిభునికూఁతురు రంగమఁ బుణ్య గొబ్బురీ
శ్రీనరసింహుఁ డాహరి సిరింబలెఁ బ్రేమ వరించి కాంచె స
త్పూనులఁ బెద్దతిమ్మవిభు శూరమణిం జినతిమ్మరాజు సం
ధానిధిఁ గృష్ణు ధీరు రఘునాథునిఁ బావనృపాలు రంగపన్. 93

సీ. అప్రతీపప్రతాపాటోపనైపుణీ దిననాయకుఁడు పెద్దతిమ్మవిభుఁడు
వైరివీరవిహారదూరకృద్దుర్వార ధీరతానిధి చిన్నతిమ్మఘనుఁడు
విష్ణుపాదాబ్జపరిష్ఠభక్తివ్యక్తి జిష్ణుకుమారుండు కృష్ణశౌరి
శరణాగతహితార్థభరణాదరణకరుణాసనాథుఁడు రఘునాథనృపుఁడు

తే. రూపనిర్జితరతిరాజు పాపరాజు, రత్నసానుస్థిరాకృతి రంగనృపతి
మనిరి గొబ్బూరినరసేంద్రననుఁగుఁదనయుఁ, లతిపవిత్రత ధరణి వేదాంతసరణి. 94

చ. పలుకు శిలాక్షరంబు నయపాలనరూపము లానిరూపముల్
నిలువు దయామయంబు మహనీయము లానడక ల్తలంపఁగాఁ
దలఁపు మురారినిర్మలపదప్రవణం బితరు ల్సమానులే
యిలనరసక్షితీంద్రతనయాగ్రణికిన్ బెదతిమ్మశౌరికిన్? 95

ఉ. ఆపెదతిమ్మభూవరకులాగ్రణి కందనవోలిభర్త సం
తాపితశాత్రవుండు తనతమ్ముఁడు ధర్మయుతుండు కొండవీ
టీపురదుర్గరక్షణపటిష్ఠమతిం జినతిమ్మశౌరి యా
జ్ఞాపరిపాలనప్రథిమ సంధిల రాజ్యము చేయ రంజిలున్. 96

ఉ. మూపు వసుంధరాభరణముద్రకుఁ బ్రాపు సిరు ల్గడింపఁగా
నోపు మెఱుంగుఁజూపు వినయోదయమాధురి గుల్కుఁ బల్కు ల
క్ష్మీపరిణామవైఖరికి మే లగునవ్వుల మోమహో! ధరి
త్రీపతు లెవ్వరీడు జగతిం జినతిమ్మనృపాలశౌరికిన్? 97

సీ. ఘోటీపరంపరాధాటీపలాయితవైరివర్గమునకు వనద మగుచుఁ
గదనరంగంబున నెదిరించుపగతురసతులకన్నులకును జలద మగుచు
శరణాగతాహితధరణీశలాధీశవరులకు నిత్యజీవనద మగుచు
హితులకు ముక్తికన్యాదాన మిచ్చుచో నలరి ధారాధరం బగుచు మించు

తే. బహువిధము నాకృతులు చూపి రహివహించు, శాత్రవలలాటపట్టికాంచత్కురంగ
నాభికలితాంఘ్రి నరసభూనాథుపట్టి, చిన్నతిమ్మనృపాలుకౌక్షేయకంబు. 98

సీ. ఉప్పుతోఁ దొమ్మిదియును బెట్టి కృపణరక్షణము గావించు నేగుణసముద్రుఁ
డడుగుమాత్రనె పెక్కువడుగుల కిచ్చి కీర్తనఁ బొందు నేపుణ్యజనవిభుండు
నెలకట్టడలు చేసి నిఖిలబుధత్రాణ మొనరించు నేపురుషోత్తముండు
వర్షాశనంబు లవ్వారిగా నొసఁగు యోగ్యద్విజశ్రేణి కేఘనుఁడు కరుణ
తే. నరుణకిరణప్రతాపుఁ డేధరణివిభుఁడు, నయవినయప్రభావుఁ డేయనఘమూర్తి
యతఁడు గొబ్బూరిబిమ్మరాజాగ్రసుతుఁడు, సరసగుణహారి గొబ్బూరినరసశౌరి. 107

సీ. మరలఁ దేనీ వజ్రమాతంగహయములఁ గలయనీ పదివూఱుకళలకోడును
నూర్మికాచకచకద్యుతుల మిన్నందనీ వెలఁగనీ గంగతో గలసిమెలసి
నవ ధరింపంగనీ శంఖసంఘంబుల మఱియనీ నూక్తికంబులు ధరించి
మగుడంగ నీననీ తెగుదారి మ్రాఁకుల బ్రబలనీ వెన్నునిపాన్పు చెలిమిఁ
తే. బ్రతిఘటింపంగఁజాలునే పాలకడలి, శూరమణి యైనగొబ్బూరినారసింహ
రాజసింహభుజాబలప్రభవ మైన, గీర్తిరోచిః ప్రవాహావిస్ఫూర్తితోడ. 108

ఉ. సంగరభూమి శత్రునృపసంఘము గెల్చి ధృతిం దదీయన
స్త్రాంగములన్ హరించి నరసాగ్రణి యై నరసక్షమాధిపుం
డంగమనోజ్ఞకుంతలసమంచితమంజులలాటభూమిఘో
షం గదియించెఁ దా భుజభుజంగనిరంతరభోగకేళికిన్. 109

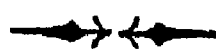
సీ. ఒకనిపైనొక్కఁడు ఛోర్వక చాడి చెప్పిన మనవిగాఁ దలపోసి మనుపనేర్చు
నన్యనిందాధృతి యాత్మగుణస్తుతి కలనైనఁ గలుగుట కానివాని
పలికినచో బొంకు పగతురయెడఁ గొంకు మఱచియుఁ దనయందుఁ బొరయనీయఁ
డనుచితోక్తియు నితరాంగనాసక్తియు నాచరింపఁడు నవ్వులాటకైనఁ
తే. బుత్రకులఁ గాంచె నిధులుంచె బుధులయిండ్లు, నిలిపె నల్లిండ్లు దేవళంబులు నమర్చెఁ
గావ్యపలియయ్యె వనతటాకము లొనర్చె, నెనయె గొబ్బూరినారసింహునకు నృపులు.

ఉ. శ్రీమణియైగొబ్బురినృసింహునిశత్రులశోణితంబుఁ ద
ద్భూరినిరూఢదానజలమున్ దదరిప్రమదాంజనాశ్రులున్
నీరధిసంగసౌఖ్యమున నిచ్చలు వర్తిలు శోణజహ్నుక
న్యారవిజానదీమిషమునం జని యౌర! విచిత్ర మెయ్యెడన్. 111

క. పోరను గొబ్బురినరసని, ధారాక్రూర మగునేకతరవారి యరి
స్త్రీరాజినేత్రములకును, ధారాక్రియ నిడు ననేకతరవారి యహో! 112

మ. హరికిం బ్రీతి ఘటిల్ల గొబ్బురినృసింహక్ష్మాతలాధీశుఁ డా
దర మొప్పం దనచేయుసంతతమహాదానాంబుధారల్ నిరం

ప్రథమాశ్వాసము.

కథాప్రారంభము.

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పంబూనిన రామాభ్యుదయప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన. 118

అయోధ్యాపురవర్ణనము.

క. మనుకులమురాచవారల, మనుకుల కిరవగుచుఁ గలిమిమగువకు నెలవై
తనరు నయోధ్యానగరము, తనరుచిరశ్రీ రసజ్ఞతతి నుతియింపన్. 119

క. ఘనజాలంబును మించిన, ఘనసాలము మణులఘృణులు కమలాప్తునకున్
దినమును నప్పురి మధ్యం, దినమునఁ బరివేషలక్ష్మిఁ దిరముగఁ జేయున్. 120

క. పురిపరిఘాసాలము లం, బురుహాభవాండములు గడిచి పోవఁగఁ జాలున్
దెరువునఁ బామడ్డంబును, నొరయికగా నెదురుచుక్కయును గాకున్నన్. 121

సీ. ఖరకరహరిఖురాగతసింధుపంకంబు గంగాతరంగశీకరము లుడుపఁ
గరికర్ణపుటమరుద్గతి వీఁక విసువాఁక పూపుప్పొడిధూళిఁ బోవఁ ద్రోయ
దగ్గఱి వెంపెక్కునగ్గలపుంజుక్కనిగ్గులు ముత్యాలముగ్గు గాఁగ
వాలుగాఁ గైవ్రాలువేలుపుపూబంతిచాలు మేలైనవాసనలు గుప్ప

తే. నెపుడుఁ జేయనిశృంగార మెనయుచుండఁ, గొమరు మీఱినరత్నశృంగములయొప్పు
నెట్టుకొని మించుజాళువాగట్టుతోడి, జోడుకోడియ లవ్వీటిమేడగములు. 122

ఉ. సోరనగండ్లకన్నములు సొచ్చి లతాంగులకన్నుఁ బ్రామి బం
గారమువంటియంగలతికాతతికాంతులు దొంగిలించె నాఁ
గారుమెఱుంగురంగు లెసఁగన్ దమిఁ జోరులతీరునం జనున్
వారిదముల్ నిజోగ్రతరవారి నెదిర్చినవారి నొందుచున్. 123

సీ. నెలఱాతిచాలునిగ్గులలోనిమిన్నేటి రాయంచగముల నార్భటులవలన
హీరకాంతులలోనియింద్రకరీంద్రంబుఁ బ్రకటదానాంబుసౌరభమువలనఁ
బచ్చనిడాలులలోపలిప్రొద్దుబాబాల రత్నకింకిణులయారవమువలన
ముత్యాలముగ్గులలో మొనయుసప్తర్షులఁ దమయంగసంగసౌఖ్యములవలన

చ. మొలఁతలు మిన్నుఁ దన్ను తెలిమేడలఁ గ్రీడలు సల్పుచుండి క్రొ
న్నెల విలుగా నమర్చి హరినీలపుఁ జేరున నారి గూర్చి రం
జిలుచెవినల్లగల్వవిరి చేకొని తూపుఁగ దార్చి కూర్చు నె
చ్చెలులకుఁ గంతుపువ్వువిలుచెల్వముఁ దెల్పుదు రప్పురంబునన్. 135

మ. జిలుఁగుంజీఁకటి సీలకుట్టిమరుచిశ్రీ దొట్టి కెట్టింప జా
రలతాంగు ల్కుహూసారతిం బతుల నిద్ర ల్పుచ్చి ప్రాపింతు రా
వలరాజాత్మసహాయుఁడున్ జరణము ల్వాల్గన్నులున్ రాగ ము
జ్జ్వలదీపంబును రేయి నెచ్చెలియుఁగా సంకేతభూభాగముల్. 136

చ. అలహరియానసాంబుజమునందు జనించుటఁ జేసి మేము ము
ఖ్యులము తదీయనాభికమలోద్భవుఁ డావిధి మాకు నెవ్విధిన్
దెలిసిన నీడుగాఁ గలఁడె దిగ్గుడుమా కని శ్రేణి సేయుచుం
బొలుతురు విప్రపుంగవులు ప్రోలున వేదరహస్యవేదులై. 137

క. అనయము నిజప్రచారం, బనయము గాకుండ నచట నతిశౌర్యమునన్
మనసరియే కేసరి యని, మనసరి రాకొమరుమూఁక మను మనురీతిన్. 138

సీ. అరయ రాజానుగ్రహము గల్గుఁ గాకేమి కలువలదళముల గెలువనోపు
మిత్రబలంబునమ్మిక గల్గుఁ గాకేమి తమ్మితావు లెదిర్చి క్రమ్మనోపు
ఘనపరిగ్రహసమగ్రత గల్గుఁ గాకేమి యలకలాపికలావు లడఁపనోపుఁ
దనవారిప్రాపు దాపును గల్గుఁ గాకేమి యంచలగతి మాన్చి మించనోపు
తే. నక్షిముఖగంధకచబంధయానవిభవ, గరిమలాకార! యని విటాగ్రణులు సారెఁ
బొగడఁ బొగడొందు నెందు నప్పురమునందు, నంగజునిదండు నా వెలయాండ్రపిండు.

క. అన్నగరి న్వెలనవలా, చన్నుఁగవల్ సదృశవస్తుసంఘము లిలలో
నెన్ని కల వెన్ని చూడఁగ, నన్నిటికిని మేలిబంతులై చూపట్టున్. 140

చ. ధను లగుకొడెకాండ్రకును దంగెటిజున్నులు కోరి నిండుజ
వ్వనమునఁ జేరు పేదతెరువర్లకు నందనిమ్రానిపండ్లు డా
సినగతి దక్కి యేరికిని జిక్కనిచక్కనిమాయలేళ్లు మో
హనమధురాధరస్తనదృగంచలభాసిను లవ్విలాసినుల్. 141

క. దళపత్త్రంబులు గలవని, యలరుచుఁ దమకన్నఁ బెద్ద లాయన్నులక
న్నులనక పగలూనెం ద, మ్ములయో! కడపటఁ బ్రదోషములఁ గుందవొకో?

ఆ. విరహిణీజనంబు వీఁడె పో నొప్పించు, వసులమూట యిట్టివానిఁ బట్టి
పగలు తీర్తమంచుఁ దొగఱేనిఁ బొంతురు, నగరిసౌధశృంగనలినముఖులు. 143

టులఁ బడకుండఁ గుండలికుటుంబము నాఁకలిఁ దీర్పు చందనా
చలగృహమేధి యెప్డు వడ చల్లనిచల్లనిగాడ్పు పీటఁ జె
ల్వలరతితాంత కాంతులయలంతలు మానుచుఁ బ్రాణబంధుఁ డై. 151

చ. రుచిరవిలాసహాలికసరోజముఖీపరిపాలితంబు లై
ప్రచురతరప్రసూనరసపాండురసాలరసాపగాఝర
ప్రచయములన్మనోరథము పండఁగఁ బండినపుష్పమంజరుల్
రుచి దళుకొత్త ముత్తెపుసరుల్గనుపట్టు విచిత్రవైఖరిన్. 152

వ. మఱియు నప్పురంబు కప్పురంబులప్పు లుప్పతిలు తెలియిసుకతిప్పలును నిస్తంద్రచంద్రకాంతకృతసౌధసోపానమార్గచ్ఛవిచ్ఛటలు తరంగమాలికాచకచకలును వివిధవిహారణోద్భటవీరభటహస్తవిన్యస్తఖేటకఖడ్గసందోహంబులు జరఠకమఠపాఠీనగ్రాహంబులునై విజయలక్ష్మీజన్మవాసంబును విస్ఫురద్వాహినీవిలాసంబును నగుచు సముద్రంబు ననుకరించియుసమవసుధాసుధాశనానవరతాచరితాధ్వరహవిర్భాగావిర్భవద్ధూమసముదయంబు ఘనాఘనోదయంబును దివ్యదేవాలయవిచిత్రవాదిత్రోర్జితారవంబులు గర్జితారవంబులును విపణివిరచితాబ్జరాగమణిగణంబు లింద్రగోపకలాపంబులును విహారమాణహరిణలోచనాకటాక్షవీక్షావిలాసంబులు తళుకారుతొలుకాఱుమెఱుపుల యొఱపులును నగుచు నచ్చో నృపకుమారకదానధారావృష్టికి ననుగుణంబగుటకుంబలె రంజిల్లునత్తెఱంగునుం గాక శోకబంధుసైంధవంబులులాయంబులకుం బాసిన వనియుం ను వెన్నుఁ డెక్క టెక్కు పక్కెరయెక్కు రింత పెద్దపయి నదియునును హేషామిషంబునం గ్రేణించు వదననిర్యదచ్ఛఫేనచ్ఛలంబున నెలవిఁబాఱు నవ్వి నటియించు శత్రుజిత్వరాపరాభూతమాతరిశ్వంబులగునశ్వంబులవలనను గ్రీడాలంపటత్వంబునని తాంత దీర్ఘశుండాదండంబులు సాఁచి సాఁచి తుహినరోచికి ననేకరాహుశంకాతంకంబు నంకురింపం జేయుచున్న తోద్దండవేదండంబులవలనను బంధురగంధసింధురగండమండలీనిరర్గళగళద్దానధారాబహుపరిచయంబున నరుచి వొడమి వింతవింతవలపు గొలుపు పొలుపు గలకళావతీవిమలవదనకమలంబులఁ జేరం జని తదీయనాసాచంపకప్రసూనవాసనానిలంబు లొయ్యనం బొరయ వెఱచి యసమకుసుమరసవిసరంబులు వెస మెసవి విసవిస నగుచుఁ బ్రసవసాయకధనుష్టంకారశంకాకారిసాహంకారఝంకారంబులఁ బాంథహృదయంబులవియించి మించుదర్పాంధపుష్పంధయంబులకుభవనంబులగునుపవనంబులవలనను వరణశిఖరసరణిపరిణద్ధనానామణికిరణజాలంబులుశక్రధను వనియుం గోపురాగ్రసముదగ్రరుచిజాగ్రన్నీలమణిఘృణిప్రచారంబు కాలమేఘమాలికావిభవం బనియుఁ బ్రమోదస్ఫూర్తి నర్తించుక్రీడామయూరంబులవిహారంబులం

వ. అంత. 160

వసంతర్తువర్ణనము.

మ. జనితాశేషవియోగినీనిచయనిశ్వాసంబు సంసూచితా
వనిజోదగ్రవిలాసమత్తమధుపవ్రాతఝ్ఝుంఝాయాస మా
ర్తినితాంతాపలకీరకోకిలకులార్థిస్తోమసుగ్రాస మిం
పొనరించెన్మధుమాస మష్టకకుబంతోల్లాస మై యయ్యెడన్. 161

తే. కాలకంఠసమిద్ధసఖ్యంబు మెఱయ, నతులతరవైఖరి సువర్ణగతులు దొరయ
నలశుకాదుల కక్షయఫలదుఁ డగుచుఁ, జేరె మాధవుఁ డుపవనశ్రీ దలిర్ప. 162

తే. మాధవవరప్రసాదసామగ్రి వలన, యామ్యదిక్కాంత నికటవరాగజీర్ణ
పర్ణచిత్రపరిష్కారపటలిసడలి, యనిలడింభకగర్భిణి యగుట దెలిపె. 163

సీ. దక్షిణాశావధూతనయుండై వనలక్ష్మి పెంపునఁ బొదరిండ్లఁ బెరిగి పెరిగి
తేఁటిబోటులజోలపాటలఁ బాటిల్లి తీఁగెయుయ్యాలలఁ దూఁగి తూఁగి
కమలాకరంబులకమ్మపూఁదేనియ యానుచుఁ జల్లుపోరాడి యాడి
కమలధూళీపాళికాకేళికలఁ బొల్చి మందమందవిహార మొంది యొంది

తే. యాగమస్థితి యెఱిఁగి బాల్యంబు తఱిని, మల్లులఁ బెనంగి పాంథులమర్మ మెఱిఁగి
సాము చేయుచు మాధవస్వామియాజ్ఞఁ, గంతుజోడై మెలంగు లేఁగాడ్పుఁగుఱ్ఱ.

క. బలుమంచుమించుదొర వో, నలయరుణాంశువులు పర్వనాకృతితోఁ జెన్
జలితతఱిచనుతఱిఁ దరువులఁ, దలిరులజొంపములకెంపు దగదగ లెసఁగన్. 165

చ. అలరె వనీవధూటి మధుఁ డన్ పతిఁ జేరి తుషారబాష్పధా
ర లుడిపి పద్మరాగహరిరత్నవిభూషణముల్ ధరించు బా
గొలయఁగ బల్లవాళికులయోగమునం గడు నుల్లసిల్లు న
త్కళికల మించె హర్షపులకంబులు దాల్చినభాతి సంతటన్. 166

క. పసగలరాగాంకురములు, ససిగొన మాధవగృహీతసాధ్వివనశ్రీ
యసమాశుగశిశుగర్భిణి, ప్రసవావసరంబు గానఁబడఁగా నమరెన్. 167

సీ. భూరికాంతారకేదారముల్ సమకట్టి కోడెగాడ్పులజంట గూడఁ గట్టి
పెలుచఁగా జాజిబెల్లులు పెల్లగిల దున్ని తలిరాకుడాలునీ రలవరించి
కలికాంకురంబులమొలకదారులు నాటి వెలిగ జాదులసొంపుకలుపు దిగిచి
కాపుగా సుకుమారకలకంఠి నియమించి యాయాతరులఁ బ్రోది సేయ నేర్చి

తే. నమ్మిక వసంతుఁ డను పేరికమ్మతీఁడు, నెఱయ నెల్లెడ వలరాజుకఱవు దీఱ
నౌర! యామని వచ్చె నాహా! యటంచు, జగము తనియంగఁ బువ్వుమంజరులు పండె.

నంబు నిజావనీజసంతానంబు గావున సంతానంబు లయ్యెనని శకుంతరవకైతవంబున గ్రేణింపుచుఁ ప్రశస్తవస్తునిరస్తచైత్రరథంబును నామోదరసమోదితాఖిలజనమనోరథంబును నయి దర్పాంధపాంథజిగీషాధురీణ మన్మథరథంబులచందంబున విక్రమంబులకీవులు గలమావులును ప్రకటబాణాసన శిలీముఖంబులును మొదలగుతదనుగుణ పరికరంబులం బొదలుచుఁ గోటులసంఖ్య లగు తేటితెరువరులతృష్ణ వాపం బానీయశాలిక లగునక్షుద్రరసలసద్ద్రాక్షాఫలగుళుచ్ఛమాలికలం బ్రబలి సంతతాధిష్ఠితమలయపవనం బగునుపవనంబు చొచ్చి నెచ్చెలులకు విచ్చలవిడిఁ బుష్పాపచయవినోదంబు ప్రోదినొందింపుచుఁ దత్తద్విశేషంబు లాత్మయోషామణులకుం దెలుపుచు విహరింపందొడంగె నవ్విధంబున. 174

క. ప్రియ యిందు ధూమగతిఁ జెం,దు యథావిధిఁ దేంట్లు యత్ర ధూమస్తత్రా
గ్నియన న్వినుటకు నిచ్చో, నె యుగంబుల ననలరుచులు నిగిడెం గంటే! 175

క. ఇనుఁడు ప్రతిబింబమిషమున, వనితా! తనుఁ గొలఁకుమేడవాడం గూడన్
వనజిని యామోదస్థితి, ననుదినమును నలరుఁ జూడ నది సరవి గదా! 176

క. ఈచంచరీక మిందుము,ఖి! చూచితే తమ్మికంటికిని తెప్పవలెన్
గాచుకొని యున్నయది లీ, లాచలనీలగరుదంచలక్షేపమునన్. 177

తే. హరిణచరణాహతిస్రవదరుణకిరణ, లవము లభ్రంకషామ్రపల్లవమునందు
జాఱిపడి వచ్చి చంపకచ్ఛటల నీల్గు, నళుల జీవింపఁ జేయు లతాంగి! కంటె? 178

మ. కచులం బొక్కఁటి త్రిప్పుఁ గేలఁ గొని శృంగారార్థమై సాదువ
క్త్రమునుం బోలునె యంచు వే బడిసి పోఁగా వైచు భాతి న్నిజా
గ్రమునం దత్తఱి నోర్తు కంట రజ మొల్కం గిన్కఁ బల్కం బరా
గము సైఁపం దగుఁ బద్మనేత్రయను నాక్రాల్గంటి కన్నూఁదుచున్. 179

మ. స్మరదంతావళరీతి బృంహితగతిన్ ఝుంకారము ల్మీఱ నీ
సరసీవాటి విశృంఖలక్రమము మించం జొచ్చి తేఁటు ల్పొరిం
బొరిఁ గ్రీడాగతిఁ బుష్కరంబులరసంబుల్ చల్లుఁ బోరాడుఁ బ
ల్మరు నాకంఠము గాఁగఁ గ్రోలు మధురాలాపా! విలోకించితే? 180

చ. సలిపిరి డోలికావిహృతి సాటికి జేటికి నింతు లిద్దఱం
దుల నొకకన్నె తన్నె నొకతొయ్యలి యొయ్యలతీఁగపగ్గ మ
వ్వేలఁదియుం దన్నె నన్నెలఁత వేనలిఁ జూడక త్రాడు దన్ను వా
రలతలఁ దన్ను వారలదిరా మదిరాక్షి! చెలంగి రత్తఱిన్. 181

తే. కాన మున్నెందు నిప్పుడి కానయందు, సకియ! కనుఁగొంటె యీమహాశ్చర్యచర్య?

బువ్వక పూచెనంట తగఁ బొమ్మని యొక్కతె వల్కె నల్కతోన్. 191

క. వనితా ! నమేరునగమ,య్యను సుమనశ్శ్రేణి గలిగి యుజ్జ్వలరుచులన్
దనరఁగ సారెకు నవ్వఁగఁ, జనునే ? యిటువంటిదివ్యసాలము కంటే ? 192

క. వకుళము రాగిల్లఁగఁ బ్రస, వకులం బొసఁగె న్ముఖాసవం బీయ నొక
ర్తెకు నిట్లని విని యోకన్యక ! యిది పుక్కిటిపురాణ మయి తోఁచెఁ జుమీ. 193

తే. పొగడకయి నిక్కితమి నోర్తు పూలు గోయఁ, బోకముడి వీడఁ గనినెపంబున నెబోటి
యడుగువిడిముడి గలదాన వనుచు విరులు, తెలిసి తానీవి గల దాట తెలిపె నదియుం.

తే. ప్రబలె నీపాదపంబు నీపాదమాన, సాంద్రసుమనః ప్రసాదంబు సంఘటిల్లఁ
దన్నెఱుంగుచు యోగిచందంబు దాల్చె, నిది యశోకంబె యగు నిందు నిందువదన.

క. అలరువిలుకానితో డిపు, డెలము స్నాపొగడదండ యిమ్మావైతే
వలరాజు నాన మీఱిన, వెలఁదీ ! నినుఁ బొగడదండ వేయింతుఁ జుమీ ! 196

ఉ. కూయిడఁ జొచ్చె మన్మథునకుం గలగంఠమదాళిదంపతుల్
కో యని కోయకుం డిగురు క్రొన్నన లాఁకటిపంటవాని కా
కాయజుసాధనంబు లటు గాక విరు ల్తలమీఁద నున్న వీ
చాయఁ జరింప వద్దు పద చాలుఁ ననుం జెలియోర్తు బోటితోన్. 197

వ. ఇట్లు పుష్పాపచయవిహారంబు చాలించి తదనంతరంబున. 198

జలక్రీడావర్ణనము.

లయగ్రాహి.—
స్థూలకటిమండలుల కీలునిడుక్రొమ్ముడులు వ్రేలఁ దనువల్లికలు సోల నునుఁగౌనుల్
తూలగ శ్రమాంబువులు ఫాలములనూల్కొనికపోలములమీఱఁగుచచేలములుజాఱన్
బాల లపుడొండొరులకేలు నెఱయూఁతఁగొని మ్రోల నలరాచనవలాలఁగదియంగా
లీలఁ జని క్రొవ్విరులు చాలఁ గయికానుకలు మేలిమిగ నిచ్చిరి యవేలతరభక్తిన్.

క. తదనంతరంబ యొయ్యనఁ, దదనుజ్ఞ వహించి సమ్మదసమన్వితలై
మదనశరాకృతులై శశి,వదనలు చని రంబుకేళివాంఛాపరతన్. 200

వ. చనిచని తత్కాంతారంబున. 201

క. అలినీగరుదంచలరుచి, మలినీభవదమలకమలమండలనీలో
త్పలినీశంకాకరనవ, నలినీవనిఁ గాంచి రపుడు నారీజనముల్. 202

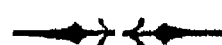
సీ. మలయానిలోత్తాలకలహంసపక్షవిక్షేపముల్ చామరశ్రీలు గాఁగ
నీరశీకరసిక్తనిర్మలనీరేజపత్రముల్ ముక్తాతపత్రములుగ
భృంగీపరంపరాభంగురారావంబు బహుగాత్రసంగీతభంగి గాఁగ
నికటవనీజాతశుకపికాలాపముల్ కంచుకిహుంక్రియాకలన గాఁగ

స్మరణైకాగ్రమనస్క ! నందితసుధీసందోహ ! నమ్రావనా
దర ! నారీస్మర ! నామసంశ్రవణమాత్రధ్వస్తవీరాహితా ! 212

మ. విధుకల్పద్రుమకల్ప ! దానముదితోర్వీదేవతాచక్ర ! చ
క్రధరారాధనదక్ష ! దక్షరిపువీక్షాపావకాక్షేపకా
ఖ్యాదికౌజఃపరిపాక ! పాకదమనస్పర్ధాళుసౌభాగ్య ! భా
గ్యధురాబంధుర ! బంధురక్షణతితిక్షాజాగరూకేక్షణా. 213

మ. మనువంశోత్తమ ! మత్తవారణఘటామాద్యద్భటానీకని
స్వనహేరాబధిరీకృతాఖిలదిశాస్తంబేరమోదీర్ణక
ర్ణ ! నయజ్ఞా ! చినకొట్లధర్మవరనానారాజ్యధౌరేయ ! కం
దనవోలీముఖదుర్గరక్షణచణోదగ్రప్రభావోదయా ! 214

గద్యము. ఇది శ్రీమదొంటిమెట్టరఘువీరశతకనిర్మాణకర్తజగదేకఖ్యాతిధుర్యాయ్యలరాజుతిప్పయమనీషిపర్వతాభిధానపౌత్త్రాక్కయార్యపుత్త్రపరిశీలిత సమిద్ధరామానుజమతసిద్ధాంతమర్మ ముమ్మడివరదాచార్యకటాక్షవీక్షాపాత్త్ర హృదయపద్మాధిష్ఠిత శ్రీరామభద్ర రామభద్రకవిప్రణీతం బయినరామాభ్యుదయమహాప్రబంధంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

దవు లైన పాతలెంకల, మవుటన్ మముఁ జూఁడు మోపినపు డెపుడైనన్. 9

తే. కాన వేడుక చూతువు గాని దేవ!, నేఁట వెడలంగ రాదె మామాటమీఁదఁ?
జెలఁగి మావింటి నేర్పును జేతిసూటి, నీవు చూచినఁ జాలు నన్నింటిఫలము. 10

క. అదిగాక దేవ! వేఁటకు, నదయం బదనైన దిప్పుఁ డడవులఁ బందుల్
కదుపులు కదుపులు గొని చనుఁ, బోద లీఁగుచుఁ జొప్పుఁ దెలిసి పోరిగొనవచ్చున్ 11

క. దేవర! దయ్యాలకు నై, కావించిన తోఁటదొడ్లు కలఁచుం బందుల్
రేవగలు చేలచెట్లన్, గావలిపడఁ దొడరి పులులు కసివెస మెసవున్. 12

తే. పసిగొనుచు మేయవచ్చిన, పసిఁ గొనుచుం గోలుపులులు బలిసెన్ నృప! నీ
యసి మూఁడు నేని యచ్చట, నసిమూఁడం దఱచు వెఱచు నఱచుం బఱచున్. 13

వ. మఱియును. 14

చ. కల దొకకాన దేవ! సరి గానఁ దదుగ్రమహావరాహకో
టులకును దల్లతాగృహకుడుంగములన్ దళుకొత్తు తేటిదాఁ
టులకుఁ దదీయచందనపటోలతమాలరసాలవృక్షవా
టులకుఁ దదంతరస్థసకుటుంబవనాటుల కెల్లచోటులన్. 15

క. ఓడక చిఱుపులి మొత్తము, నేడికపొట్టేళ్లరీతి నెదిరి నిరూఢిన్
గ్రీడింతు రెక్కు డూఁదుచుఁ, జూడం గల రచటి వెంచుచుం జుంగొమరుల్. 16

ఉ. హాళిఁ గురంగపాళి శరభాళి నదల్చి కదల్చి కేసరి
శ్రేణులఁ దృణీకరించి చమరిం బులి నమ్ముల నొత్తి మత్తశుం
డాల ఘటోపకారకలనం దగి యందుఁ జరింతు రెంతయుం
జాలరు వీరవిభ్రమరసంబు లెసంగ మిటారిబోయతల్. 17

ఉ. నావుడు వానివాక్యరచనల్ విని ధర్మమ యుగ్రజంతుశి
క్షావిధి యంచు వేఁటఁ జన గాంక్షమెయిన్ ధనురస్త్రశస్త్రలీ
లావిధివేత్తలన్ మృగయులన్ జనుదేరఁగఁ జాటఁ బంచి ధా
త్రీవిభుఁ డానిశీథి నిదురించి నిశాంతమునందు వెల్వడన్. 18

దశరథుని మృగయావిహారము.

చ. సమధికహర్ష మెచ్చ నొకసాహిణి దెచ్చె జనావహప్రశ
స్తిమదనిలత్వరాతిశయజిత్వరగత్వరతాలఘుత్వరాం
గము సముదీర్ణ సన్నహనకమ్రతరాంగము చిత్రచారుచం
క్రమణవిధావధీరితకురంగము నొక్కతురంగమున్ వెసన్. 19

ఉ. చక్కని మోము మట్టి మణిశాలిఖలీనము మేలుబాగువా

మ. క్షితిపాలాగ్రణి చేర ఘూర్ణిలఁగఁ జొచ్చెం గాననంబెల్ల టం
కృతిమచ్చాపకిరాతజాతము లతాగేహాంతరభ్రాంతఘీం
కృతిమత్కోలకులంబు హుంకృతిమదుద్గ్రీవోగ్రసింహంబు ఘాం
కృతివత్క్రూరతరక్షుకంబు నగుచున్ ఖేలచ్చమూక్షుబ్ధమై. 27

వ. అయ్యవసరంబున నారాచమేటి తాను నాఖేట సమయసముచిత సన్నాహసంపన్నుం
డగుచు నచ్చట. 28

సీ. ఓదముల్ ద్రవ్వించి యురులొడ్డ నియమించి యివ్వలవ్వలవల లిడఁగఁబంచి
యడుగులెత్తించి చొప్పడ జాడ వేయించి యాయాయి టెంకిపట్లరయఁ బంచి
పోఁగువారించి గొబ్బున జోఁపు వెట్టించి కొండలేఁజిగురాకుగాండ్ల నించి
యక్కడక్కడఁ ద్రోవ లరికట్టఁ జెప్పించి వాకట్టు గట్టించి పైపు లెంచి
తే. యెచ్చరిక మించి తెరవేఁట యెద్దువేఁట, గంటవేఁటయుఁ మొదలుగాఁ గలుగు వేఁట
లెన్ని గలవన్నియుఁ ఘటించి యన్నరేంద్రుఁ, డుగ్రమృగభంజనక్రియోద్యుక్తుఁడయ్యె.

క. తా రాజచంద్రుఁ డగుటకు, సారంగముఁ బట్టఁ గదియుశార్దూలంబున్
గారించి రాజశేఖరుఁ, డై రూఢి వహించెఁ గాని నవ్విభుఁ డచటన్. 30

క. నృపవరుఁడు నిజగజాంఘ్రి, వ్యపగతమృగతతులఁ గాంచి 'యలసర్వం హా
స్తిపదే మగ్నం' బనుపలు, కపుడు వనిన్ సార్థ మయ్యె నని హర్షించెన్. 31

ఉ. భల్లతరక్షుసింహమృగపఙ్క్తులఁ ద్రుంపఁగఁ గొంద ఱాత్మ వెం
పుల్లసిలంగఁ బొల్పడిరి యొక్కొకరంతట నొక్కొకవంచకం
బల్లన పొంచిపోఁ గదిమి రం దొగకొందఱు నక్కఁ గన్నవాఁ
డెల్లను వేఁటకాఁ డనుట యిట్టిద యంచు నగె న్నరేంద్రుఁడున్. 32

క. ఇలఁ దమకే సరి కేసరి, యలఘుపరాక్రమనిరూఢి నని యుద్భటులై
యెలుఁగుల బోవఁగ నీయక, యలుఁగుల పోరాడి రప్పు డవ్వీరభటుల్. 33

చ. నరవరచాపముక్త మయి నాటక కాచె సమీపవర్తియౌ
హరిణముఁ గూడి యున్నప్రణయంబున దవ్వులపుండరీకమున్
బొరిగొనెఁ బక్షపాతగతిఁ బొంచి తదుత్పలరాగయోగమై
ఖరి దగ నర్ధచంద్రవిశిఖంబు సమస్తజనాద్భుతంబుగన్. 34

క. కాసరికేసరికిరికరి, శాసనచణుఁ డగుచు శిశువశంవదఘూన
గ్రాసోన్ముఖబహుముఖహరి, ణీసంతానంబుఁ గాచె నృపుఁ డతికృపుఁడై. 35

దశరథుఁడు గజభ్రాంతిచే ఋషిపుత్త్రుం గూల్చుట.

ఉ. ఆసమయంబునందుఁ దమసాపగఁ దాపసపుత్త్రుఁ డాత్మవి

వ. అప్పుడు విభుండు వారిం గనుంగొని. 48

ఉ. నే నపరాధి నీచుఁడను నింద్యుఁడ నీతివివేకశూన్యతా
హీనమనస్కుఁడన్ జడమతిన్ గలుషాత్ముఁడ నిగ్రహార్హుఁడన్
గాని యనుగ్రహార్హుఁడను గాను దపోధన! యాజ్ఞ పెట్టుమీ
మ్మా ననుఁ గ్రూరకర్ము నని మానిపదంబుల వ్రాలి పల్కినన్. 49

క. ఆట విని మునిదంపతు లని, రటవినిఁ బర్ణాంబుభోక్త లగుతాపసులన్
గటకట! నొంతురె నృపు లు, త్కటకటకాధిపులు లేరె గర్వాఖర్వుల్? 50

దశరథునిశాపప్రాప్తి.

క. సూనుఁ దెగటార్చి మమ్మున, సూనులఁ జేసితివి యిట్టిసూక్తులు చాలున్
వీనులకు ములుకు లయినవి, బో నీవున్ బుత్రశోకమున మారితిన్. 51

ఉ. భానుకులప్రసూతులు కృపాపరులంట యవధ్యహింసనున్
బూననిపుణ్యులంట గుణభూషణులంట యథాపరాధదం
డానుపమానశౌర్యనిధులంట మునిప్రియులంట నేఁ డయో!
కానక కన్న మాసుతుఁ బోకారిచి యిన్నియుం మిథ్యచేసితే? 52

మ. మునిజీవాతువు లబ్జబంధుకులసంభూతుల్ నయోపేతు ల
త్యనుకంపాపరులంచు నమ్మితిమిగా కయ్యో! జిఘాంసన్ గిరా
తునిచందంబున నొంచి తీ వనపరాధున్ సాధుమత్పుత్రుఁ బం
డెనె కోర్కుల్? ఫలియించెనే విశిఖపాండిత్యంబు నీ కింతటన్. 53

వ. అని పలవరించి విరించి గుఱించి దూఱిదూఱి యామ్రేడితోదీరితనిజకుమారగుణ కథనం బగుమానిమిథునంబు పంచత్వంబునొందినం గనుంగొని మూర్ఛిల్లి లేచి యుల్లంబు దల్లడిల్ల బెల్లువగల వగచి యథావిధిఁ దదీయాగ్ని సంస్కారవిధులు నిర్వర్తించి పుత్రసంతానకారణం బగుతాపసశాపం బమోఘం బని యంతరంగంబున శోకంబు లెక్కింపక పరమసంతోషభరమగ్నుండయి మరలి పోవుచు నలరి మఱియుం వేఁటాడుచుం జనియె నివ్విధంబున. 54

తే. నాయెదుట మీకు భూమిభృన్నామ మూనఁ, జెల్లునే యనిపండ్లు దుర్చెనో యనంగ
గిరిగుహాముఖచండకేసరులు వెడలఁ, జెండెఁ గడికండలుగ నృపాఖండలుండు. 55

తే. పంచముఖసంజ్ఞ పార్వతీపతికిఁ గాక, హరి యనుశుభాహ్వయంబు శ్రీహరికిఁ గాక
యిట్టితె అనోరి మెకముల కేల యనుచుఁ, గనలి యుగ్రములైన సింగములఁ గెడపె. 56

క. ఉరుసింహనాదకదళీ, కరిగంధర్వాచ్ఛభల్లఖడ్గోద్ధురమై
దురముక్రియ దొరయ నానృప, వరుఁడు మహాఖేటకరుఁడు వనముం గలంచెన్. 57

క. నే నేల నేల చాలఁగ, నీనేల తనూజరహిత హిత సామ్రాజ్యం
బీనేలా యీలాగునఁ, దా నాలక్ష్మీధవుండు దయఁదలఁపఁడొకో? 68

క. అని తలఁచి తలఁచి వెనుకటి, మునిశాపము తప్ప లే దమోఘం బది యై
ననుఁ దలకూడ దొకోయని, జనవరుఁడు దురంతచింత సంధిలఁ బొగులన్. 69

వ. ఇవ్విధంబున నాదశరథుండు తనయసంతానచింతానవధివ్యథాడోలాయమానమాన
సుండై యుండ నొకనాఁడు వసిష్ఠవామదేవాదివాచంయమసముదయం బేతెంచి
భూకళత్రునకుం బుత్త్రకామక్రమచికీర్షాప్రకర్షంబు వొడమ ని ట్లనిరి. 70

చ. పులులకు బుద్ధి చెప్పుకొని పూరియుం గిరియుం మేటిలేటిలేఁ
బిలుకల వెంటఁ ద్రిప్పుకొని పెంచుచుఁ గానల సంచరించునా
కలయికలంటి మాయపుమృగంబులఁ దా నొకమానవుండునై
మెలఁగుట గానరా దతని మెచ్చఁగ నేర్తుమె ఋశ్యశృంగునిన్? 71

క. పుట్టినది మొదలు మెకముల, చుట్టఱికం బెఱుఁగుఁగాని సుదతులు సుతులున్
జుట్టలు నని యీవెతలన్, గట్టువడి యెఱుంగఁ డతఁ డొకఁడు ధాత్రీశా! 72

క. ఆయాసపడక రాఁడు మ,హాయత్నము సేయవలయుం నని కాని నిజం
బాయన వచ్చినయప్పుడ, యాయెన యాసవనకర్మ మవనీనాథా! 73

క. నావుడు నంతటివారట, లేవారని యటు నమస్కరించినవాఁ డై
కోవిదుఁ డుత్తరకోసల, దేవేంద్రుఁడు వలికె మంత్రిదిక్కు మొగంబై. 74

ఉత్సాహ. వీర లానతిచ్చినట్టివింత వింటి వేకదా?
యూరుగేరుఁ జేరఁ డంట యుండునంట కానలోఁ
బేరు ఋశ్యశృంగుఁ డంట పిల్వఁ బంపు పంపఁగా
నాఋషీశ్వరుండు వచ్చెనా ఫలించుఁ గర్జముల్. 75

ఉత్సాహ. కానలో మృగంబు లోలగంబు సేయ నుండున
మ్మౌనిమండలేశ్వరుండు మనలఁ గూడుజాడ లే
దైన నొక్కత్రోవ దొక్క కతని మానరాదుగా
పూని చూడు మెవ్వఁ డెఱుఁగుఁ బుణ్య మున్న నయ్యెడున్. 76

క. యోజింపు మనుచుఁ జెప్పిన, హాజారంబునకు వచ్చి యమ్మంత్రివరుం
డేజాడఁ బ్రియ మొనర్చెద, రాజున కని తలఁచు నవసరంబునకుఁ దగన్. 77

దశరథుఁడు ఋష్యశృంగుఁ దోడ్తేర వేశ్యలఁ బంపుట.

సీ. నీలంపుజడలకుఁ బీలిజల్లులుగావె నిగుడునిగ్గులలోనిపొగరుఁజొగలు ?
చిలుకుఁజూపులకు మెచ్చులసీదరుల్ గావె సొలపుఁద్రిప్పులలోనితళుకుఁగుదురులు?

గల మగరూపు మాయెదురుకట్లకు వచ్చిన నెంతగాదు ప్రే
మల వలరాచమో మెఱుక మానిసిఁ జేసిటఁ దెత్తు మమ్మురిన్. 88

చ. అన విని మెచ్చిరాజు వివిధాభరణార్ద్రకురంగనాభిచం
దనములు దానటంచినఁ బ్రధానుఁ డొసంగినఁ బట్టి భామ ల
య్యనుమతి గాంచి దండియ లుపాంగము మద్దెల తాళ మావజం
బునుఁ గొని మేళమై మునితపోవనికిం జని నిల్చి రొక్కెడన్. 89

వ. అయ్యెడ. 90

తే. కలువచెలి దొంగరాయిడి గలుగు నింక, ననుచు మునుమున్న పద్మిని దనవికాస
ధన మునిచి నీటనిడురాగి తార్పవోలెఁ, బడియెఁ బడమటికడలిలోఁ బద్మహితుఁడు.

క. తొట్టుకొని సంజ కెంప, ప్పట్టున రవిఁ బాసి సితగభస్తి నెదురుకో
నట్టె సిరివచ్చుటకు నై, పట్టినకెంబట్టుదిడ్డి పాలకిఁ బోలెన్. 92

క. కలయిక లెడసిన జక్కవ, చెలువలకన్నీటిపదనుచే నెల్లెడలన్
మొలచె ననఁగ నలుగడలన్, బలిసి తమోలతలు బయలుపందిరి ప్రాఁకెన్. 93

చ. అలమరు నాజ్ఞ శీతకరు నవ్వల రమ్మని చెప్పి గుంపులై
యలిబలముల్ వియోగిహృదయంబులు మూడఁగఁ దెచ్చినట్టివె
న్నెలకొఱకంచులో యనఁగ నిండినచీఁకటిమీఁద నింగిఁ జు
క్కలు గనుపట్టె వచ్చిపొడకట్టె శశాంకుఁడు నంతఁ దూర్పునన్. 94

చ. చలువవెలుంగు రేమగఁడు జక్కవనెచ్చెలిజోడుకోడె చు
క్కలజవరాండ్రలో ననుపుకాఁడు జగంబులచూడ్కివిందు చెం
గలువలకోరిదారి విలుకానికిఁ గూర్చినమామ పండువె
న్నెల గని చందమామ కడు నింగిఁ జెలంగి వెలింగె నెంతయున్. 95

వేశ్యావనవిహారవర్ణనము.

వ. అప్పు డవ్వారచకోరలోచనలు లోచనగ్లానిమోచనంబు లగునమృతమరీచిరోచిర్వీచి
కాసేచనంబులకు నోచి పూచిన పొదరిండ్లముంగిళ్ల నభంగురస్వాదురసావలంబంబు
లగుఫలంబులుం బ్రాసవంబు లగు నాసవంబులుం గూర్చి కూర్చుండి యొండొరులు
పంచి యుపయోగించునవసరంబున. 96

చ. జరఠ యొకర్తు కుంజగృహచంద్రశిలం గనుకూర్కుచుండఁ గ్రొ
వ్విరికలు ద్రావ లేవదటవే ముదిచిల్కలకొల్కి! యంచుఁ జే
చ్చెర నొకకల్కిపోయి పొదచించినఁ బాన్పుఁ గరంచె వెన్నెలన్
చొరఁబడి నిద్ర నీ రగుట చోద్యమె దానికి నట్టిపట్టునన్? 97

ఉ. ఎల్లరు నంత మేలుకొని యిందుముఖుల్ ముఖమజ్జనాదికం
బల్లనఁ దీర్చి కైపుగఁ దులాంబరముల్ మణిభూషణావళుల్
మల్లెసరంబులుం బరిమళంబులు దాలిచి ఋశ్యశృంగునిన్
దెల్లముగాఁగఁ జూచి చనుదెమ్మని దూతిక నంపి రంపినన్. 107

చ. అది చని చూచివచ్చి వినుఁ డమ్మునితండ్రి విభాండకాఖ్యుఁ డ
మ్ముదుసలిబాపనయ్య ఫలమూలకుశాహరణార్థ మేఁగినాఁ
డుదయము గాకయుండ నిపు డొంటిగఁ జిక్కెఁ జనుండు వేఁగ న
మ్మదనుఁ దలంచి కేల్మొగిచి మందరయానలు పోయి దవ్వులన్. 108

వేశ్యలు దమచాతుర్యంబున ఋశ్యశృంగునివశపఱచుకొనుట.

వ. పర్ణశాలాప్రాంగణంబున నున్న ఋశ్యశృంగునిం జూచి తమలోన. 109

సీ. ఎంతగడ్డం బైన వింతలే దొనపరి తీరుగా బవిరి దిద్దింపవచ్చు
నొసలివేలిమిబొట్టు మసిమీఁద మృగనాభితిలకంబు బటువుగాఁ దీర్పవచ్చు
ధవళంబు లైనదంతములపై వీడెంపుఁగెంపు పెందళుకు గల్పింపవచ్చుఁ
బులితోలు విడిపించి జిలుఁగుదుప్పటపురింగులవల్లెవాటు మేకొలుపవచ్చుఁ
తే. గోఱసిగవేయుచోటనే కొమ్ముపుట్టి, చెఱిచినదిగాని యెంతైనఁ జేయవచ్చుఁ
గడపటి భుజంగవేషంబు వడసినప్పు, డుండుఁ బో గందుమీఱి యిమ్మిండతపసి. 110

క. అని నగుచుఁ జనఁగ ముని కని, యనుసరదేణీమృగాదసార్భకుఁ డై మో
డ్చినకేలఁ దాను రాఁగా, మనల న్మునులనుచుఁ దలఁచె మది నిఁకఁ దనుచున్. 111

వ. అవ్విలాసినులు వెఱఁగంది. 112

క. మగువలు మత లని యెఱుఁగఁడు, మృగముల కోరసిలఁ డేమి మిడిమేల? మితం
డగపడునని తలఁచితి మే, నుఁగుఁగంబంబునకుఁ దివియ నుసిలితిమి సుమీ! 113

తే. ఐన నగఁగాక విడుతుమే పూనినట్టి, కెలన మున్నాఁడుగా మానకేతనుండు
మదనుఁ దని చేరి ఘృతపక్వమరిచశకల, శర్కరాదికమిశ్రితభక్ష్యములు కొన్ని. 114

మ. ఇడి రమ్మౌని కుపాయనంబులు మనోభీష్టంబుగాఁ బూరియల్
వడలుం జక్కెర కజ్జికాయలును లాడ్వాలు చక్కెరల్ పూర్ణపుం
గుడుముల్ గారెలు బెల్లమండెగలు నొఁగుల్ కమ్మచాఁపట్లు నూ
టిడులుం దోసెలు నప్పముల్ సుకియలుం హేరాళమై కన్పడన్. 115

క. ఫలములు జిహ్వాగ్రతపగ, ఫలములు కొని వచ్చి సరసభాషాప్రౌఢిన్
బలికిరి చిలుకలకొలుకులు, పలుకులఁ గప్రంపుఁదళుకుపలుకులు గులుకన్. 116

ఉ. చాయలుదేరమంజులకుచంబులు హృద్యము లిందుముఖ్యముల్

సీ. శ్రుతియోగ్యశబ్దసంహతు లుచ్చరింతుము మారసంజ్ఞారూఢి ధీర ! చూడు
మతనుశాస్త్రాయాసగతి యెఱింగింతుము మముఁ గటాక్షించు సంయమివరేణ్య !
యనురక్తి గూడుమా యష్టాంగయోగవైఖరి గాఢముగఁ జూపఁగలము ధన్య !
ప్రౌఢిఁ బరీక్షించు పంచాంగుళిన్యాసరచనావిధానమో యచలహృదయ !
తే. చదివితిమి పెక్కువిటయోగచర్య లెల్లఁ, దెలియుఁడీమా మాఘునాగమకళలయందుఁ
గలుగుభేదంబు లెన్నైనఁ దెలుపఁగలము, మీరహస్యంబు లెఱిఁగింపుమీ మునీంద్ర !

మ. ఆసనబంధబంధురసమాధియు నింద్రియనిగ్రహైకవి
ద్యాసుముఖత్వముల్ బవనధారణశక్తియుఁ మాకు నేర్పరా ?
దాసకలంబు మీ రతిరహస్యముగా భవదంఘ్రిసేవ ని
చ్చాసముదగ్రతం బరమసౌఖ్యము గాంచెద మోతపోధనా ! 127

క. అని పాడి రపుడు నృత్య, ధ్వనికేకి ఫణీంద్రముల్ ద్రవత్పాషాణం
బును నిశ్చేష్టకురంగం,బును మూకీకృతపతంగమును గా నచటన్. 128

మ. అకళంకేందుముఖీశిఖామణి యొకర్తాలాపముల్ చేసెఁ గా
నకళాదేవతవోలెఁ బల్లవితవీణాదండకాండంబుఁ గో
రకితస్థాణువుగాఁ జగత్త్రితయముల్ రాగాబ్ధి నోలాడ గా
యకవేళాదిసమస్తదోషపరిహారాకుంఠకంఠధ్వనిన్. 129

ఉత్సాహ.—

భామ లిట్లు పాడ నాతపస్వి యమ్మునీశ్వరుల్
సామవేదపాఠగాఢచాతురీధురీణు లా
రా! మహాత్ము లంచు వీరిరమ్యవిద్య నేర్చెదం
బ్రేమ నంచు సఖ్య మాచరించ నెంచు నంతటన్. 130

చ. అణునిభమధ్య లాక్రియలు నాపరిభాషలు నొప్పఁ జిందు జ
క్కిణికొరవంజిమేళములఁ జీలిక సల్పిరి దేవతానటీ
మణులకుఁ బొమ్మవెట్టుక్రియ మర్దళతాళనినాదపద్ధతిన్
రణదురురత్ననూపురఝుణంఝుణముల్ మెఱయం బదాహతిన్. 131

క. ఆకమలాస్యల లాస్యల, లాకలనావేశకౌశలవిలాసములా
లోకించి యాతపోధన, లోకాగ్రణి యిట్టు లాత్మలోనం దలఁచెన్. 132

శా. బాలోన్మత్తపిశాచలీలలఁ బరబ్రహ్మానుసంధానవి
ద్యాలబ్ధిన్ హరిభక్తు లౌముని లమందానందచిర్మగ్నులై

తృతీయాశ్వాసము.

రఘునాయకచరణాం
భోరుహరసపరవశైకపుష్పంధయ! గం
భీరగుణోదధి! నిజయ
శ్రీరత! గొబ్బూరి నారసింహనృపాలా! 1

వ. అవధరింపుము తదనంతరకథావిధం బెట్టిదనిన. 2

వేశ్యలు ఋశ్యశృంగు నయోధ్యకుఁ దోడ్తెచ్చుట.

మ. రమణుల్ సంభ్రమమూని మానిఁ గొనితేరం గాంచి రేతెంచి చూ
పు మెఱుంగుల్ కచమేఘముల్ దడబడం భ్రూమండలీశక్రచా
పము లేకాకృతి మీఱ హారకరకాపాతం బురోజాద్రిపా
ర్శ్వములన్ సామ్యము నొంద నప్పటికి వర్షాలక్ష్మితోఁబుట్టువై. 3

చ. ఇతఁడు తపస్వివేషదివిజేంద్రుఁడ తప్పదు గాక యున్న నాఁ
డీతఁ డరుదేరఁ దోరణము లెల్లెడలందు నమర్చి పేర్చిన
ట్లతులసుపర్వకార్ముకచయప్రభ నింగి నలంకరించునో?
యితనిప్రయాణభేరులయి యెంతయు మ్రోయునొ మేఘమాలికల్? 4

మ. అని పైపైఁ బ్రమదంబునన్ బురమువా రాబాలగోపాలమున్
గనుఁగొ నమ్మునిలోకచంద్రముని దృక్పర్వంబుసంధిల్లఁ జే
యం న జేయఁన్ నిఖిలాఘమోఘకరణోద్యుక్తప్రభావాధికుం
జనపాలాగ్రణి తెచ్చె నచ్చెరువుగా శాంతాసమేతంబుగన్. 5

మ. జలబిందుచ్యుతికల్మి జల్లెడలరీజన్ బొల్చెక్రాకార్ముగుల్
బలుగమ్మచ్చుల సాఁగఁగా దిగిచి కాలస్వర్ణకారుండు వె
గ్గలమై యంబరలక్ష్మి కాభరణము ల్గావించెనో నా నిర
ర్గళదీప్తిన్ గనుపట్టె నమ్మెఱుఁగుఁదీఁగెల్ కంకణవ్రాతముల్. 6

క. ఆవర్తధూమచికురము, రావహమున్ శ్రుతిమనోహరస్వరము శుభాం
గావిష్కృతంబు నై భా, సావేశము దాల్చె నపుడు మఖవాటి తగన్. 18

క. చుట్టు నపరంజిబంగరు, టిట్టికపనిహోమకుండ మింపొందఁ గటిన్
గట్టినపీతాంబరమై, తొట్టినపొగచాలు లచ్చిదోరమైడాలా. 19

తే. వ్యంజనవిభక్తిచాతురి నంద మొంది, కర్మకారకగుణవృద్ధి గరిమ నొంది
యుత్తమాగమపురుషాగమాత్తమగుచుఁ, గ్రతుభుజక్రియ మించె వ్యాకరణసరణి.

క. పాకవిధానం చిత్రం, శాకరుచిం కిం వదామి సమతా నాస్త్య
స్తోకదధిఘృతానాం నా, నాకల్పితఫలరసాయనానా మనుచున్. 21

క. పలుమాఱు మెచ్చి పరికర, ములఁ గులికెడుభక్ష్యలేహ్యములఁ బానీయం
బులఁ జోష్యములఁ జతుర్విధ, కలితాహారములఁ దృప్తి గాంచిరి విప్రుల్. 22

క. అమృతముకంటెను మధురము, నమలము నతిరుచియుఁ శుచియుఁ నని యమ్మఖహా
వ్యము చవులఁ దవిలికా క, య్యమరులు దివినుండి నేల కరుదే నేలా? 23

తే. తాను బశుపతి యయ్యు సంతసమునొందె, ఖండపరశుండు పశుబంధకర్మమునకు
సోమభూషణుఁ డయ్యును బ్రేమఁ జెందె, సోమశోషణవిధికిది చోద్యమెందు. 24

క. ఘనధూమోదయ మంబర, మునఁ దార్కొని శ్రుతిమనోజ్ఞభూరినినాదం
బున గర్జిల్లఁగ దాండవ, మొనరించెన్ సవనశిఖి సముత్సాహమునన్. 25

తే. ఆత్తసోమంబు నజహన్మృగాజినంబుఁ, బరిచితశ్రుతిపదముఁ గపాలయుతము
హవ్యవాహనధరమునై హరునివిగ్ర, హంబుఁ దలపించె నయ్యధ్వరాలయంబు. 26

తే. విమలశిఖిహూయమానహవిర్వితతులు, గీయమానశ్రుతిధ్వనుల్ లీయమాన
మధురపరమాన్నములు సూయమానసోమ, లతలునై యా క్రతుక్రియాగతులు మించె.

క. కీలాకరములఁ గ్రతుభు, గ్జాలములకు హవ్య మియ్యఁ జనులీల సము
ద్వేలప్రవర్గ్యవేళా, లోలహుతాశనుఁడు వర్తిలు మహోన్నతుఁడై. 28

క. పావనహవిర్వికస్వర, పావకు లన సత్తమునులు భాసిల్లిరి నా
నావిధమణిభూషణవ, స్త్రావళులం బూని యుజ్జ్వలాకారములన్. 29

సురలు వైకుంఠమున కేగుట.

క. ఈగతి గతాఘయోగను, యాగము వర్తిల్ల రావణార్దితమతులై
వాగీశ్వరానుమతులై, సాగరవరశయనుఁ గానఁ జనిరి సుపర్వుల్. 30

ఉ. అప్పుడ యప్పయోనిధిశయానుఁడు మేల్కని గర్భగుప్తమై
యొప్పు జగత్త్రయంబు తనయొప్పమి గానఁ బరస్పరవ్యథన్
నెప్పరి పద్మపత్త్రయుతనీరగతిం జలనంబు నొంద నా

గంధర్వకిన్నరకింపురుషయక్షగానంబు లనూనంబులై చెరయ నిర్యత్ననిర్యన్నారా
యణోతిమధురనాదానువాదకరాగ్రజాగ్రన్మహితమహతీవికస్వరస్వరంబులు మెఱ
య నెఱయం బ్రమదంబు మీఱి శౌరి పేరోలగం బున్నయవసరంబున. 42

క. వచ్చిరి సురలు సుమాంజలు, లిచ్చిరి హరి యున్నచెలువు నింపగు చెలువుల్
మెచ్చిరి యాశౌరికిఁ గృపఁ, దెచ్చిరి పొడగాంచి తమదు దెస గన్నంతన్. 43

సురలు శ్రీమన్నారాయణు సేవించి స్తుతించుట.

ఉ. తెల్లనిదీవితమ్మినెలదేఁటివలెన్ దగునొక్కచాగరిన్
నల్లనివాని లచ్చి రతనంబును మచ్చ యెదం దలిర్ప రం
జిల్లెడువానిఁ జుట్టలుగుఁజిందము నందినవానిఁ జెంపు సొం
పెల్లెడఁ గల్గు పాల్కడలియిల్లటనల్లునిఁ గాంచి రయ్యెడన్. 44

సీ. తొవతమ్మివిందుగన్దోయి మించినవాఁడు జాళువామిస్కిమిపచ్చడమువాఁడు
కన్నుపీనులసెజ్జనున్నవన్నియవాఁడు తపసిడెందపుటిండ్లఁ దనరువాఁడు
కలిమిచేడియఁ బంటవలఁతి నేలినవాఁడు పుడమివేల్పులకుఁ జేపడనివాఁడు
తొంటిజేజేమూఁకఁ దూలింపఁగలవాఁడు ముజ్జగంబులమూలుబొడ్డువాఁడు
తే. సొగసి నవ్వక నవ్వునెమ్మొగమువాఁడు, కలుములీనెడుతళుకుఁగ్రేగంటివాఁడు
పేదసాదల బ్రదికించుపెంపువాఁడు, పాలమున్నీటిలోనఁ జూపట్టెనపుడు. 45

ఉ. నిస్తులబాహుమధ్యమున నీరధిముద్దులపట్టియింటిలోఁ
గౌస్తుభరత్నదీపకలికానవకజ్జలరేఖవోలె రో
చిస్సవనీయనీలతులసీదళశీతలదామ మొప్ప గ
ర్భస్తిమితత్రిలోకుఁ డలపన్నగశాయి దలిర్చు నచ్చటన్. 46

క. నీలమణివిద్రుమోల్బణ, లోలోర్మ్ములఁ దెగడు నావిలోచనరోచి
ర్మాలికలు త్రివిధవర్ణ, శ్రీలం దళుకొత్త నుల్లసిలు హరి యచటన్. 47

చ. కడు నపరంజిచాయ లొలుకం గలపొక్కిటితమ్మికమ్మ పు
ప్పొడిసుడిగాలిఁ జుట్టుకొనఁ బోలు నసన్ మొలఁ గ్రొంబసిండిప
చ్చడము దలిర్ప నాజలధిజాపదయావకబిందులీల యు
ర్విడి యెదఁ గౌస్తుభం బమర రంజిలుఁ గంజదళాక్షుఁ డయ్యెడన్. 48

తే. నాభిపద్మాంతరావర్తనద్విరేఫ, మాలికాకృతనిజభుజామధ్యసీమ
వ్రేలువనమాలిక దలిర్పఁ జాలకడలి, నాత్రిలోకీగృహస్థుఁ డొప్పారుశౌరి. 49

తే. కైరవాబ్జసుహృత్తులై కాంతిమహిమ, నలరునీరెండు రెంపుగన్నులని తెల్ప
కరణిఁ గరముల శంఖచక్రములు దాల్చి, పెల్లురాగిల్లు మున్నీటియల్లుఁ డచట. 50

చ. అణునిభమధ్య నీగృహిణి యార్తశరణ్య త్రిలోకమాత వీ
క్షణములు తద్దివాకరనిశాకరమూర్తులు పద్మగర్భగ
ర్భిణి నతనాభి యామరసరిజ్జనయిత్రి భవత్పదాంగుళీ
మణి తగు నీకు నిట్టియసమానమహత్త్వము కైటభాంతకా! 63

తే. నీవ గణనాకృతి వహించు నిర్గుణుండ, వీవ జననీజనకరీతి నిజ్జగంబు
మనుప దుష్టాసురకులంబుమదము లడఁప, సగుణధర్మంబు చేకొన్నశార్ఙ్గి వీవ. 64

తే. క్రొవ్వి కయ్యంబునకుఁ గాలుద్రువ్వనొక్క, పదితలలరక్కసుని చేతఁ బడని పాట్లఁ
బడితి మార్తశరణ్య! నీప్రాపు గలిగి, యుండఁగా నిట్టిగోడవ మాకొదవ నేల? 65

ఉ. ఏమని విన్నవింతు మఖిలేశ్వర! రావణబాధ? బ్రహ్మరు
ద్రామరయక్షరాక్షసుల కద్దనుజేంద్రుఁ డజేయవర్తనుం
డై మెఱయన్ విశిష్టమునియజ్ఞతపోజపనిత్యకృత్యని
ష్ఠామహనీయధర్మములు సాఁగఁగనీఁడు మహోగ్రకర్ముఁడై. 66

క. మాయాపదఁ బాపుము వ్యాలాయ మశక్తులము 'దుర్బలస్య బలం రా
జా' యని యజేయుఁ ద్రిజగన్నాయకుఁ జక్రధరు నిన్నె నమ్మితిమి హరీ! 67

క. కింకరత నన్యభజనా, తకంబులఁ బడక నిన్నె తలఁపుదుము 'నదై
వం కేశవాత్పరం' బని, పంకేరుహనాభ! దనుజభయ ముడుపఁగదే. 68

క. జలచరయుంగకిటినరమృగ, బలిభిద్భృగురామలీలఁ బాటిలి సురవై
రులఁ జెండాడితి వీఁక నొక, విలసద్వేషమునఁ దునుమవే దశకంఠున్. 69

శ్రీమన్నారాయణుఁడు ప్రసన్నుఁడై రావణుఁ ద్రుంతుననుట.

క. నావుఁడు గృపతో నాసుమ, నోవర్గముఁ జూచి యిట్లనున్ వెఱవకుఁడీ
దైవతములార! త్రిజగ, ద్రావణు రావణుని దాశరథినై త్రుంతున్. 70

చ. సురవరులార! నాప్రతిన చూడుఁడు నేఁ డుడుగుండు సాధ్వసం
బరమర లేక వింటి భవదాపదవస్థలు నాశిలీముఖా
త్కరముల కెంతయున్ దనివిగా నతిమాంసలపఙ్క్తికంఠని
ర్భరతరకంఠనాళనవరక్తమరందము విందు చేసెదన్. 71

క. వసుమతి జనించి దశరథ, వసుధాధిపసూతినై యవశ్యము నిపుడ
య్యసురహితుఁ బఙ్క్తికంధరు, ననురహితున్ జేయుదున్ భయంపడ నేలా? 72

క. అని యనునయించి వేల్పుల, ననిచి రమారమణుఁ డపుడ యంతర్ధానం
బొనరించెఁ బఙ్క్తికంధర, దనుజవధార్థము నృపావతారం బొందన్. 73

క. వేణీభరకుచకుంభ, శ్రోణీభారములఁ గౌను సుడివడఁగ గదా
పాణిఁ గరుణించి పల్లవ,పాణికి గర్భంబునందుఁ బ్రాపై నిలిచెన్. 85

క. హరిమధ్య యనుట వరమం, ధరగామినులందు వర్ణనామాత్ర మగున్
బరమార్థము కౌసల్యాం, బురుహాక్షికి విష్ణుగర్భమునఁ బూనుటచేన్. 86

క. భూమానిని యాభూవర, భామామణియాశయంబుఁ బ్రాపించెను మృ
త్స్నామయరీతి భవిష్య, జ్జామాతృవిలోకనప్రసక్తయుఁ బోలెన్. 87

క. తామరసకుట్మలాగ్రశి, లీముఖమేచకము లయ్యె లికుచకుచాచూ
డామణిచూచుకము లతి, శ్యామలకోమలకుమారజనిసూచకముల్. 88

క. నెలమసల మెఱసె నానృప, కులసతి లేఁగౌను మిన్న కుచకోకముఖం
బులు నల్లనయ్యెఁ గ్రమ్మర, నలఁతంబడె మందగతుల నడుగుందమ్ముల్. 89

తే. ఉదరగతపద్మనాభనల్వరగేంద్ర, జనితపూత్కృతియలో నాఁగ నినుమడించె
నొడలియలసత నకనకలొదవఁ బొదలు, బెట్టునిట్టూర్పు లాచంద్రబింబముఖికి. 90

తే. నిగిడి పొక్కిలివిరినుండి నిర్గమించు, నట్టిషట్పదరేఖ దా నగుటఁ జేసి
యారుపేరెన్నికకు నెక్కె యతిశయిల్లుఁ, గప్పునుఁ జాయజిగికల్మిఁ గంజముఖికి.

క. మన్నించునుడిగ మోపక, యున్నం బతి సతిని దౌహృదోదయశుభసం
పన్నత వర్తిల్లెడునెడ, మన్నించుట సిద్ధ మెందు మానినులంగున్. 92

మ. బలిసెం గౌను నడ ల్తడంబడియెఁ గన్పట్టెన్ దనుగ్లాని చె
క్కులఁ జన్మొక్కులఁ దెల్పు నల్పొదవెఁ గూర్కుల్ గూర్కొనెంగంట వె
ల్వెలఁ బాఱెన్ ముఖచంద్రమండలము పాల్చెన్ నోరు మృద్గంధగం
ధిలమై కోసలకన్యకున్ నృపపురంధ్రీమాన్యకున్ ధన్యకున్. 93

చ. కులమణి యైన యన్నెలఁతకున్ మసలె న్నెల చీరచిక్కె మా
టలఁ దగె మ్రానుపా టెడ నెడన్ వెడగూర్కు జనించె మించె నూ
ర్పులు మనసయ్యె వెల్మిడికిఁ బుట్టెను జాల నరోచకంబు పై
నలఁతయుఁ దొట్టె నోరఁ దఱచయ్యెను జిట్టుము లోకరింతలున్. 94

క. సుదతి యతిబోధనిధియై, యుదరస్థితచిన్మయాంబుజోదరతేజో
భ్యుదితరఘువీరగుణసం, పదఁ దెల్పెడుకరణి నిట్లు భావించె మదిన్. 95

చ. అనుపమగర్భభారమున నంగన చంక్రమకేళికిన్ సహిం
పనియలమందగామిని యభంగపతంగమతంగజోగ్రకా
ననసరసీసముద్రభువనంబులు దాఁటి చనంగఁ గోరు నే
మని కొనియాడవచ్చు నుదరార్భకజన్మధురీణవాసనల్. 96

జిల్లర్ మానులజన్నముల్ జపతపశ్శీలంబు లారాజయో
షిల్లోకాగ్రణి యప్పు డప్రతిహతశ్రీధాము రాముం గనన్. 109

క. సవనోపభు క్కులాధిప, భవనోపవనోపయుక్తపవనోపకృతా
ర్జవనోపమసుమవర్ష, చ్యవనోపాయనము లబ్బె నబ్బాలునకున్. 110

తే. నెలలు తొమ్మిది మోచి నిర్నిద్రధాము, రామచంద్రునిఁ గన్న యారామతోడ
నొక్కనెల మోచి పతిమేన నొరగుగౌరి, తారకారాతిజనయిత్రి ధాత్రిసరియె?

వ. అంత. 112

భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నావతారము.

చ. వనధిపరీతభూమి యనవగ్రహసౌఖ్యను గాంచఁ గేకయీ
వనరుహపత్త్రనేత్రయును నవగ్రహముల్ సదనుగ్రహంబులై
గొనకొని యొక్కటం బదునొకొండవచోటిఫలంబు లియ్యఁగాఁ
గనియె ఘనున్ మనోజగురుకల్పు ననూనజయున్ దనూజునిన్. 113

ఉ. అంత సుమిత్త్రయుం గనె ననంతవిలాసుల ధర్మశాస్త్రసి
ద్ధాంతరహస్యకోవిదుల నప్రతిమప్రతిభాప్రభావదు
ర్దాంతుల శ్రీనిశాంతుల నుదగ్రగభీరిమచాతురీసర
స్వంతుల నిర్వురన్ విమలజైత్రులఁ బుత్త్రుల సచ్చరిత్రులన్. 114

తే. రాము నభిరాముఁ గోసలేంద్రజయుం భరతు, నిద్ధనయులాభరతుఁ గేకయీపురంధ్రి
యతులబుధమైత్రి సౌమిత్రి ననఘునిఘ్నుఁ, డయినశత్రుఘ్ను నాసుమిత్త్రయునుఁ గనిరి.

వ. అప్పుడు. 116

క. కురిసె విరిసోనవానలు, దొరసె సుధాంధోవధూమధురగానంబుల్
మొరసె దివిఁ దూర్యరవములు, విరిసెన్ మునిమానసారవిందము లంతన్. 117

క. ప్రతియాయజూకగృహసం, హతుల నటించెన్ బ్రదక్షిణాకృతుల శిఖా
తతు లతులగతుల మెఱయఁగ, హుతవహుఁడు శుభావహోదయోన్నిద్రుండై. 118

చ. అమరతరుప్రసూననిచయంబులవర్షము హర్షమగ్నసం
యములపునఃపునర్జయజయధ్వని కిన్నరసిద్ధసాధ్యగా
నములు వియచ్చరాంగనలనాట్యము మంగళతూర్యనాదముల్
సమసమయప్రయుక్తమయి సాగె రఘూత్తము లుద్భవించినన్. 119

తే. హరిచతుర్భుజపౌరుషవ్యక్తులొక్కొ!, యలచతుర్విధపురుషార్థములు వహించు
పుంస్త్వములొ కాకయంగములొ పనిపొలుచు, శ్రుతులొ యననల్గురారాజసుతులు దగిరి

క. నలుగురుకొమరుల ముగ్గురు, కులసతులుం గన్నవార్తకున్ దశరథుఁడు

ట్టిట్టెడగాక కాచిరి మహీవరమందిరమందగామినుల్. 132

క. పాలింపు మిజ్జగంబులఁ, బా లింపుగ ద్రావి చలము వాటింపకు మా
పాలింటివాఁడవై రే, పా లింటికి వచ్చినప్పు డరయుము మమ్మున్. 133

వ. అని బహువిధంబుల నుపలాలించి. 134

క. కడుపునకుఁ బెట్టియెడయక, యెడనెడఁ జన్నిచ్చి పాడి యేడ్పుడిపి యొడల్
గడిగి తెలిమడుఁగుఁబొన్పున, నిడి యాగతి రఘుకుమారు నేదిరి దాదుల్. 135

శా. జోజో వారిజబాంధవాన్వయమణీ! జోజో కుమారాగ్రణీ!
జోజో దాశరథీ! దయాశరధి! జోజో కోటికందర్పలీ
లాజైత్రాంగ! శుభాంతరంగ! యని జోల ల్పాడి రింతుల్ ప్రియా
రాజీవాంతరటన్మధువ్రతకిశోరం బైన రామాలికిన్. 136

సీ. మీనంబు నయినాఁడ నేనని సూచించు తెఱఁగున ననిమిష దృష్టిఁజూచుఁ
గమఠరూపము నేన కైకొంటి ననెడు వైఖరి బోరగిలు వీఁపు గానరాఁగఁ
బోత్రివేషము నేన పూని మించితి నంచు నెఱిఁగించు క్రియ ధాత్రి యెత్త మరుగు
నృహరిభావంబును నేన తాల్చితి నన్న వీకఁ బ్రహ్లాదాభివృద్ధి నలరు

తే. వడుగువైపులు గని చూపు వడుగుబాగు, కరము గొడ్డలి నెఱపి భార్గవతఁ దెలుపు
దాశరథవంశశరధిసుధాకరుండు, కేశవవిలాసభాగాత్తశైశవమున. 137

సీ. అభవుఁ డిమ్మేదినీవిభుపురంధ్రీగర్భ శుక్తిముక్తాఫలవ్యక్తిఁ బొడమె
నలశేషశాయి యీయవనిపాలకు నింటి పసిఁడితూఁగుండొట్లఁ బవ్వళించె
వేదాంతవేద్యుఁ డీవిశ్వంభరాధీశు శుద్ధాంతకాంతల జోలఁ జొక్కె
నఖిలపోషకుఁ డీనృపావరోధము చక్కి సొంపుమై దాదులు పెంపఁ బెరిగె

తే. నితనిపుణ్యం బగణ్యమిం కితనితోడ, వాసవుఁడు గాఁడు ప్రతివాసి గీనవిలితి
తమ్ముఁ డతనికి శార్ఙ్గి యీతనికిఁ దనయుఁ,డగుట దశరథుఁడన్యుఁ డేయనిరి బుధులు.

క. రాకామరునిమాత్రంబె య, లౌకికకమనీయతరకళానిధి యని యా
లోకించిరి మైమైఁ బ్రజ, లాకౌసల్యాస్తనంధయమణిన్ బ్రేమన్. 139

వ. అంత నక్కుమారుండు. 140

క. తానును రజోగుణాత్మకుఁ, డైన లేఱం గెఱుఁగపఱుచున ట్లాత్రిదగ
స్నానితశుభశైశవ ల, క్ష్మీనిధి వర్తిల్లుఁ బాంసుకేళీపరతన్. 141

క. కూర్చుండ నేర్చె నయ్యెడ, లార్చ్చుఁడు రఘుసుమారుఁ డాపర్గముఁ బో
కార్చి తపోరతినియతిన్, గూర్చుండఁగఁ గలిగె మునులకున్ సుఖవసతిన్. 142

తే. ఇట్లు దశరథవసుధాతలేంద్రసూతి, ఫీతి పగఱకు నాత్మలోఁ బెరుగఁ బెరిగెఁ

వ. ఇవ్విధంబునం గుమారజనకుం డై కుమారజనకుండునుంబోలె శాశ్వతైశ్వర్యపోషితా
శేషమిత్రుం డై మిత్రుండునుంబోలె నప్రతీపప్రతాపాటోపప్రభావభావుకాపఘ
నుం డై ఘనుండునుంబోలె నతులవితరణనైపుణ్యుండును నగణ్యపుణ్యుండును నసమ
రాజన్యుండును నసంఖ్యవాన్యరాజన్యజన్యుండును నగుచు ఫలితమనోరథుం డై దశ
రథుండు సుఖంబుండె నయ్యవసరంబున. 157

ఆశ్వాసాంతము.

శా. ధాటీసంభ్రమదభ్రచుంబికరటిద్రాఘిష్ఠశుండాముఖ
త్రోటీకల్పితరాహుసంశయభయోద్భూతక్షపానాథక
ర్ణాటాధీశసభాసరోరుహవనాంతారాజహంసన్నిరా
ఘాటోదారయశశ్శకలావ ప్రతిభాకద్రూకుమారాగ్రణీ. 158

క. వైర్యత్నేకుముదసూర్యా, సూర్యభయప్రద దయాభిశోభితశౌర్యా
శౌర్యంఘ్రికమలకలిత స, పర్యా పర్యటదపారపటుకీర్తినిధీ. 159

గద్యము. ఇది శ్రీమ దొంటిమెట్టరఘువీరశతకనిర్మాణకర్తృ జగదేకఖ్యాతిధుర్యాయ్యల
రాజుతిప్పయమనీషిపర్వతాభిధానపౌత్రాక్కయార్యపుత్త్ర పరిశీలితసమిద్ధరామా
నుజమతసిద్ధాంతమర్మ ముమ్మిడివరదాచార్యకటాక్షవీక్షాపాత్ర హృదయపద్మాధిష్ఠిత
శ్రీరామభద్ర రామభద్రకవిప్రణీతం బైన రామాభ్యుదయమహాప్రబంధంబునందుఁ
దృతీయాశ్వాసము.

వ. అని పలికి రంత నిక్కడ మునీంద్రుండు మఱియుఁ బఙ్క్తిరథున కిట్లనియె. 10

క. విను క్రతుకర్తయుం భోక్తయుఁ, వనజోదరమూర్తి యగుభవత్తనయుండ పో
జనవర! కర్తా భోక్తా, జనార్దన యటంచు శ్రుతులు చాటక వినవే? 11

క. నలువ గలలోతుఁబొక్కిలి, నలువగల భుజంబులుం దనర సిరి నంటుక
గలిమిదొర నీకుమారుఁడు, కలి మిహికామిహిరమూర్తిగా కన్యుండే? 12

చ. మునివరు వెంట నీపరముముగ్ధుల బాలుర నంపవచ్చునే?
యని మదిసంశయింపకు నృపాగ్రణి! మానవమాత్రులే భవ
త్తనయులు? లమోఘవిక్రము లుదారులు కారణజన్ము లార్యవం
దనపరు లమ్మహామహుల ధార్మికులక్ దృఢబుద్ధి నంపవే? 13

క. అనఁ దనయుం రామచంద్రుని, మునిపరమేశ్వరుని కిచ్చె మోహముతో న
జ్జననాథుఁడు జాబిల్లిక్, వననిధి వలిగట్టు నల్లువానికి బోలెక్. 14

క. బాలుర గతదుష్కృతజం, బాలుర మునిలోకహృదయపంకజనికరుం
బాలుల నక్కడఁ జేర్చి నృపాలుఁడు దీవించె నతికృపాలుం డంతక్. 15

—◎ శ్రీరామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రు వెంట నేగుట. ◎—

చ. నరవరసూను లంతఁ జరణంబుల వ్రాలిన వారిమీఁద ని
ర్భరతరబాష్పబిందువులు రాల్చఁగరం బయరక్తిఁ గుంభినీ
శ్వరకులసార్వభౌముఁ డతిసత్త్వధురంధరమూర్తి యర్మిలిం
గరి కరశీకరంబులఁ దగం గలభంబులఁ దోఁచుకైవడిక్. 16

క. గురునాజ్ఞ నంత రాఘవు, లరిభీకరు లనుసరించి రాసంయమి శే
ఖరు శమదమములు యోగము, నిరుపమవిజయోదయములు నీతిం బోలెక్. 17

వ. అప్పుడు. 18

క. పదపద రాఘవ నిలునిలు, మదవదపడవలదు దశరథాధిప! నీకుక్
ముందమొదవఁ జెత్తు మఖరిపు, మదవ దసురవధ యొనర్చి మగుడక సుతులక్. 19

వ. అనిన దశరథుం డిట్లనియె. 20

చ. గురుతరపుణ్య! యీకుసుమకోమలమూర్తుల నీకుమారశే
ఖరులగుఱించి మీ రపుగఁగా నిపు డంపక మానరాదు భీ
కరకఠినాశ్మమార్గములఁ గానలఁ ద్రిమ్మర నేతదంఘ్రిపం
కరుహాయుగంబు లింకఁ గనుగందక యుండక యుండునే? సాపుడుక్. 21

క. విను మును బలివంచనవేళ నృపాగ్రణి! యబ్ధిమేఖలావలయం బీ
తని శేకపదము గాదా?, కనుఁగొని నడుచు నని వగవఁగాఁ బని యేమీ. 22

గాఁడనేసెఁ దదీయవక్షఃస్థలంబు, రాఘవుఁ డమోఘతరశరలాఘవుండు. 33
తే. అసురజయలక్ష్మి రాఁ ద్రోవ యనువుపడఁగ, దాటకాఖిలవక్షఃకవాటదళన
మాచరించినకుంచిక యై వెలింగె, రామబాణంబు దోషనిర్వాపణంబు. 34
తే. అసురశోణిత మపవిత్ర మంటఁ జెల్లదనుచు నోహో! తాటకాహృదయంబు గ్రుచ్చి
యవ్వలికిఁ బాఱె రఘువీరు నాశుగంబు, ధర్మపరిచితి కది ఫలోదయము గాదె. 35
క. ఖలుఁడైన రావణాసురు, నలఘుతరాన్వయతటాక మలుగుల పాలై
పలువగలఁ బొగిలె నన ని, వ్వల రక్కసి హృదయరక్తవాహిని వెసలెన్. 36
చ. ఉరువడిఁ జాపముక్త మయి యొక్కశరం బెద నాట దిర్దిరన్
దిరిగెడుతాటకాంగనయుదీర్ణతరారుణఘూర్ణితాక్షితా
మరసమరీచిపంక్తు లసమానజయేందిర నొందురాఘవే
శ్వరునకు నాచరించిననివాళియుఁబోలెఁ దలిర్చె నయ్యెడన్. 37
శా. ఆనక్తంచరి నొక్కకోలఁ బడనేయన్ గాంచి యక్కౌశికుం
డానందాతిశయంబునన్ రఘుకుమారా! రమ్ము! నీయంతవి
ల్కాని గానము దైత్యకాంత యొకలత్యం బే భవద్బాణసం
ధానప్రౌఢికి? నంచు నాశ్రమముచెంతం జేర్చి కీర్తించుచున్. 38
క. తనయాశ్రమంబునకు నా,తనయాగచికీర్ష రాచతపసి మహోదా
త్తనయాలంకారుల నృప, తనయాగ్రణులం బటుప్రతాపులఁ దెచ్చెన్. 39
తే. ద్యుమణికులమణి యగురఘూత్తముని మఘవ, మణివిడంబితనుప్రభామంజిమంబు
చూచి పరవశు లైరి యచ్చోటిమునులు, క్రతుతపోవ్రతజపవిధుల్ గట్టిపెట్టి. 40
వ. అంత గాధేయుండు దాశరథిం గనుంగొని యి ట్లనియె. 41
ఉ. రా చిరపుణ్యధామ! రఘురామ! వహింతు నె యజ్ఞదీక్ష? మా
నాచరణంబె కాని యిఁక నర్హము కాదు వచింప నేగతిన్
గాచెదవోకదా మఖ మఖండపరాక్రమధూర్వహోగ్ర మా
రీచసుబాహుమాయలు తరించి! భవద్భుజశక్తి చూచెదన్. 42
క. విను మప్రమత్తమతి వై, పనివడి యధ్వరసమాప్తిపర్యంతంబున్
గనుగలిగి ధైర్యసంపద, యొనరం గాపాడుమీ యహోరాత్రంబుల్. 43
మ. అని యట దీక్ష పూని ముని యధ్వరకర్మ ముపక్రమించె న
ద్దినకరవంశచంద్రులు నధిజ్యశరాసను లౌచు సింహని
స్వనముఖయుద్ధసన్నహనసంభ్రమమోహనమూర్తు లై తపో
ధనజనరంజనస్థితులు దాల్చిరి నిల్చిరి యజ్ఞరక్షకున్. 44

తే. రఘుకులేంద్రప్రసూతి యానఘవిఘాతి, రాక్షసారాతిచరణనీరజమురజము
రాతి రుచిరాతిరూపవిభ్రమగుణోత్క, రాతిరోహితవిఖ్యాతి నాతిఁ జేసె. 55

క. రాచందము గలరాముఁడు, రాచందము మాన్పెఁ దపసిరాచానకు నా
రా! చతురాస్యోపాస్య, శ్రీచతురపదాంబుజాణురేణువ్యాప్తిన్. 56

తే. శిలఁ జిగురుబోఁడియై యుల్లసిల నొనర్చి, యెత్తిపోయినగౌతమునిల్లు నిలిపె
నడుగుఁగెందమ్మికమ్మపుప్పొడిన యింక, నేమని నుతింపవచ్చు శ్రీరాముమహిమ? 57

మిథిలాప్రవేశము.

ఉ. ఆనళినాప్తవంశమణి యచ్చట గౌతమసంయమీంద్రస
న్మానము గాంచి యమ్మునిజనప్రభు వీడ్కొని పోయి గాధిపు
త్త్రానుగుఁడై నదీనదనగాదులు దాఁటి జయేందిరావశా
లానముఁ జేరవచ్చె మిథిలానగరంబుఁ గరంబు వేడుకన్. 58

వ. వచ్చి నికటప్రదేశంబునఁ గొంత ప్రొద్దు నిలిచి కౌశికమునీంద్రుం డమ్మిథిల కధినాయకుం డగుజనకభూమండలేశ్వరునివంశాభిజాత్యసత్యసౌజన్యశమదమాదిగుణకలాపంబు రామచంద్రునకుం బ్రసంగవశంబున నెఱిఁగింపుచు మఱియు ని ట్లనియె. 59

క. జనకుఁడు శశిమౌళిశరా, సన మెక్కిడినట్టిసత్త్వసంపన్నునకున్
దనుజాత సీత నిచ్చెద, ననియెన్ గొనియాడఁ దరమె యాలలితాంగిన్. 60

క. కావున నీయందలిశౌ, ర్యావిర్భావంబు మెఱయ నఖిలము పొగడన్
శైవశరాసన మెక్కిడి, యావెలఁదిన్ బెండ్లియాడుమా రఘురామా! 61

క. ఓరామ నీకె తగుఁ దగు, నారామ సమస్తయోషిదభిరామవిలా
సారామసీమ యభినవ, తారుణ్యోద్దామ నీవె తగు దాయమకున్. 62

తే. గుణము గలిగినచో రూపు కొదవ యెందు,గుణము రూపులు గలిగినఁ గులము కొదవ
కులము గుణమును రూపును గలుగుధన్య, జనకకన్యయ సుమ్ము రాజన్యమాన్య! 63

సీ. కళవెచ్చఁబోనినిర్మలచంద్రబింబంబు పరభృతం బంటనిసరసకిసల
మినకరవ్యాప్తి వాడనికమ్మపూఁదీవ మరుఁ డేర్చి దాఁచినమార్గణంబు
లంటి చూడనిమించుటద్దంపుఁబలకలు కొదమరాయంచ మూర్కొనితూండ్లు
వలరాచయాఁకఁ బాటిలుమావిక్రొంబండ్లు కానంగరానిశృంగారసరసి

తే. యనఁ బుడమి ముద్దరాలినెయ్యంపుఁజూలి, ముద్దునెమ్మోము మించుకెమ్మోవిమేను
కలికిచూపులుకళుకుఁజెక్కులు భుజంబు,లుదుటుఁజనుగవయును నాభియును దనర్చు.

క. ఎలనీపబోఁడి జానకి, కలభాషిణి యలరురూపు కలిమిం గడు రం
జిలు శరధి వెడలి వెలిఁగెడు, నలచక్కరవింటిఘాని యమ్మో! యనఁగన్. 65

డారత్నమ్ము నెదుర్కొని, యారఘునందనులతోఁ బ్రియంబునఁ దెచ్చెన్. 78

వ. ఇట్లమ్మునివరుం డెదుర్కొని వచ్చి సవనంబు సాంగంబుగా నొనర్చి మంగళస్నాతుం డైవచ్చి నతియొనర్చి యతికృపావిధేయ! గాంధేయ! భవదాగమనకారణంబున మదీయ మఖంబు నిర్విఘ్నంబై సమాప్తం బయ్యెఁ గృతకృత్యుండ నైతి నని రఘుకుమార మనోహరాకారప్రకారంబులు గనుంగొని యిట్లనియె. 79

ఉ. ఈసుకుమారు లీయనఘు లీజగదేకమనోహరప్రభా
భాసురమూర్తు లీధరణిపాలకబాలకు లెవ్వ రిక్షుబా
ణాసనుఁ గన్నతండ్రి చెలు వంతయు వీరిక యొప్పఁ దాపసా
గ్రేసర! పేరు పెంపు నెఱిఁగింపుము సొంపు జనింప నావుడున్. 80

ఉ. ఈక్షితిపాలుఁ డాదశరథేంద్రకుమారుఁ డితండు తాటకా
వక్షము నొక్కకోలనె గవాక్షము సేసి నిశాచరాగ్రణీ
శిక్షయుం యజ్ఞరక్షయుం జేసి శిలన్ గలకంఠిఁ జేసి దో
షక్షయకృత్పదాంబుజరజంబున వచ్చె మిముం గనుంగొనన్. 81

మ. ఇతఁడు ధనుష్కళావిదుఁ డహీనకృపానిధి రాముఁ డీతఁ డ
ప్రతిహతదీప్తి లక్ష్మణుఁడు పావను లీనృపనందనుల్ హరి
ప్రతినిధు లన్యు లెక్కుడఁగ రానిపురాంతకువిల్లు గాంచి స
న్నుతుఁ గ్రతుకర్మఠున్ నినుఁ గనుంగొనువేడుక వచ్చి రియ్యెడన్. 82

వ. అని పలికియున్నసమయంబునఁ గౌశికుం గనుంగొని. 83

క. హరువిల్లు చూచుతమి ని, ర్భరహర్షం బొదవ దాశరథి ధర్మస్య
త్వరితా గతి యన్నాఁ డవ, సరమిది యన నవ్వి మౌని జనకున కనియెన్. 84

క. కనుఁగొనిరి నిన్ను ధన్యుల్, గనుపండువ యొదవఁగా నిఁకను నీవిలు గ
న్గొనఁ దివిరెడు నీరఘువరుఁ, డనఘా! తెప్పింపుమనుడు నమ్ముని కనియెన్. 85

శా. జీవంజీవసుహృత్కళాధిపుఁడు లక్ష్మీభర్తయుం దక్కన
య్యా! వాచంయమవర్య! యిమ్మొలకప్రాయంపున్నరుల్ నేర్తురే
యావిల్లెక్కిడ? నావుడున్ నగి యతం డైనం గనుంగాక నేఁ
డీవీరాగ్రణి యెక్కుఁ డన్న నెద రాజేంద్రుండు హర్షంబునన్. 86

తే. సకలనృపబాహుదర్పామిషంబు మెసవి, యున్నమైఁ జొక్కి నిద్రించునహియపోలె
నున్నహరువిల్లు పెక్కండ్రు యోధజనులఁ, బంపి తెప్పించె జనకభూపాలుఁ డపుడు. 87

హరధనుర్భంగము.

ఉ. చూచి రఘూద్వహుండు సెలజోడులు వెలకొలంది యుతత

భాసమానరత్నదీపధూపవాసవాసనమస్తవస్తువిస్తీర్ణవిపణివీథిశృంగారరచనావిశేషంబుల నలంకరించ నియమించె నచ్చట దశరథుండును దత్కల్యాణవార్తాకర్ణనంబునఁ బ్రహర్షరసమగ్నమానసుండై భరతశత్రుఘ్నసుకుమారసూరిసుకవివందిమాగధవృద్ధబంధుసామంతహితపురోహితామాత్యభృత్యమాతంగతురంగశతాంగభటరథినీపరివృతుం డగుచు భూరిభేరీశంఖనిస్సాణకాహళఢక్కాహుడుక్కారవంబులు బెరయఁ గులపాలికాత్రయీసమన్వితుండయి త్రయీతనుండునుంబోలెఁ దేజరిల్లుచు నేతేర యథోచితంబుగా నెదురుకొని జనకుండు నిజనగరంబునకుం దోడ్కొని చనియె నయ్యెడఁ గౌశికుండు రామలక్ష్మణుల దశరథునిపాలికిం దెచ్చి యిచ్చినఁ గ్రక్కున నక్కునం జేర్చి శిరంబులు కరంబు మూర్కొని యమ్మునీంద్రు బహువిధంబులఁ బూజించి యిట్లనియె. 99

ఉ. ఆయతపుణ్య! నీకృప మదాత్మజు లీరఘురామలక్ష్మణుల్
ధీయుతులున్ శరాసనవిధిజ్ఞు లమోఘశరప్రయోగది
వ్యాయుధతత్త్వకోవిదులు సాహసకర్మఠదైత్యనిర్జయో
పాయులునై వహించిరి శుభంబుఁ గృతార్థుఁడనైతి నావుడున్. 100

ఉ. బోరనఁ జేతికిచ్చితివి పుత్రులజన్నము గాచి దైత్యసం
హారము చేసి సంయమివరాంగనశాపము మాన్చి పుష్పధ
న్వారిశరాసనం బొకతృణాకృతిఁ ద్రుంచి జయంబునై నినున్
జేరిరి నేఁడు నాప్రతిన చెల్లఁగఁ దెచ్చితిఁ గంటె భూవరా? 101

వ. అని పలుకుసమయంబున. 102

మ. జనకక్ష్మాపతి వచ్చి నీకతన విశ్వామిత్రమౌనీంద్ర యీ
యినవంశాగ్రణి యైనభూవిభునితో నీసత్యసౌభాగ్యవ
ర్ధనుతో నియ్యెడ వియ్యమందఁ గలిగెన్ ధన్యుండ నైతిన్ వివా
హనిమిత్తోచితకృత్యముల్ సలుపరాదా యింక జాగేటికిన్? 103

క. అని పలుకుజనకుపలుకుల, కును దశరథవిభుఁడు కౌశికుఁడు డెందమునం
దనురాగ మొందఁ బూనిరి, గొనకొని రఘురాముఁ బెండ్లికొడుకున్ జేయన్. 104

నృపతులు శ్రీరాముఁ బెండ్లికొడుకుం జేయుట.

వ. అయ్యెడ వసిష్ఠాదిమును లనుగ్రహించి యాశీర్వదింపం బుణ్యాంగనాజనమధురగానంబులు బహువిధానవద్యహృద్యవాద్యఘోషంబును విలోకనోత్సవాగతసకలదేవతాజయజయశబ్దనృత్తగీతవాద్యకోలాహలంబును రోదసీకుహరంబునం బొదల వివాహ

తే. దగ్గఱె ముహూర్తవేళ యోదశరథేంద్ర, యేల యాలస్య? మని మాను లెచ్చరింప
మహితమణిహేమవస్తుసామగ్రి మెఱయఁ, గ్రంతనడిపించి తామును గదలి రపుడు.

తే. అసమసౌభాగ్యభోగభాగ్యముల మెఱసి, పసిఁడిపక్కెరతేజిసాంబ్రాణి నెక్కి-
కదలునపుడు వివాహలక్షణము లెన్ని, యన్నియును రామచంద్రునియందె యలరె.

వ. కదలి యచ్ఛద్మపద్మరాగరత్నదీపమాలికాజ్వాలికానిర్ధూతతిమిరవర్గంబగురాజమార్గం బతిక్రమించి వందివైతాళికాపారగద్యపద్యగీతికాచాతుర్యంబును విలోకనాసక్త మత్తకాశినీజనకలకలంబును వినుచు నతివిచిత్రవర్తనప్రకారంబులఁ గనుచు వృద్ధవాచా వశంవదుండును లజ్జావనతవదనుండును నై యా జనకరాజసదనంబుఁ బ్రవేశించి కక్ష్యాంతరంబులు గడచి కన్యావలోకనానురాగంబు తమకంబుఁ గయికొల్పఁ గల్యాణాగారంబు చేర నరిగె నంతట. 116

వధూవరుల కల్యాణమంటపప్రవేశము.

శా. బంగారంపుఁబడంతితోడ సవతై భాసిల్లుపద్మాక్షియో!
యంగశ్రీధరచంచలాలతయొ! యుద్యజ్జీవరత్నంబొ! త
న్వంగీరూపముఁదాల్చుక్రొన్నెలయొ! నా నాజానకిన్ బెండ్లికూఁ
తుం గావించి వివాహవేదికడ కింతుల్ దెచ్చి రుత్కంఠతోన్. 117

వ. అప్పుడు రాజకుమారమణి మణిమయాసనంబున సమాసీనుండై వసిష్ఠాదిబుధజనోపదిష్టమార్గంబున జనకరాజన్యమూర్ధన్యుండు యథావిధిం దనకు నొసంగు మధుపర్కశోభనోపచారంబు లంగీకరించి సముగ్రహర్షంబునఁ గన్యాదానోదకధారాపరిగ్రహణంబు జేసి తెరమఱుంగున వెలుంగుఁబోడిన్ గదియ వచ్చె నప్పు డొండొరులం గనుంగొనుకోరికలీరికలు గొనఁగీరవాణులు గల్యాణంబులు పాడఁ గుతూహలంబున వధూవరులు సిరులు దళుకొత్తఁ గ్రొత్తచెలువంబునం బొలిచి రయ్యెడ. 118

ఉ. గాలవకణ్వగార్గ్యభృగుగౌతమకశ్యపశౌనకాత్రిజా
బాలివసిష్ఠగాధిసుతపర్వతనారదముఖ్యమౌనిశుం
డాలము లవ్వధూవరులదగ్గఱఁ జేరి ముహూర్తమియ్యను
ద్వేలతరానురాగము మదిన్ బెరయన్ దెరయెత్త నంతటన్. 119

సీతాకల్యాణము.

తే. ముత్తియంబులు దోయిళ్ళ ముంచిముంచి, కాంచువారల హర్షాబ్ధి ముంచిముంచి
మించి తన చేయిమీఁదు గావించి మించి, విభుఁడు తలఁబ్రాలు వోసె నవ్వెలఁదిమీఁద.

క. వరుఁ డిడుముత్తెపుఁదలఁబ్రా, లెన్నరసినయన్నమునుఁ బొలిచి నినిచెన్ సీతా
తరుణి తెర గడచి రత్నా, కరమునఁ గనుపట్టు కలిమికన్నియపోలెన్. 121

పరశురామవిజయము.

క. ఆవేళ భార్గవుఁడు ప్రళ, యావసరార్కప్రతాపుఁడై యతికుటిల
భ్రూవికటనిటలతటుఁడై, త్రోవకు నడ్డంబుగా నెదుర్కొని పలికెన్. 131

ఉ. ఎవ్వఁడ వీవు నాయెదుట నిట్లు శరాసనబాణపాణివై
క్రొవ్వి భయంబు లేక యెటకుం జనువాఁడ? వనేకభూపతుల్
ద్రవ్విరి మత్కుఠారనిహతిన్ భృగురాముని నన్నెఱుంగవే?
చివ్వకుఁ గ్రాలుఁ ద్రవ్వెదున జేయధనుర్ధరసార్వభౌమునిన్. 132

క. నావుడు సద్విప్రుఁడవు వ, యోవృద్ధుఁడ వింతె కాదు యోగివి నీతో
రావంగడంపురాముఁడ, నేవిధి రణ మాచరింతు? నెఱిఁగింపఁగదే. 133

వ. అనిన విని. 134

శా. ఏనున్ రాముఁడ నీవు రాముఁడవె? యోరీ! రాజపుత్రుండ వీ
వైనన్ సాధ్వస మేమిరా? వినవె మున్నస్మత్కుఠారోగ్రధా
రానిర్భిన్నసమస్తభూవరతనూరక్తంబులన్ శాస్త్రవి
ద్యానీతిన్ బితృతర్పణం బొసఁగితిన్ ధైర్యంబవార్యంబుగన్? 135

తే. పూని గుబ్బలి రాచవిల్కానితోడఁ, గూడి విలువిద్య గావించినాఁడ నన్ను
నక్కుమారుండు గెల్వలేఁడయ్యె దొడరి, యొక్కనుసివిల్లువిఱిచి పెల్లుబ్బనేల. 136

క. పురహరునివిల్లు విఱుచుట, యరుదే? చిరకాలజీర్ణ మది యిప్పుడు నా
కరకలితవిష్ణుచాపము, నిరుపమభుజశక్తినిధివి నీ వెక్కిడుమా! 137

క. పోఁడువ నేర్తునే నిను, నావి ల్లెక్కిడవఁ గాక నా విని యేలా
యీవాచాలత? కను నా, లావు భవచ్చాప మేల లక్ష్యము నాకున్? 138

మ. అని భుగ్నభ్రుకుటీకరాళవదనుం డై చండిమావార్యశౌ
ర్యనిరూఢిన్ భృగురాముకార్ముక మనాయాసంబుగా వంచి యా
గొనయం బెక్కిడి టంకృతుల్ సలిపి తళ్కుందూపు సంధించి యి
ట్లని పల్కెన్ రఘురాముఁడయ్యెడఁ దదీయాహంక్రియాధిక్క్రియన్. 139

క. తొడిగితి నేసెద నింక నీ, యడుగులు దెగిపడ నమోఘ మస్మద్బాణం
బెడయ న్నేరదు నావుడు, వడవడ జమదగ్నిసూతి వడఁకెన్ భీతిన్. 140

తే. అపుడు దశరథరామునిబాహుపటుత్వ, సత్త్వసంపదఁ గాంచి యాశ్చర్యమంది
సురగరుడసిద్ధసాధ్యకింపురుషవరులు, జయజయనినాదముఖరులై సంతసిలిరి. 141

తే. భార్గవునియందుఁ గలకళాపటిమ దక్కె, నంత వైష్ణవధర్మంబు మంతుకెక్కె
నెరయ రఘురాము చేతనె నిల్చెనప్పు, డన్యులకు నంతపని సాధ్యమగునె తలఁప?

తే. సిగ్గు వెనుకకుఁ దివియంగ నగ్గలంపు, రాగరజ్జువు ముందుకు సాఁగఁదివియ
నందులకుఁ దోడుతోఁ దోపులాడఁ జెలులు, నడుమఁ బిరివీకులయ్యె నప్పడతికపుడు.

తే. మగువ లజ్జాభరంబున మాఱుకొనుచుఁ, జెలులవాగంకుశంబుల చేతిభీతిఁ
గాంతునిభుజాంతరపుఁగట్టుకంబమునకు, మదనమదనాగమోనాఁగఁ గదలి వచ్చె.

వ. ఇట్లు సఖీజనసాహాయ్యంబున వచ్చి శయ్యాసమీపమణిమయస్తంభంబు చాటున నడుగు
గదలక మనోభవజయస్తంభంబన నున్నకన్నియ మొఱంగి యచ్చెలులు విభునకుం
గను గిరపి యొండొరు లొక్కొక్క నెపంబున నొయ్యనొయ్యనం జని రయ్యెడ. 156

క. తలవంచి లజ్జ పెంపునఁ, జెలువ పదాంగుళుల నేలఁ జిమ్ముక బలిముం
గల నిలిచి పల్లవాయంధ, కలహామునకుఁ గాలు ద్రవ్వఁగతిఁ జిత్రగతిన్. 157

తే. స్తంభగతరత్నపుత్త్రిక తనదుబోటి, యని విలోకించి తోడ మాటాడకునికి
నలుగడలుఁ జూచి తెలిసి యచ్చెలువ బెదరి, వెడలనూహింపఁ జేదమ్మి యొడిసిపట్టె. 158

తే. దశరథమహానరేంద్రనందనుని చేత, నతనువిక్రమధరుని చే మతిఁ దలంకి
యామహీనాథరాజకన్యాలలామ, తగులుపడె నప్పు డేమిచోద్యంబు తలఁప ?. 159

చ. నెలయగుఁ దత్క్షణంబ రమణీముఖ మెత్తఁగఁ జూచుకోర్కియుం
గ్మలిజిగియారునంటుతమకంబునఁ బాటిలు దీర్ఘకాలమై
కలయిక నుబ్బు పెంజెమటఁ గన్గొనుచూరిమిఁ బెక్కువర్షముల్
మలయుంట దోఁచు నప్పతికి మానినిఁ బైకొనుతత్తరంబునన్. 160

క. శయ్యకుఁ దార్చి యనంగుని, సమ్యాటపుఁ జిట్టకంపుఁ జదురుల కపుడా
యయ్య దొరఁకొని ప్రియోక్తుల, నయ్యువతిన్ గలయుంతహాతహాం బ్రార్థించెన్.

ఉ. అంగన! నాకుఁ గొంగుముడియై తగు నీవిపు డిచ్చు నీవి త
న్వంగి ! భవన్మనోజ్ఞమధురాధరకాంచనకాంచికాస్థలుల్
తంగెటిజున్ను ముంగిటినిధానము నౌనటుగానఁ బాయతే
నంగజునాన నాదుహృదయం బెఱుఁగున్ వలపంబుజానసా. 162

తే. తరుణి ! నినుఁ గన్నజనకుం డుదారగుణాస, ముద్రఁ దదిగాక సంపద నుదిత వీవు
చే వదలవేల కరుణ వీక్షించి యొక్క, విడె మిడఁగరాదె యీపోకముడి వదల్చి.

చ. అని చతురోక్తి వేఁడుకొని యల్లననంకతలంబు సేర్చి పే
ర్చినతమిచే వడంకు నునుఁ జెక్కిలి నొక్కి కవుంగిలించినన్
దనువునఁ గంప మొంది తనుఁ దా సడలెన్ దృఢనీవిబంధమో
చన మగు టద్భుతంబె రఘుచంద్రుని ప్రాపకయింత గల్గినన్. 164

క. వనిత! యపు డమితలజ్జా, వనతానన యగుచు నుండ వల్లభుఁ డటఁ గ

కులగురుం డగునరుంధతీమనోహరుననుజ్ఞ సామాత్యభృత్యబంధుసృద్ధసమ్మతంబుగఁ దదుచితప్రయత్నంబు లాచరించుచునంతట. 177

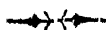
ఆశ్వాసాంతము.

క. అంగ మగ ధాంధ్ర కురుర క, ళింగమహీనాథమండలీకోటీరా
భంగమణిమహితపదయుగ!, రంగమసామాభిరామ రామారమణా! 178

మాలిని.—

శదనజయకిరీటీ! ఖండితారాతికోటీ!
మదనసదృశరూపా! మంజుభాషాకలాపా!
సదయహృదయపద్మా! సద్మ సంసక్తపద్మా!
యుదధినిభగభీరా! యోంబమాంబాకుమారా! 179

గద్యము. ఇది శ్రీమదొంటిమెట్టరఘువీరశతకనిర్మాణకర్తృజగదేకఖ్యాతిధుర్యాయ్యల రాజుతిప్పయమనీషిపర్వతాభిధానపౌత్రాక్కయార్యపుత్త్ర పరిశీలితసమిద్ధరామానుజ మతసిద్ధాంతసుర్మ ముష్మడివరదాచార్యకటాక్షవీక్షాపాత్రహృదయపద్మాధిష్ఠిత శ్రీరామ భద్రరామభద్రకవిప్రణీతం బైనరామాభ్యుదయమహాప్రబంధంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

లుచు మగుడల మరల్చి రథంబుఁ గూడ నరిగెదంగాక యనుచు నొక్కొక్కపంగదల వసిష్ఠుండు వారింప నిల్చి మఱియును నద్దెసం గనుంగొనుచుండె నయ్యెడ. 7

దశరథవిలాపము.

క. ఎదురఁ జనురథము గనుఁగొను, నది గానక తత్పరాగ మాలోకించుం
దుది నది గానక యడలుచు, మదిలోనన్ రాముఁ గూర్చి మహిపతి మఱియున్. 8

క. కేకయతనయాదత్తవ, రాక్కృతి నంధమునిశాప మాహా! నేఁటం
జేకూఱఁబోలుఁ జరునె పు, రాకృతకర్మంబు దుస్తరము పాపవిధిన్? 9

ఉ. హా! యను గాధినందనమఖారినిశాటమదాపహారిబా
హా! యను గ్రావజీవదపదాంబురుహా! యను రాజలోకసిం
హా! యనుఁ బోషితార్యనివహా! యనుఁ గానల కేఁగితే నిరీ
హా! యను నిర్వహింపఁగలవా నినుఁబాసి రఘూద్వహా! యనున్. 10

ఉ. హా! సుకుమార హా! రఘుకులాంబుధిపూర్ణసుధామయూఖ! హా
భూసురపూజ్య యేఁడు చెడుబుద్ధులు నిన్నుఫలంబు నేఁడు నిన్
బాసితి నింద కోర్చి నిలువంబడెఁ బ్రాణము లట్టులేకదా!
యాసవవాంఛ వర్తిలుదురాత్ముల కెందునుఁ గీర్తిగల్గునే? 11

సీ. కానక కన్నసంతానంబు గావునఁ గానక కన్నసంతాన మయ్యె
నరయ గోత్రనిధానమై తోఁచుఁ గావున నరయ గోత్రనిధాన మయ్యె నేఁడు
ద్విజకులాదరణవర్తిష్ఠుఁడు గావున ద్విజకులాదరణవర్తిష్ఠుఁ డయ్యె
వివిధాగమాంతసంవేద్యుండు గావున వివిధాగమాంతసంవేద్యుఁ డయ్యెఁ

తే. గటకటా! దాశరథి సమున్ముక్కటకరీంద్ర, కటకలితదానధారార్ద్రకటకమార్గ
గామి యెట్లు చరించు నుత్కటకరీంద్ర, కటకలితదానధారార్ద్రకటకతటుల? 12

వ. అని యిట్లు దశరథుండు వికలమనోగతుండయి కటకటం బడి పునఃపునర్మూర్ఛా బోధదురవస్థలం బొరలుచుండె నంత నక్కడ రఘూద్వహుండు నల్లనల్లనం జనిచని.

శ్రీరాముఁడు పౌరుల మరల్చి గంగాతీరముం జేరుట.

క. తమసానది నసమాదిక, తమసారసహంసకులవతంసం గలిసం
తమసార్యమదీధితిను, త్తమసాత్త్వికమూర్తిఁ గదిసి తత్తటి నిలిచెన్. 14

తే. అచటఁ బౌరుల మరలఁగ నలిచి యందుఁ, గాల్యకరణీయములు దీర్చి కడచి పుణ్య
వనవిశేషంబు లాగనూయిజనపథంబు, లవనికన్యకుఁ జూపుచు నరిగె నపుడు. 15

క. తరణికులాగ్రణి కానల, కరుగునెడం దోడ లక్ష్మణావనిసుత లి
ర్వురి కా రవ్వడయోధ్యా, పురజనులమనములుఁ దవిలిపోయెన్ వెంటన్. 16

యనికియు నేమముం దెలియ నుండు సుఖంబున నీవు నావుడుం
గనుఁగవ బాష్పముల్ నిగుడఁగాఁ బురికి న్మగిడెన్ రథస్థుఁడై. 27

తే. అలసుమంతుని వీడ్కొని యర్కవంశ,ఘనులు గంగాతరంగిణిఁ గడచి యపుడు
గుహుఁడు చూచినత్రోవ నైకొనిరిచనిరి, యుగ్రకార్ముకధరులై యుదగ్రవృత్తి. 28

శా. ఆయోధాగ్రణు లిర్వురుం జనిరి యాయాపక్కణప్రక్రమం
బాయాభీతకురంగచంక్రమణ మాయాకుంజపుంజస్థలం
బాయాగ్రావదరీఝరీపరిసరం బాయావనీవైభవం
బాయాఘోషవిశేషముల్ జనకకన్యాదేవికిం జూపుచున్. 29

క. ఒకకొంతదవ్వు చనిచని, తెక తెక నెగ తెగయు నెండ తెరలం బొరల
న్నకనకల జనకకన్యక, నకటా! యడుగడుగు గండ మయ్యెం ద్రోవన్. 30

రామాదులు వనవాసకష్టములం జెప్పి వందురుట.

వ. ఇట్లు కొండొకదినంబునఁ జండాతపంబునం గుందుచు నొకమహాదురవగాహగహ
నోపకంఠంబునం బోవునెడ. 31

లయవిభాతి.—

పొగ తెగయు దావశిఖి సెగలవగలన్ నొగిలి, నిగనిగనిపచ్చికల సొగసుగుబయళ్లన్
దిగితగ వసింపఁజనుదగ యొదగ నిల్చుఁదగ,గగనమణి కాఁక తెగఁ దగిలి విధిదూఱున్
బొగిలిపొదదూరుఁదన తెగువ దెలుపుంగదిసి, మగని యడుగుందొగరు చిగురులటుచూ
చున్, వగచు మది వేఁడుకొనుఁదొగ నెలవులన్నిలువ, మృగములొలయన్నగువ వెగడు
పడువంతన్. 32

వ. ఇట్లు వేఱొండుదివసంబున జనకతనయపట్టపగలింటిమింటిమానికంపుఁగాఁక తళుకు
సోఁకులకు నులుకుచు బయలునెత్తమ్ముల వసియింపఁ గనుంగొని సౌమిత్రి యిట్లనియె.

చ. తలకొని యెండలన్ మృదుపదంబులు గందినఁ బాలఁ గుంది యీ
స్థలనలినీవనాంతరపదంబున జానకి నిల్చి సొంపు సం
ధిలఁ గమలాలయాసరణిఁ దెల్పుచు నున్నది పద్మినీసుహృ
త్కులతిలకంబ! రామ! కనుఁగొంటె కటాక్షనిరీక్షణంబునన్. 34

క. అన విని డాయం జని విభుఁ, డానరన్ బూజానుసరణ మొనరించెను దో
డనె నీడ యగుచు నెందున్, వనితలకుం దోడునీడ వల్లభుఁడె కదా! 35

క. ఇటుల నొకకొంత సేపు, చ్చట నించుక సేదదేఱి చనిచని యతిదు
ర్ఘటతరమార్గగ్లానిం, గటకట పతితోడఁ బలుకుఁ గలకటపడుచున్. 36

మ. మనయూ రెయ్యెది? యెంతదవ్వు మన మీమార్గంబునం బోవుటల్?

నెఱుఁగరా డెందపడ దేవ! యిట్టిమీఁద, దాబ్జములనీడ నున్న సాకలఁత గలదె?
వ. అని విశ్రమించి యచ్చట. 49

భరద్వాజాశ్రమప్రవేశము.

క. ఈరీతి నిలిచి యచ్చటఁ, గోరిక లలరం బతంగకులమణి చరమాం
భోరాశి కినుఁడు చేరన్, భారద్వాజాశ్రమంబుపజ్జ న్నిలిచెన్. 50
తే. గాలితేజీ మెకంబులు క్రోలుపులులు, కోదమసింగముల్ కొంటఁద్రాగుడు మెకంబు
లలభరద్వాజమునిరాజనిలయమునకు, బలకరం బున్నజోదులపగిదిఁ బొలిచె. 51
క. మసలక మావంతునిపస, యొసఁగం దెఱనోరిమెక మిభేంద్రత్రాణ
వ్యసనోల్లసనోన్నతి మనఁ, బసిబిడ్డల నేదుదాదివలెఁ బులి యచటన్. 52
క. విలుదాల్పుం బ్రోడలు తోడ, చెలిజంటకొలంపురాచసింగపుఁగోదమల్
నిలిచిరటఁ బుడమిపుట్టగు, నెలఁతుకయుం దామఁ దపసినెలవున నంతన్. 53
క. పొడగని మునిశార్దూలము, నడుగుంగవ కెరఁగినం దయామతి వారిన్
గడు లాలించి సుఖాసన, మిడి యాబోధనిధి సీత నిట్లని పలికెన్. 54
క. మును వనమాలికకడ నీ, యునికి తగుం గాన నీవు నుండన్ దగు ని
వ్వనమాలికకడ నిపుడో, వనితామణి! పూర్వజన్మవాసన గాదే. 55
వ. అనిపలికి బహువిధంబుల నుపలాలించి. 56
మ. అలముని చిత్రకూటకుధరాధ్వముఁ జూపిన సంతసిల్లి య
బ్బలువిలుకాండ్రు రాకొమరుబాగులజోదులు నేల చూచి యం
గ్మలికి ధనుర్గుణక్వణనగౌరవభీతకురంగచంక్రమా
కలనముఁ జూపుచుం జనిరి కాంచిరి చెంతఁ గళిందకన్యకన్. 57
క. వెండియుఁ బడలిక దోఁపక, యుండ సరిద్దుర్గమార్గయుగ్మార్గవిలా
సాండజలీలావిహరణ, పాండిత్యము చూపి రచటఁ బద్మేక్షణకున్. 58
క. కాళిందీజలశీకర, పాళిం దీరద్రుసౌరభగ్రహణకళా
కేళిం దీపించునవని, గాలిం దీవ్రాంశుకులుల గాసి దొలంగెన్. 59

రామాదులు చిత్రకూటముం జేరుట.

క. అలరాచకొమరు లర్యమ, కులమణు లభ్రంకషద్రుకుసుమగుళుచ్ఛాం
చలమధుకరద్ఘనాఘున, కులముఁ గనుంగొనిరి చిత్రకూటాచలమున్. 60
సీ. శోభిలులాయంపుఁజోటులఁ బాటిల్లి యొక్కుడు మావులఁ బెక్కుగాంచి
బలితంపుఖడ్గహస్తులయోలగముఁ జెందిఁ బహురత్నకటకసౌభాగ్య మొంది
సింహాసనస్థలస్థితిఁ బొల్చి యొడ్డెడ వలయుంసెత్తమ్ముల పఱలఁ జాలి

చాతురిచేతన్ రఘుకుల, నేత తపోధనసమేత నియతిం బొలిచెన్. 71

సుమంతుఁ డయోధ్యఁ జేరుట.

తే. అంతనక్కడనయ్యయో! యయ్యయోధ్య, దాసి యీశూన్యరథమెట్లు దశరథేంద్రుఁ
డున్నయెడ నుంతు? నే మని విన్నవింతు?, నని సుమంతుండు నధిపగేహంబు చేరి.

తే. చేరి యరదంబుఁ దద్గృహద్వారసీమ, దిగ్గి యరుదెంచి ప్రణమిల్లి దేవ! యిపుడు
నీకుమారుల సౌభాగ్యనిధులబుధుల, డించి వచ్చితి గంగాతటీవసతిని. 73

తే. నాట మఱునాట నటఁ జిత్రకూటశిఖరిఁ, జేరి యందలిసంయమిశ్రేణిఁ గొలిచి
నిలిచి వర్తింతు రింతకు వలపుగొలుపు, తరులనీడలఁ బొదలఁ దరుల ఝరుల. 74

క. అనుచు సుమంతుఁడు దనతో, ననుపలుకులు చుఱుకుఁజిలుకులై ఘోరతరా
శని నొలుకుఁదళుకులై య, జ్జనపతి వీనులకు నులుకు సంపాదింపన్. 75

మ. విని మూర్ఛిల్లు బొరింబొరిం దెలియు నుర్వీభర్త యోలక్ష్మణా!
యను నెట్లేఁగితి రామరామ! రఘురామా! యంచుఁ జింతించుఁ గై
కనుఁ దిట్టుం దనబుద్ధి గాల్చుఁ బొగులుం గౌసల్యతోఁ గూడి హా
యను నవ్వుం దల యూఁచు లేచు నిఁక నెట్లంచుం దలంచు న్మదిన్. 76

సీ. కంటకాశ్మక్రూరకాంతారములు నీకుఁ గేళీవనము లయ్యెనే లతాంగి!
దురవగాహగభీరతరతరంగిణులు నీ కాటడిగ్గియ లయ్యెనా మృగాక్షి!
చిత్రకూటాదికగోత్రావళులు నీకుఁ గృతకాద్రు లయ్యెనే కీరవాణి!
హరిణీపరంపరాంతరవిహారము నీకుఁ జెలులపొందయ్యెనే చిగురుబోఁడి!

తే. నాకుఁ గోడలవై నీవనేకవిధుల, నిడుమఁబడ నింత నోచితే యిపుడు తల్లి!
పుడమిఁ బుట్టునెయిఁక నినుఁబోలుసాధ్వి? సనయదాక్షిణ్యవినయ! యోజనకతనయ!

వ. అని మఱియు. 78

మ. ఘటదీపాకృతి గాదె రాఘవవియోగప్రాప్తశోకార్తిలం
పటచిత్తంబునఁ గుందుసాధ్వీప్రతిభ? పోల్పంగా నచంద్రోదయం
బటు లౌఁగాదె మహీసుతారమణశూన్యం బైనభాగ్యంబు? నేఁ
డటవీచంద్రిక గాదె రామరహితం బౌరాజ్యభోగం బిలన్? 79

దశరథమరణము.

వ. అని దశరథుండు పురపురం బొక్కి పెక్కుమాఱులు రామశబ్దం బుచ్చరించుచు ని
శ్చేష్టితుం డయి సంక్రందనసహాయుండు గావున ననిమిషత్వంబు నొందె నప్పుడు.

క. నందనవనవాసము తన, డెందముఁ గుందింపఁగాఁ దొడింబడఁ దానన్
నందనవనవాసము విభుఁ, డొందె రఘూత్తమునిఁబాసి యుండం గలఁడే? 81

బట్టము గట్టుకొమ్ము జనపాలనశీల నయాభిరమ్యతన్
గట్టుకొనన్ సమస్తధరణీవలయాంకితబాహుశాలివై. 90

చ. అన విని దైవమానుషబలాఢ్యుఁడు రాముఁడు భాగ్యచాతురీ
ఖని యనివార్యశౌర్యుఁడు జగన్నుతుఁ డగ్రజుఁ డుండఁ బాడియే
నను నిట రాజ్యభారభరణంబునకుం బురికొల్పఁ? దెత్తు న
య్యినకులచంద్రు రాక చనెనేనియుం నేను వసింతుఁ గాననన్. 91

చిత్రకూటప్రయాణము.

తే. అని భరతుఁ డిట్లు ప్రతినమై నపు డయోధ్య, వెడల సరయూసరిద్దుర్గవిపినమార్గ
వితతులు తరించి చని జాహ్నవీస్రవంతి, తటి గుహాశ్రమవాసంబు దటియఁజనియె.

క. అలగుహునిచేత భరతుం, డలఘుఁడు పూజఁ గొని రాముఁ డరిగినతెరువ
క్కలిహారుఁడు చూప వరముని, కులముఖవాటంబు చిత్రకూటము గనియెన్. 93

క. కని దగ్గఱి గిరిమీఁదికిఁ, జని యొక్కెడ రాముఁ బర్ణశాలాధాముఁన్
మునిజాలపూజ్యు ననుజా, వనిజాన్వితు ధైర్యనిధి నవార్యుం గాంచెన్. 94

క. ఆమేటి యఘువిరాముని, రాముని కరుణాగుణాభరణుఁ గని వినతుల్
ప్రేమ నొనరించి యవ్విభుం, సేను మరపి పఙ్క్తిరథుఁడు చెల్లుట చెప్పెన్. 95

రామాదులు దశరథమృతి విని శోకించుట.

తే. తెలుప నత్తఱి మూర్ఛిల్లి తెలిసి విభుఁడు, ధన్య! దశరథరాజమూర్ధన్య! మాన్య! [వంత.
చనితె మమ్ముల నెడఁ బాసి? యనుచు నడలి, తమ్ముఁడును దానుఁ గుంది కొంతయును

క. రామామణి వగచెం బర, భామాజనవిముఖ! సార్వభౌమా! భూసు
త్రామా! దివి కేఁగితివా, మామా! యోరాచచందమామా! యనుచున్. 97

వ. ఇట్లు బహుప్రకారంబుల వగచి సీతాలక్ష్మణసమేతంబుగా రఘునందనుండు దండ్రికి
విధ్యుక్తకార్యంబులు నిర్వర్తించి మునీంద్రగోష్ఠిం బ్రవర్తించుచున్నయెడ. 98

చ. భరతుఁడు రాజ్య మేలు మని ప్రార్థన చేసిన దాఁటవచ్చునే?
నరవరునాజ్ఞ నాకుఁ బదునాలుగువర్షము లోర్చి యంతఁ గ్ర
మ్మఱఁ జనుదెంచి పూనెద సమస్తమహీభర మన్నియేండ్లు భా
స్వరనయవృత్తిఁ జేయుము ప్రజాపరిపాలన మీవు నావుడున్. 99

తే. మిహిరకులదీప! రఘురామ! మిమ్ముఁ బాసి, యుండు నందాఁక నేలాగు బొందిఁ బొంది?
నిలువ దిఁకఁ బ్రాణ మెట్లైనఁ గొలిచి మనెద, నిమ్ము పాదుకలని వేఁడ నిచ్చెఁ గరుణ.

పాదుకాపట్టాభిషేకము.

మ. భరతుం డారఘురామపాదుకలపై భక్తిం బ్రతిష్ఠించి ని

ప్రాజ్యాజ్యధారాగంధిలాఖండలప్రముఖ నిఖిలమఖభుక్ఖగపరంపరావశీకరణవాగురా
మయశ్యామధూమరేఖావలయంబులగుయజ్ఞనిలయంబులును, నక్షుద్రవృక్షవాటీవధూ
టీమధుకరచికురసీమంతసీమాంతర సుందరసిందూరరేఖావైఖరీశ్లాఘాకరంబు లగునవా
జమధుమధురతరపచేళిమఖిదేళిమప్రసవఫలగుచ్ఛగళిత లలితమధురసప్రవాహానికరంబు
లును, నభ్రంకషాదభ్రశాఖాశాఖాశిఖాలీలాడోలాసుఖవిహారవేళా నిజసహజతరుణా
రుణచరణవిన్యాసహాసామృతరసకిసలయితప్రసవితస్థాణుకందంబు లగునిలింపశంపా
లతాంగీబృందంబులును, తరళతరవిలోకనవిశేషచాతుర్యానందకరకురంగశాబకముఖ
ముహుర్ముహుర్నవీనఘాసాంకురగ్రాసవిన్యాసాచరణ క్షణక్షణప్రార్థనాత్వరాపర్యా
యోల్లాసభాజనం బగుధన్యమునికన్యకాజనంబును, ధరిత్రీపుత్రికిం జూపుచు నచట
నచట విహరించుచుఁ బ్రతిక్షితిరుహోదగ్రశాఖాంచలఫలాహరణలంఘనవిశృంఖల
జంఘాలప్లవంగసంఘాతంబును సరసకిసలయాస్వాదనోత్కంఠాకుంఠకలకంఠకులకంఠ
కలకలారావసంకులంబును రసాలసాలతాలతమాలతక్కోలకదళీగంధసారకర్పూరభూ
రుహచ్ఛాయాశీతలంబును నగునొక్కచక్కిం బరిశ్రమం బమర విశ్రమించె నివ్వి
ధంబున. 107

విరాధవధ.

క. అంత విరాధుం డనుదే, వాంతకుఁ డేతెంచి సీత నయవిఖ్యాతం
గాంతామణిఁ గొని యరుగ దు, రంతపరాక్రముఁడు రాముఁ డపు డిట్లనియెన్.
క. నీలోపల బెగ డొందకు, నీలోపలచికుర! వీని నేలం గూలం
దూలింతు నొక్కకోలన, రాళతరక్రోధు సాపరాధు విరాధున్. 109

శరభంగదర్శనము.

తే. అని నిరవరోధుని విరాధు నపుడు గూల్చి, యంత శరభంగదర్శనం బధిగమించెఁ
గాని శరభంగదర్శనం బూనఁ డెన్నఁ, డాహవంబున నమ్మహాబాహుబలుఁడు. 110
క. స్మరభంగచరితు దురితో, త్కరభంగవిధాననిపుణకర్ము శరద్గ్లౌ
కరభంగయశోనిధి నా, శరభంగతపస్విఁ గాంచి సత్కృతుఁ డయ్యెన్. 111

అగస్త్యదర్శనము.

సీ. తాపసోత్తమదత్తదర్భచర్వణమత్తశుంభత్కురంగికాడింభకంబు
వాచంయమేశ్వరాధ్వరనిరంతరహోమధూమసంఛన్నపాథోదపథము
మౌనిచక్రేశకుమారచక్రానీతఫలమూలకుశసమిత్పల్లవంబు
సంయమికన్యకాజనకృతాఖిలభూజవల్లికాపరిణయవైభవంబు
తే. పర్ణశాలాతరుస్కంధబద్ధగేహ, పంజరారూఢకీరసంపఠ్యమాన

సీ. ఏవారిరాశిలో నించువిల్తునితల్లి కలుములీనెడువాలుఁగంటి పుట్టె
వేల్పులవేలుపు వెన్నుఁ డేమున్నీటఁ బడగపానుపుమీఁదఁ బవ్వళించె
లచ్చికన్నియ యాడునచ్చునగుండ్లు సాఁ గొండ లేవార్ధిలో నుండు నొకట
వేఁడిమంటలచేఁదువిత్తెపయోధిలోఁ బొడమి యీశ్వరుకంఠభూష యయ్యె
తే. నట్టియాచుక్కమగవానియయ్యనొయ్యఁ, గొంటి వాపోశనం బొక్కగ్రుక్కనీవు
నీప్రభావంబు లోకుఁడు వర్ణింపఁగలఁడె?, పరమపుణ్యా! యగస్త్యతాపసవరేణ్యా!
వ. అని నుతించిన. 122

పంచవటప్రవేశము.

చ. సమధికపుణ్యశాలి ఘటసంభవుఁ డక్షయబాణతూణయు
గ్మముఁ బరదుర్జయాయుధసమాజము వైష్ణవచాపమున్ సమం
త్రముగ నొసంగి పఙ్క్తిరథనందను రాము బహూకరించి యు
య్యమలచరిత్రుఁ బంచవటియందు వసింపఁగఁ బంచెఁ బంచినన్. 123
తే. అసమకిసలయకుట్మలప్రసవఫలక, లాపదీపితవివిధపలాశపఙ్క్తిఁ
బంచవటిఁ బర్ణశాలఁ గావించి యచట, నునికిఁ జేసిరి రఘువంశయోధవరులు. 124

హేమంతర్తువర్ణనము.

చ. మరువకగంధిలంబులును మందరవిద్యుతులుం దుషారధూ
సరములు సర్వవాంఛితహసంతికముల్ సముదగ్రసౌరభా
గరుపరిలిప్తభోగియువకంఠతలంబులు సైతలిర్చె వా
సరములు దంతసీత్కృతిపదంపదముల్ తుహినాగమంబునన్. 125
క. హిమసమయాక్రమభీతిన్, ద్యుమణినిజోష్ణంబు కొంత యొనిచెనో! కాకు
న్న మహీస్థలి నెక్కడి దల, ప్రమదాకుచసీమ నుష్ణభావము దలఁపన్. 126
చ. అరసి నిరుష్ణకంకరకరాగ్ని జపాకుసుమేచ్ఛ గౌరి ద
గ్గఱి యవతంసయోగ్య మని కైకొనఁ బూనుమదిన్ సరోజమం
దిరము మురారికౌస్తుభమణిం గల కీల యటంచు దద్భుజాం
తరమున నిల్చె దుస్తర ముదగ్రహిమాగమ మెట్టివారికిన్. 127
క. అతిదుస్సహతరశిశిరా, గతభీతిం బఱచి మున్నుగా ననలుఁ డహో!
శితికంఠనయనగోళ, స్థితి నొందెం గాక లేదె దిక్కెతనికిన్? 128
తే. తరణి వేఁడిపత్తతి మరుద్బాంధవాంశుఁ, జెంది దివసావసానంబు నందు నతని
యందుఁ దానొందుఁ జెందొవవిందు శశియుఁ, శివలలాటాగ్నికడ నిల్చె శీతభీతి. 129
వ. అట్టిహిమాగమసమయంబు నిర్వర్తించి యంత. 130

ననిమొన కేఁగుదెంచి కమలాప్తకులీనులఁ గాంచి నవ్వి యి
మ్మనుజులు మమ్ము మార్కొన సమర్థులె? యంచుఁ దలంచి రయ్యెడన్. 143

క. ఖరసేనానానావిధ, శరపఙ్క్తిఁ గభీరగుణవిశారదము ద్రా
శరధులఁ దార్కొనియెన్ దా, శరథుల నక్షయమహాస్త్రశరధులఁ దోడ్తోన్. 144

తే. కాఁకమించులవినుమానికంపుజోదు, మంచుగమిఁ గంచుమించు గావించుకరణిఁ
దరణికులమౌళి విశిఖజాతములఁ దుముల, ఖరచమూముక్తశరపరంపరల నణఁచె. 145

ఉ. ఓర్చి రణాంగణంబున నిజోగ్రనిశాచరవీరసేనఁ జే
రార్చినఁ గాంచి యా త్రిశిరుఁ డాఖరదూషణులో నితండు స
ప్తార్చిరుదగ్రతేజుఁ డని యద్భుత మంది తలంచి ముగ్గురం
గూర్చెనె ముందదయ్యె మని కుందిరి యందిరి కార్ముకాస్త్రముల్. 146

వ. ఇట్లు దగ్గఱి యగ్గిరీంద్రధీరుం డగురఘువీరున కిట్లనిరి. 147

క. తగవా మగవారికి నిటు, మగువయెడం దెగువఁ జూపనె మాదృశవీరుల్
జగతిం గఱవానె దొరవానె, మగఁటిమి గలరాచచందమా యిది యిహిహీ! 148

క. దానిని ఖడ్గాఖడ్గినొ, కాక కచాకచినొ బాణకౌశలమునొనో
నీకెద్ది యిష్ట మనికిన్, దీకొనుమా యొకట మెచ్చితిమి నృపతనయా! 149

వ. అని పలికి కినుకం దమకంబు మనుకొనఁ గొనకొని. 150

తే. ఖరుఁడు రణవీరదనుజశేఖరుఁడు గడఁగి, యేపు చూపుచుఁ గ్రొవ్వాడితూఁపులేయ
రాఘవశరాసనోజ్ఝితామోఘశరము, రాహువునుబోలె ఖరకరగ్రాహి యయ్యె. 151

తే. త్రిశిరుశరవృష్టి నాశుగోద్వృత్తి నడఁచె, రోషభూషణదూషణభీషణాస్త్ర
తతులఁ బ్రత్యస్త్రములఁ ద్రుంచెఁ దాఁకనీక, ధాకఁ గాకుత్స్థవంశసుధాకరుండు.

మ. శశిరోచిష్ణుకళాకలాపవదనాబ్జాతుండు రాజన్యలో
కశిరోరత్నము చాపనైపుణపరిష్కారుండు నానాసుధీ
వశిరోలంబశరణ్యపాదకమలద్వంద్వుండు మాద్యత్ఖర
త్రిశిరోదూషణకంఠలుంఠన మొనర్చెం జండకాండంబులన్. 153

వ. ఇట్లు దుర్దశం జతుర్దశసహస్రదనుజసేనాసమేతంబుగాఁ దద్దోషాచరవీరత్రితయంబు లయంబు నొందినం గనుంగొని కనుంగొనల నశ్రుధారావర్షంబు దొరఁగ విషాదవేదనాజనితరోదనారభటిం బఱచి ఱొమ్ము చఱచుకొనుచు రఘువరవిరూపితవివృతముఖయగు శూర్పణఖ విముఖత్వంబునం జని రఘుకులప్రదీపాప్రతీపప్రతాపాటోపం బెఱింగించిన నదరిపడి యేమేమి? యెక్కడెక్కడ? నెవ్వఁడెవ్వఁ డిట్లు గావించినాఁడు? మనుజులు దనుజులం జెనకువారైరే? మండూకంబు దందశూకంబును గురంగంబు

బాయన్ బిట్టలయించు ధా దిగుచు నప్పాటన్ మృగం బీగతిన్. 163

తే. ఇట్లు వెన్నాడి యలసి కాదిది మృగంబు, మాయయో యేమొయైన నేమాయెననుచుఁ
గనలి కనకమయోగ్రాశుగంబు వఱుప, లేటిరాక్కసునడుచక్కి నాటుకొనిన. 164

క. శృంగత్రయంబుఁ దాల్చిన, భంగిఁ గురంగంబు గాన బడి యప్పుడు నే
లం గూలె నార్తి హా ! సీ,తాంగన ! హా ! లక్ష్మణా ! యటంచుం బెలుచన్.

తే. అచట మాయాకురంగదీనారవంబు, విన్నయంతటిమాత్రనె విన్నఁబోయి
సీత మూర్ఛాసమేతయై సేదదేరి, కాంతునియవస్థ కడలు లక్ష్మణుఁడు వినఁగ. 166

మ. అనఘస్వర్ణమయాంగచిత్రరుచి నాకయ్యో మెకం బేటికిం
గనుపట్టెం ? గనుపట్టెఁ బో ! వనకురంగభ్రాంతిపై నెప్పుట
ట్లనె యే నుండకపట్టితే నధిపు నేలా వేఁడితిన్ ? వేఁడినం
తనె వెన్నాడి బడిం జనం జనునె? హా! నాబుద్ధి యి ట్లుండెఁగా. 167

సీత రాముకడకు లక్ష్మణుం బంపుట.

వ. అని పొగిలిపొగిలి భూపుత్త్రి సౌమిత్త్రి కి ట్లనియె. 168

క. మాయన్న ! సుమిత్త్రాసుత!, మీయన్న రఘూద్వహుండు మృగబాధల నే
మాయెనొ ! డాయం జనుమా, హా ! యనుజా ! లక్ష్మణా! యటంచుం బిలిచెన్. 169

వ. అనిన విని. 170

ఉ. మానవతీమతల్లి వినుమా యనుమానము నొంద నేటి? క
మ్మానవసింహమున్ హరిణమాత్రము నొంప సమర్థమే? మరు
ద్దానవసిద్ధసాధ్యుల శతం డనిలోన నసాధ్యుఁ డెయ్యెడన్
హాని యొకింత లే దతని కాత్మఁ జలింపక యూరకుండుమా. 171

క. అఱకాలముల్లుగొన కిటుఁ, దిరిగి రఘుస్వామి యేఁగుదెంచున్ మదిలోఁ
దరుణీ! వెఱవకు విపినాం, తరమున నిను విడిచి పోవఁ దగ దిఁక నాకున్. 172

క. అని చనక యున్నఁ గనలెడు, జనకసుతా శ్రుతికటూక్తిసందర్భంబుల్
వినలేక లక్ష్మణుం డటు, చనఁ బఙ్క్తిముఖుండు తపసిచాడ్పున నిలిచెన్. 173

రావణుఁడు సన్యాసియై సీతకడ కేతెంచుట.

చ. జలదముఁ బాయు క్రొమ్మెఱుఁగుచాడ్పున నాయకరత్నశూన్యమై
యలవడుహారవల్లరిక్రియన్ హరిణాంకుఁడు లేనిరాత్రియుం
బలె రవిఁ బాసి గాసిలెడుపద్మినికైవడి వంత నొంది వ
ర్తిలెడుపతివ్రతన్ వసుమతీసుతఁ గాంచి దశాస్యుఁ డి ట్లనున్. 174

క. సన్యాసిని వన్యాళిని, గన్యా ! సీమంతవీథికాసిందూరో

క. ఆసమయంబున ధూర్తన, యాసాధ్వి యసాధ్య యగుట కలిగి నిశాటా
గ్రేసరుఁ డాత్మకృపాణ, వ్యాసిత్వం బుజ్జగించి యాభీలుండై. 185
క. ఆ కాంతకుఁ గనుపట్టెన్, భీకరదంష్ట్రాకరాళ పెటపెటరవరో
షాకల్పప్రియవాగ్జ, ల్పాకముఖుం డగుచు దైత్యపతి యుద్ధతుఁడై. 186
ఉ. అప్పుడు దానవాధముభయంకరరూపముఁ జూచి సాధ్వసం
బుప్పతిలన్ మహీతనయ యుర్వర వ్రాలె హరిత్కరీంద్రముల్
చెప్పఁటి కూలి తూలె రజనీచరభాస్కరబింబముల్ రుచుల్
దప్పె సమస్తతారకవితానము రాలె నరాళభంగులన్. 187
వ. ఆసమయంబున. 188

రావణుండు సీత నెత్తుకొని పోవుట.

క. కన్నియతలమానిక మగు, నన్నాగటిచాలిఁ బేరియతివన్ సిరికిన్
బెన్నుద్ది నెత్తుకొని చని, యన్నీచుఁడు రథముమీఁద నపు డిడుకొనియెన్. 189
క. నీవసుమతి వై యేగతి, నోవసుమతి! న స్సహించె దో ఖగవరులా
రా! వీక్షింపుఁడు నాడెసఁ, గావుఁడు వనమృగములార! కన్య ననాథన్. 190

రావణజటాయువుల ద్వంద్వయుద్ధము.

క. అని పలికెడుజానకిమొఱ, విని కెరలి జటాయువు వక్షపీఠం బను న
ద్దనుజాధమునిం గనుఁగొని, యనివారణఁ జనకు చనకు మని యి ట్లనియెన్. 191
క. మాయమ్మ రాముసతి గొని, పోయెదు దుశ్శీల! నిన్నుఁ బోరిగొనకున్నన్
నాయది లావె తలంపన్?, నాయది విక్రమమె నీకనుము సాక్రియ యనుచున్. 192
క. తల్లీ! సాధ్వీవంశమ, తల్లీ! మది తల్లడిల్లి తరలకు పరమో
షిల్లోలు వీనిఁ ద్రుంతు మ, రుల్లోకవిరోధి ఫణి గరుత్మల్లీలన్. 193
వ. అన విని యద్దురాపపాపజాతి యగునిర్జరారాతి యి ట్లనియె. 194
క. పులుఁగా! నీకొలఁదితలం, పులుగా విని నాకు నాలమున నెదురు నిలిం
పులుగారు వలవ దియ్యాలి, పులు గాసిల నేల తొలఁగి పొమ్మా యనుడున్. 195
చ. బలియుఁడ! నీయొడాటమునఁ బక్షినిగాఁ బ్రతిపక్షవృత్తి నీ
తల లవనీతలంబు డెసఁ దాళఫలాకృతి రాల లీలమై
జలజల దుల్లు నిల్లు నసిచక్కిఁ బతంగకులీనుభార్య ని
ర్మలతరచర్య డించి చనుమా మనుమా మనుజాశనాధమా! 196
క. అని యలుగు పులుగు వెనుగొని, మునుకొని చనుఁ జనకు జనకుముద్దులతనయన్
సనయన్ విడు విడు విడు మను, ఘనతరధరశిఖరనఖరహతిఁ జింతెర్చుచున్. 197

ఱెక్కు నక్కునుక్కు నొక్కనం బెక్కువగలం జించి చీకాకుపఱిచి చఱచినం
బెల్లు శోషిల్లి యుల్లంబునం దెలిసి మఱియుం సంగరోన్ముఖుం డయి జటాయువున
కి ట్లనియె. 199

క. నీవు వయోవృద్ధుండవు, గావున మన్నించి విడఁగా కెటులైనం
బోవిడుతునె నినుఁ ద్రిజగ, ద్రావణు రావణుని నన్నుఁ దరమే గెలువన్? 200

వ. అనిన విని పతంగపుంగవుం డి ట్లనియె. 201

ఉ. రావణ! రావణా! గెలువ రా దనరా దజుఁ డిచ్చినాఁడో యీ
కావర మింత కావర మిఁకం దగ దూరక పొమ్ము జానకీ
దేవిఁ ద్రిలోకపావనిఁ బతివ్రతఁ దీవ్రత డించి యాక్రియం
బోవక తక్కితేని నినుఁ బోర గరుద్ధతి నొంతు నుద్ధతిన్. 202

క. నావుడుఁ గల్పాంతఫణి, గ్రైవేయకజాగ్రదుగ్రగతిఁ గదిసిఁ దశ
గ్రీవుఁ డసిఁ గసిమసంగిన, లావరి యగుపులుఁగుఱేఁడు లావఱి పడియెన్. 203

రావణుఁడు లంకఁ జేరి సీత నశోకవని నుంచుట.

మ. అపు డాపక్షిమగండు రక్కసులజియ్యం దాఁకి యబ్భంగి ను
గ్రపుఁగయ్యం బొనరించి మూర్ఛిల బలాత్కారంబునన్ వాఁడు లో
కపవిత్రన్ జనకక్షితీశతనయన్ గాకుత్స్థవీరాంఘ్రిప
ద్మపటుధ్యానపరాయణన్ రథముమీఁదన్ నిల్పికొంచున్ జనెన్. 204

తే. పోవునెడఁ ద్రోవ నప్పు డప్పుడమిపట్టి, యడుగుఁ గెందామరప సిండియందె వడియెఁ
దరణికులకర్తవచ్చెనో ధరణితనయ, వార్త రఘుభర్తకెఱిఁగింపవలసి యనఁగ. 205

క. తనయాపహరణవేదన, యొనగూడినరత్నగర్భ నూరార్చుటకుం
జనులీల రాలె సీతా, స్తనముక్తామణులు గుణులు తగవరు లెందున్. 206

వ. ఇవ్విధంబున. 207

తే. కలమయాత్మీయవంశంబుఁ గాల్చికొనఁగఁ, బొగసి మండెడుకొఱవిఁ గొంపోవుకరణిఁ
గీర్ణచికురసువర్ణ సువర్ణగాత్రి, జనకనృపపుత్త్రిఁ గొనిపోయె దనుజవిభుఁడు. 208

క. నరులార! కానరే కి, న్నరులారా! యడ్డపడరె నానాధరణీ
సురులార! వేఁడికొనరే, సురలారా! దనుజుఁ దునుమఁ జూడరె కరుణన్. 209

ఉ. హా జనకక్షితీశ! దనుజాధము వీని హరించి పోవె రా
వే జనయిత్రి! ధాత్రి! వినరే వనదేవత లాలకించరే
భూజనులార! యాఁడుమొఱ ప్రోవరె సూర్యసుధాంశులార! ని
ర్వ్యాజకృపాభిరాము రఘురాముని భామినిఁ జూడరే దయన్. 210

క. అని పర్ణశాల దగ్గఱఁ, జనుదెంచి యి దేమి నేఁడు జానకి మెలఁగం
గనరాదు చిన్నఁబోయిన, దని పంతం గాంచుఁ గాంత యడు గిడుజాడల్. 222

తే. తమిగమియఁ గాంత గాంతుఁ డంతటను జూచుఁ
జూచి లక్ష్మణ! చాననిచోట్చటఁ గాన
మాయయో! సీత మనయాశ్రమంబు గాదో!
కలయొ నిక్కమొ! యిది నాకుఁ దెలుపు మంచు. 223

ఉ. చెంగిన తాల్మి కల్మి రఘుసింహము డెందమునందుఁ గుంది పే
రంగదఁ బర్ణశాల కలయంగను ముంగిటఁ జెంగటం గనున్
నింగిఁ గనున్ మహిం గను వనిం గనుఁ బల్లఱునుం గనున్ దశా
శాంగణభూము లేమి యనుజా ? యను డాగితివే సతీ? యనున్. 224

ఉ. జాయను జూపవేమి ? యనుజా ! యను నవ్విధి యెంతఁ జేసి నా
రా! యను నాదుగుండె బలురా యను నాత్మపరాక్రమోన్నతుల్
రోయుదును గాననాంతరము రోయుదును దుష్టకురంగచేష్టను
మ్మా యను జానకీ! దనుజమాయను గ్రుంకితె పల్కుమా యనున్. 225

క. గిరులన్ దరులం బఱులన్, గురులన్ గురుతరుల మరలమరలన్ వెదకున్
విరివిరిపొదలన్ రొదలన్, బోరఁబోరిఁ గను విను వియుక్తిఁ బోరలున్ దొరలున్.

చ. తముఁ గుచకుంభయుగ్మఘనత న్నిరసించు నసూయ గంధనా
గము కబళించె నొక్కొ! గజగామిని గావున నొంచె నొక్కొ! సిం
గము హరిమధ్య గానఁ గినుకన్ శరభంబు వధించె నొక్కొ! య
క్కమలదళాక్షిఁ గాక పొడకట్టదె యింతకు నాకు లక్ష్మణా! 227

క. పులినకటి మీనలోచన, సలిలభ్రమనాభి చక్రసమకుచ మాద్య
త్కలహంసగమన వికస, న్నలినాస్య వళీతరంగ నదియై నదియో. 228

క. సద్వాలసికతిలపంకిల, శాద్వలశర్కరిలసీమ జనకజ నవలా
నుద్వ్యథిపవదన వెదకున్, రాద్వంశపయోధివిధుఁడు రఘుపతి వంతన్. 229

చ. నలినముఖిన్ లతాంగిఁ, బులినప్రతిబింబనితంబబింబఁ దుం
దిలకుచ సింహమధ్య హరిణీనయనన్ నలినీవనీధునీ
స్థలగిరితుంగశృంగసముదాయములన్ బరికించు నించు శా
ద్వలముల పట్టుగాంచు రఘువల్లభుఁ డట్టితటిన్ బోరింబోరిన్. 230

సీ. మాతులుంగంబులఁ జూతలుంగంబుల నీరంధ్రమగుపట్ల నెమకి నెమకి
భిల్లపల్లులచెంత ఫుల్లమల్లులపొంత నదవద యొదవంగ వెదకి వెదకి

నదె కోకిలాలాప యసియాడునదు మని యేనుంగుపగర లేఁగొనుఁ జూచుఁ

తే. జూచుడగ్గఱుఁ గ్రమ్మఱఁజూచు మఱలుఁ, బోరలుఁ గెరలుపియోగాగ్నిఁబొగులు నొగులు
నెచటి కేగితె ప్రాణేశ్వరీ! యటంచుఁ, జీరు వగఁదారు నారఘువీరుఁ డిటులు. 241

తే. తనరు నినుఁబాసి యొకముహూర్తంబు బ్రహ్మ, కల్పమై మించఁగా రేవగల్లు నేను
గడపుచున్నాఁడ నిందుకుఁ గర్మసాక్షి, శశధరుండును సాక్షు లోసరసిజాక్షి! 242

చ. అవిరళకంటకోపలకులాకుల మిట్టియఖండదండకా
టవిఁ జనునప్పు డక్కటకటా! రమణీరమణీయపాదప
ల్లవయుగ మెట్లు లోర్చెనో యిలాధరఘోరదరీనిరీక్షణ
ప్రవణత నెట్లు చెందెనొకో పాపవిధీ! సతిచిత్త మత్తఱిన్. 243

తే. పుడమిపుట్టువు లతకూన పువ్వుఁబోఁడి, కొమ్మ సైదోఁడు మీకు భూజమ్ములార!
తోడునీడయుం నగుచుఁ గాపాడుఁ దరసి, యభిమతైకఫలావాప్తి యగు నిజంబు.

తే. అనుచు నున్మత్తవృత్తి న ట్లవ్విభుండు, కలయఁ జూచుచు సాభిముఖ్యమునఁ జనుచు
విరహసంతాపవివశుఁడై విపినవీథి, వెలఁది క్రొవ్విదరాలు క్రొవ్విరులు గనియె. 245

తే. జనకజాలకసహజవాసనలఁ దెలుపు, క్రొవ్విరులు గాంచి మఱియును గొన్ని నెఱయుం
విమలతరతారహారదామములు గాంచి, యందెయును గాంచి మోదంబునందె విభుఁడు.

వ. అంతటం జని చని యగ్రభాగంబున ధాతుమయశైలశృంగసమరుధిరసిక్తకాయుం
గంఠగతప్రాణవాయుం జటాయుం గనుంగొనె నప్పుడు. 247

క. కని రాక్షసబుద్ధిం జని, యినకులసింహము జఘాంస నెవ్వాఁడవురా?
వని నన్నుఁ జెనకవచ్చిన, దనుజుఁడవో? పలుకు మన నతం డి ట్లనియెన్. 248

జటాయువు రామునకు సీతావృత్తాంతముఁ జెప్పుట.

చ. విను రఘువీర! నీ వెఱుఁగవే నను? దేశ జటాయుం వండ్రు నీ
జనకుసఖుండ నజ్జనకజాత భవత్కులపాలికం దశా
ననుఁ డనువాఁడు గైకొని చనం గని మార్కొని యిట్లు డస్సి నిన్
గనుఁగొనునంతకుం నిలువఁ గల్గితి నంచుఁ దొలంగెఁ బ్రాణముల్. 249

చ. అతఁడు సిలాగ్రభాగమున నప్పుడు మేనుదొఱంగ ఖిన్నుఁడై
యతనికిఁ దండ్రికిన్ బలె నిరంతరభక్తి యథావిధిన్ స్వధా
హుతవహసత్క్రియల్ సలిపి యొక్కటఁ బంచె శచీసహాయమి
త్రత దళుకొత్తు నాదశరథక్షితిపాలునితోడిచెల్మికిన్. 250

వ. అంతట నచ్చోటు గడచి చనిచని. 251

క, ధీజనవంద్యుఁడు సురముని, పూజనయోగ్యుండు నగుపవిభుండు వధించెన్

మ్మనిలతనూజ! నాకుఁ బరమాప్తుఁడ వీ వలధార్మికుల్ తపో
ధన నృపవీరవేషములు దాల్చుట యేమికతంబొ? యేటికి
వ్వనమున నిల్చిరో? యెచటివారలో? వారి నెఱింగి రమ్మనన్. 261

హనుమంతుఁడు రామలక్ష్మణులఁజూచి మాటలాడుట.

తే. అట్లు కాకని మునివేష మధిగమించి, పంపకడఁ దమ్మిదొరచూలి పంప వచ్చి
గాడ్పుకొమరుండు రామలక్ష్మణులఁ గాంచి, పలికె భయభక్తియుక్తులేర్పడఁగనిట్లు.

ఉ. ఎక్కడివారు మీరు జగదేకమనోహరు? లుగ్ర కాననం
బిక్కడి కేలవచ్చితిరి? యీజటివేషము పూననేమి? యీ
యెక్కటిజోదుబాగులు వహించితి రేల? తెలుంగఁజేయు న
ల్దిక్కులు మీశరీరపటుదీధితి చోద్యము దెల్పుఁ డిన్నియున్. 263

వ. అనిన విని మనవృత్తాంత మంతయుఁ దెలుపు మనిన లక్ష్మణుండు సవినయుం డగు
వాయుతనయునిం గూర్చి యి ట్లనియె. 264

రామసుగ్రీవసల్లాపము.

సీ. దశరథుం డనెడుభూధవసార్వభౌమున కగ్రపుత్త్రుఁడు రాముఁ డమ్మహాత్ముఁ
డతనితమ్ముఁడ లక్ష్మణాభిధానుఁడ నేను పితృవాక్యపాలనవ్రతము నెఱపి
రాజ్యంబు విడిచి ఘోరవనంబులకు రాఁగ నారాముసతి సీత నఘచరితఁ
గపటజటిత్వమార్గమున నొక్కఖలుండు మానవాదుఁడు మేము లేనివెనుకఁ

తే. పర్ణశాలాంతరంబున ఫలపలాశ, జలము లాహారముగ నిష్ఠ సలుపుచుండ
వచ్చి కొనిపోయె సతి పులివాతఁ జిక్కు, కొదమలేడియుఁబలె వడంకుచును జనియె.

క. చనుచో వెదకుచు మార్గం, బున దైత్యుని యంగమచ్ఛములు గన్గొని యం
తనె పువ్వుబోఁడిజాడలు, గని వింటిమి పులుఁగుచెప్పఁగా నొకచోటన్. 266

తే. మఱియుఁ జని యొక్కవనదుర్గమార్గసీమఁ, బుణ్యుఁడొక్కఁడు మేదినీపుత్త్రివార్త
లర్కజుఁడు దెల్పు ఋశ్యమూకాద్రి కరుగుఁ,డనిన వచ్చితి మిచ్చోటికనఘచరిత!

క. నావుడు రంజిల నే సుగ్రీవుని సచివుండ హితవరిన్ సుతుఁడ మరు
ద్దేవునకున్ హనుమంతుఁడ, గావింపుడు నతనిచెలిమి గలుగన్ మీకున్. 268

మత్తకోకిల. వాలిచేత నిరస్తుఁడై బలువంతలం బడి భానుజుం
డాలి నేలునిజావనీవలయంబుఁ గోల్పడి వర్తిలున్
జాలి నెవ్వగఁ దూలి క్రమ్మఱఁ జాలువాని విరోధి న
వ్వాలిఁ ద్రుంచిన వానరుల్ గొలువంగ వచ్చు సహాయుఁడై. 269

తే. అతఁడు మీరు ననూనసఖ్యంబు చేసి, కడఁక సాధింపఁగలరు లోకంబు లెల్ల

తనికాంతచింత మనమునఁ, గనికని యవి యన్ని మఱియుఁ గనుఁగొని పలుకున్.

సీ. సహృదయమ్మై యుంట చాలెనే యోగుణగ్రాహిముక్తాహారగణములార!
కరము సఖ్యంబున దొరయుంట మాని మత్కాంతఁ బాసితిరె కంకణములార!
రవియుంగరపుఁబద్మరాగంబ నీముద్దుటారపుల యంపతి నేల్లొవ్వైతి
లలనపాదంబుల లంకెప్పాటె యుండి రాఁజనునే నూపురమ్ములార!
తే. యనుచునక్కునఁ జేర్చు బిట్టలఁత నూర్చు, కన్నుఁగవనద్దుకొని కుందు గాసినొందుఁ
గలవరించును దలవంచుఁ బలవరించు, మిట్టిపడు నుత్తరీయంబు ముట్టిపలుకు. 281
క. దాఁకొని రతిసమయంబుల, జోక న్వలిగాడ్పులీను సురటివి నీవే
యాకాంత నేద దేర్పుదు, నీకుఁ బటాంతరము సనతు నేఁ గానఁ బుమీ. 282
వ. అని పలుమఱుఁ బ్రాణేశ్వరిం దలంచి క్రమ్మఱరఘువరుం గనుంగొని. 283
తే. ధృతిశుచిత్వమహత్త్వపతివ్రతాత్వ, సత్యసౌశీల్యశమదమాచారవిధులు
జానకీదేవిసొమ్ములుగాని కావు, సొమ్ము లివి కాంత కని పల్కె సూర్యసుతుఁడు.
తే. భూవిభుని కంటఁ గంటను పుట్టెఁ జేసి, తొరఁగ బాష్పాంబుధారలు తుడిచితుడిచి
నీకు శోకార్తి చెల్లునే నృపవతంస!, యనుచు నూరార్చ రవిసూతి కనియె విభుఁడు.
క. ఏవంక మనము సీతా, దేవిని వెదకఁదగు నెవ్విధిన్ ఖలుని దశ
గ్రీవు వధింపుద మీవగ, యేవగ మాన్చెదవు తెలుపుమిపుడినతనయా! 286
క. నీవంటిప్రాణబంధుఁడు, నీవంటిహితోపదేష్ట నేఁ గాన నిఁకన్
నీవాంఛిత మెయ్యది? యది, కావించెద నడుగు మనుడుఁ గపివరుఁ డనియెన్. 287
క. తారాధిపవదనన్ రుమ, సారమణిన్ రాజ్యమున్ ధనముఁ గొని సాదు
ర్వారుఁ డగువాలిఁ దునుముట, కోరిక యిది నమ్మినందుకున్ ఫల మధిపా! 288

రాముఁడు సుగ్రీవునితో వాలిని జంపెదనని ప్రతిజ్ఞ సేయుట

చ. అనవుడు రాఘవుండు విని యస్మదమోఘనిశాతబాణప
ఙ్క్తిని బలశాలివాలి బహుదిగ్విజయోద్యమశీలిఁ ద్రుంతు వా
లినభుజశక్తి నేటికిఁ జలింప నిలింపపరంపరల్ నుతిం
పను నినుఁ జేర్తు నీయనుగుభామిని భూమిని భానునందనా! 289
వ. అనిన విని యమాత్యులుం దాను ననంతసంతోషంబు నొంది యంబ్వాంగి యవ్వాలి
పరాక్రమంబుఁ దలంచి రఘువరుంగూర్చి దేవతాధిపతనయుండు దుర్జయుండు తత్ప
రాక్రమం బెఱిఁగించెద నవధరింపు మని యిట్లనియె. 290

సుగ్రీవుఁడు రామునితో వాలిపరాక్రమ మెఱింగించుట.

ఉ. నాలుగువారిరాసు లొకనాఁటనె త్రిమ్మరి వచ్చుఁ గ్రమ్మఱన్

సుగ్రీవాదులు కిష్కింధను జేరుట.

వ. అని సకలసేనాసమేతంబుగా సుగ్రీవునిం బనిచి తాము నంత వెనుకొని చని. 303

శా. దుష్కీర్త్యార్జనశాలి వాలి సహజద్రోహిన్ వధింపన్ సమి
న్నిష్కంపాత్ములు లోకశత్రుదరణనిర్ణిద్రుల్ జగజ్జైత్రధా
నుష్కస్వాములు రామలక్ష్మణులు ధన్యుల్ సత్యసంపన్నుల్
కిష్కింధానగరంబుఁ జేరి యొకచక్కి న్నిల్చి యున్నంతటన్. 304

వాలి సుగ్రీవ యుద్ధము.

వ. అప్పు డప్రతిప్రాకారవలయతోరణానివిష్కారపరిష్కారం బగుకిష్కింధాపురద్వా
రంబు చేరి యంద్రిప్రవుం డగుసుగ్రీవుండు ప్రళయకాలకాలగ్రీవహుంకారధిక్కార
భూరిభైరవరవంబున భూనభోంతరాళగోళంబు ఘూర్ణిల్ల నార్చుచు నిలువ నమ్మహా
ధ్వని విని రోషావేశారుణముఖుం డగుచు వాలివాలినకడింది పిడుగువాలినవిధంబున
దిక్కులు ప్రక్కలై యదరుల నార్చుచుం దాఁకె నప్పు డిరువురుం జరణఘట్టనా
చరణంబుల ధరణి గ్రక్కదలఁ బటుభుజాస్ఫాలనంబుల ఖగంబులు మృగంబులుకంచు
మించై పఱవ నొండొరునకనలు కనుంగొనలఁ గొనలుసాగువిస్ఫులింగంబులు మేఘ
సరణి ధరణిం గబళింపఁ జలింపక కదిసి యశనిసమముష్టిఘాతంబుల నిశితవిశిఖనఖ
నఖముఖంబుల నడంచుచుం జెంచుచు నొంచుచు రక్తధారాపాత్రంబు లగుగాత్రం
బుల దొరసి మఱియును. 305

క. గిరిగిరియున్ గరికరియున్, హరిహరియున్ బెఱఁ బెనంగ నల్లన నృపుఁ డ
య్యిరువురరూపులుఁ జూపులు, నరసి పరస్పరవిమర్శనాదక్షుం డై. 306

క. అతఁ డీతం డితఁ డాతం, డతఁడీతం డనుచు నింద్రజార్కతనూజా
కృతు లొక్కరూపుఁ గావున, మఱిఁ దెలియక యప్పు డేయ మానె విభుండున్.

క. పోరిఁబోరి బెనంగి యాడిన, కరసూనుఁడు వాలిచేత గాసింబడి ని
ర్భరరక్తసిక్తతనుఁ డై, యరిగి రఘూత్తమునిఁ జేరి యపు డిట్లనియెన్. 308

క. నను వాలి చావ నడిచిన, వెనుక ఫలం బేమి నీకు? విక్రమరూఢిన్
మును గలుగ వాలిఁ జంపిన, నినుఁ జెందుంగాక కీర్తి నృపవర! యనుడున్. 309

క. కరచరణనఖముఖాక్షి, స్వరశిరములు నురము నరయ వాలికి నీకున్
సరిగాన నమోఘము నా, శరమేయం జాలనైతి సైఁపు కపీంద్రా! 310

వ. అని లక్ష్మణునిచేత నఱితన్ గురుతుగా నొక్కగజపుష్పమాలికం గీలుకొలుపం గా
పించి రవికుమారపునస్సంగరోన్ముఖుండ వై పొమ్ము భయంబు వలవదు రయంబున

వ. అని వగచి వగచి శ్రుతికటుప్రాయన్యాయనిష్ఠురంబులు గొన్ని పలికి రామచంద్రున
కయ్యింద్రతనయుం డిట్లనియె. 320

క. శోభిలు నంగదభరణం, బాభరణము నీవు నిలుపు మస్మద్వంశం
భాభానుమాలి చేతికి, సౌభాగ్యపుఁబట్టి నిమ్ము నరనాథమణీ! 321

వ. అని పలికి మదీయహృదయకీలితవిశిఖవ్యథం బ్రాణంబులు నిలుపం జాల బాణంబు
పెకలింపుము భవత్పాదపద్మసాన్నిధ్యంబునం దనువు దొఱంగి కృతకృత్యుండ నగు
దునని యీను సుగ్రీవునిం జేరి వెనుకటిమత్కృతాపరాధంబులు సహించి యంగదుం
గటాక్షించి రక్షింపుము రామలక్ష్మణచరణారవిందసేవానిర్నిద్రుండవై సుఖంబున నఖిల
రాజ్యంబు సేయుం మని యీను ప్రియంబులు వలికి రఘువరముఖవిలోకనైకాగ్ర
చిత్తంబునం బ్రాణాశుగంబులు వదలి ముక్తుం డయ్యె నయ్యవసరంబున. 322

క. శ్రీరాముఁడు నయధాముఁడు, తారాశోకంబు నంగదవిలాపంబుల్
వారింపుచు లాలింపుచు, వారకసౌమిత్రి నుత్సవంబుగఁ బలికెన్. 323

సుగ్రీవపట్టాభిషేకము.

శా. సీతాన్వేషణకార్యయత్నము దగం జేయంగ శీఘ్రంబ సం
ప్రీతిం దత్కపిరాజ్యలక్ష్మి కిట సుగ్రీవుం బ్రతిష్ఠించి ప్ర
ఖ్యాతశ్రీఁ దగ యౌవరాజ్యయుతుఁగా నయ్యంగదు న్నిల్పి ర
క్షా తీవ్రక్రియ వారిఁ దోడుకొనిపొమ్మా ప్రోలికిన్ లక్ష్మణా! 324

వ. అని యనుజు నియోగించి సుగ్రీవునిం గనుంగొని తపోధనప్రకారంబుఁ బూనినాకుఁ
బట్టణంబు సొర నుచితంబుగాదు సౌమిత్రి న్వెనుకొనిచని పట్టంబుగట్టుకొమ్ము పొమ్మని
పనిచిన లక్ష్మణుండు కిష్కింధానగరంబు వివిధరత్నతోరణవిచిత్రశృంగారరచనావిశే
షంబుల నలంకరింపించి హనుమత్ప్రముఖప్రధాననిఖిలవీరవానరసమ్మతంబుగా నమ్మిహి
రసుతునకు నఖిలకపిరాజ్యపట్టాభిషేకంబు గావించి యౌవరాజ్యంబున కంగదుం
బ్రతిష్ఠించి దుష్టనిగ్రహశిష్టపరిగ్రహంబునఁ బట్టణంబున సుగ్రీవాజ్ఞ నడపం గట్టడఁ
జేసి మరలి లక్ష్మణుండు రాఘవేశ్వరుం డున్నయెడకు నపూర్వమణిమయాభరణ
సమస్తవస్తూపాయనపూర్వకంబుగా నక్కపివీరుం దెచ్చి కానిపించిన నతండును బర
మానందంబు డెందంబున పందడిగొనఁ బునఃపునఃప్రణామంబులు చేసి యిట్లనియె.

ఉ. ఆమఘువాత్మజన్ము నొకయమ్మున దిమ్ముఁ గూల నేసి నా
భామిని భూమి నిచ్చితివి పల్కును బంతము సంఘటిల్లె నీ
వేమికొఱంత లేనికృప నీఋణ మేక్రియఁ దీర్చుకొందు? నిం
కేమని యందు నీమహిమ ? యెవ్వరు నీసరి రాఘవేశ్వరా! 326

షష్ఠాశ్వాసము.

భారతీధరాబ్జ
శ్రీభవనీకృతకటాక్షజిహ్మాంచల భా
షాభాగ ! దయాంభోరుహ
నాభా ! గోబ్బూరివరసనరనాథమణీ! 1

వ. ఆవధరింపుము తదనంతరకథావిధానం బెట్టిదనిన. 2

వర్షర్తువర్ణనము.

క. ధరణీతనయాన్వేషణ, కరణోద్యోగానురోధకంబై యంతన్
జెరువరుల కాలిసంకెల, యరుదెంచెన్ వానకాల మాఖీలంబై. 3

తే. బ్రహ్మతనచేయులోకప్రపంచమునకుఁ, బారతమ్యంబుఁ దెలుపంగఁ దలఁచియొక్కొ!
నూటి మింటికి నేలకు సూత్రపట్టి, వీఁక నీరంధ్రధారాళవృష్టి గురిసె. 4

మ. రటదంభోధరమాలికల్ మలసె ఘర్మద్రుద్విషేంద్రంబులై
పటుదంభోళికృశానుధూమతతులై ప్రావృట్పరివ్రాడ్జటా
చ్ఛటలో నా మెఱసెన్ మెఱుంగులు దివిన్ సంవర్తవేళామహా
నటచూడాహిఫణాసహస్రమణిసందర్భప్రభాచాతురిన్. 5

తే. మెఱుఁగుతఱిత్రాడు పెనఁకువ మించుమొగులు, చాలుకవ్వపుమలమరుచ్ఛయము చేత
భ్రమణమొందించి నూత్నమా నమృత మార, వినుకడలిఁ గల్ల జేసెఁ బ్రావృణ్ణురారి.

తే. క్రొమ్మెఱుఁగుదీఁగె తళుకులకమ్మపసిఁడి, కోడుపుతాఁకుల ఘూర్ణిల్లె ఘోరభంగి
దర్పకోద్దండదండయాత్రకునుబోలె, భూరితరమేఘమాలిక పేరిభేరి. 7

తే. సాగరవిషంబు గ్రోలి ధూర్జటియుఁబోలె, నాత్రివిక్రమగతి దివి నాక్రమించి
విధియుఁబలె నాదిసృష్టి కావించి కాఱు, మొగులు దలఁపించెనపుడు త్రిమూర్తిమహిమ.

మ. స్థిరమైత్రిం దనవారిలోఁ గలయికన్ క్షీరంబులుండం బర
స్వరభేదం బొనరించు నంచుఁ గలహంసశ్రేణులం జండభీ

తేవ మీఱఁ దటిన్నటీపంక్తిఁ బ్రేరించి కోపుగా మెఱుములు గొనఁగఁ జేసి
సరసుల కోకసొంపు సంధిల్లఁ గావించి పెక్కుదిక్కులవారిఁ బెంపుఁ జేసి
తే. యలరెఁ దొలకరితతిపేరిమాటవాఁడు, మీటు వాటిల్ల వలరాచ మెచ్చునడసి
పథికజనమానధనము లపారలీలఁ, గొల్లలాడెను భువనంబు లుల్లసిల్ల. 18
వ. ఇట్టి దుర్ధర వర్షాగమసమయంబున జనకతనయావియోగవేదనాదీనదీనమాననుం డై
రఘువరుండు సౌమిత్రి కి ట్లనియె. 19

రాముఁడు సీతావిరహార్తుఁడై వగచుట.

క. వానల సీతావిరహాద, వానలసంతాప మంతకంతకు నధికం
బైనది శమింప దించుక, యైనఁ దటిద్వహ్ని యగుం గాక మరువ యెవ్వరికిన్. 20
తే. లీల నీప్రావృడాగమవేళయందు, నిండు జాబిల్లి నవ్వు వెన్నెలలు మించ
నెడనెడలఁ గాయ నవి కంటివేకరంబు, మొగులు విరియుంపవలె గాయమున దగ్గడుచు.
తే. అకట! నాకిపు డొక్కవర్షాగమంబె, పెక్కువర్షంబు లై తోఁచె విను మ్మిఁకను
నొప్పు వన యింక సీతావియోగదావ,వహ్ని మిముటఁ దల్లాయుఁ దలఁపు మదియు!
ఉ. ఝుంకరణంబు నల్పు మరుసైన్యములట్ల కదంబమూరు లౌ
ఝ్యంకరణంబులై యహరహంబును బాంధమనోభిమానన
గ్లుంకరణంబు లై ఘనఘనాఘనముల్ ప్రాగ రెక్కి చేసలౌం
ధంకరణంబులై బహువిధంబుల మబ్బులు గొల్పు గంటివే? 23
వ. అని మఱియుఁ బియోగవేదనకుం గాక కదంబమదద్విరేఫజాతకీతవాతపరిగత కుటజకర
ముహూర్తహరుచ్చంద్రికామిషవిషోద్గారికైరవప్రియప్రముఖప్రసవవిశిఖా ప్రసన్నంబు
ల గుఱించి దైన్యంబున ని ట్లనియె. 24

చంద్రాద్యుపాలంభము.

తే. ఏల ప్రేలెదు తేఁటి! యింతేటికలుగెౌ, సంత్రికలసన్న గాలి! యోసన్న గాలి!
చెల్లునే రోషరసమింత చిలుకఁ జిలుక!, సారెఁ గుందింపఁ జందమా చందమామ!
క. పవనా! పరిచితనవనీ, పవనా! నా కీవు ప్రాణపద మాట దలం
ప వనారతమును నీ వెం, పవనారూఢంబు తాప మణఁగింప వశా! 26
క. అనిలుండ వయ్యు నయ్యో!, చను నే యిల మెలఁగ నంబుజముఖ యెందుకో
జనులకడ? నుడియవేలా, నను నేఁచెద వింతచలమునం బవమానా! 27
తే. జగతిఁ బొడమించ నంబుజాసనుఁడ వైతి, సకలధూచక్రవిఖ్యాతి [illegible]
నై తి సోముఁడ వైన నేమాయెఁ జంద్ర, విధుఁడ వైతివి [illegible]
వ. అని వేఁడి వేఁడి వెన్నెలకాఁకకు సైరింపరాక [illegible]

చ. అనవుడు వాయుసూతి పరమాప్తవచోనయరీతిఁ బ్రీతి నూ
నినమతి నాలకించి యట నీలుని నీతివివేకకార్యశీ
లునిఁ గని జానకిన్ జగములో వెదకంగఁ బ్లవంగవీరులన్
బనుపు మటంచు సౌరి నిజధామిని చెంతకు నేఁగె నంతటన్. 41

రాముఁడు సుగ్రీవు ప్రమత్తతకుఁ గోపించి లక్ష్మణుఁ గిష్కింధకంపుట.

వ. రామచంద్రుండును దుస్తరంబు లగువర్షాగమదివసంబు లొక్కచందంబునం గడపి యొక్కనాఁ డగ్గిరీంద్రకందరమందిరాళిందరమ్యప్రదేశంబున నిల్చి యాకాశావకాశప్రభావిశారదసీరదశ్రీ నిరీక్షించి భూమితనయ లేమికి దుస్సహవిరహవేదనం గుంది లక్ష్మణుం జూచి వత్స! కుత్సితమనస్కుండై భాస్కరకుమారుండు రాకమసలె నాకార! తారాతారాధిపముఖీలికుచచక్రీడాసుఖాయుత్తప్రమత్తచిత్తవృత్తిం గృత్యం బెఱుంగక మొఱంగి రాక జాసింగినం బోవిడుతువె? కటకటా! యప్పుడచుకవి మఱచె నొక్కొ! తనకోరిక లీకలుగొన సఫలంబుగాఁ జేయుట గాని మిత్త్రతఱంగున మద్వాక్యంబులుగా నచ్చుఱుకుమిచుకు ఆనిక్కొడుకుకడకుఁ జని నయభయరసంబు లోలుకం బలుకు. పలికినం గనక వినక రాక యొడ్డారంబు లాడెనేని మున్ను తన్ను మన్ననఁగొని పడనిపాటులం బఱచుసురుచిరప్రతాపజ్వాలి వాలిం దూలించి యతని జీవానిలాలిం గ్రోలి తనివిసాల కున్నమన్నిశితవిమమాశుగవిషంబునకు నొప్పింతు ననుము. చను మన మహాప్రసాదం బని లక్ష్మణుం డాక్షణంబ యక్షీణబాణబాణాసనతూణీరధారియై ప్రళయవేళాఫణిగ్రైవేయ జాగ్రదుగ్రాగ్రహంబునం జనిచని కిష్కింధాపురద్వారంబు నిర్నిరోధుండై దాఁటియుం జని నిజదురాలోక భీకరమహామహోవిభవంబునకు వెఱచి పఱచి పరణరక్షకప్రముఖనిఖిలబలీముఖులు విముఖులై గురుతరువ్రాత భీషణపాషాణపాణులై కలగుండుపడ నార్చి రోషావేశంబునం జేర్చి చూచ్చి ప్లవగరాజునగరి మొగసాలమ్రోలన్ నిలువ నలయులబలంబు విని యంగదుండు వెడలి వచ్చి కాంచి యంతఃపురంబునకుం జని పతంగసూతికిం బ్రళయకాలాంతకుండునుంబోలె ముంగిట రఘువరప్రేరితుండై తదనుజుండు వచ్చి నిలిచియున్నవాఁ డిక్కపికులంబు నేఁటితో నిశ్శేషంబు గాకుండ సమ్రుండవై యెదుర్కొను మనవుడుఁ దలంకి కక్ష్యాంతరంబునకు నేతెంచి నిత్యసన్నిహితహితామాత్యభృత్యవర్గంబుతోడ నాలోచనంబు చేసి రఘుపతికృతోపకారంబు దలఁచికొని యవ్వసుమతీశ్వరవరుని పాలికి వాలినందనుం బంచి ప్రార్థితుం గావించి రావించి తారారుమానసాన్వితంబుగా నతుండై కనుంగొని యర్ఘ్యపాద్యాద్యుపచారంబు లాచరించినం

చ. సమయము పల్కి రాక వెడజాగులఁ బెట్టితి వీడుకొంటివే
మమత? భవద్విరోధి ననమానభుజాబలశాలి వాలి దు
ర్దముని వధించి నీకొసఁగుత త్తరుణీసుఖరాజ్యభోగముల్
మము మఱపించెనే యటకు లక్ష్మణుఁ డుగ్రత వచ్చు నంతకున్? 49

క. అన విని మజ్జనకుండవు, నను నేలినవంశపతివి నాదైవమవున్
విను నీదుమేలు మఱవన్, గొనకొని కపిసేనఁ గూర్చుకొనదడవయ్యెన్. 50

వ. అని విన్నవించి యుభయపార్శ్వంబులన్ బలంబులం గూర్చి వేర్వేఱం బ్రసిద్ధులం
బేరు గ్రుచ్చి యిట్లనియె. 51

చ. విశదచరిత్ర! కన్గొనుము వీ రసమానబలుల్ సమిన్నిరం
కుశులు దశాస్యనైత్తిపిడుగుల్ దనుజాటవికాదవానలుల్
కుశలు లటంచు భూగగనగోళము నిండఁగఁ జేర్చువైరిక
ర్కశుల నపారవీరకపిరాజులఁ జొఁజులఁ దీర్చి చూపినన్. 52

క. కని సంతసిల్లి రాముఁడు, జనకజ వెదకంగఁ దగినచతురుల నీకై
నను బనుపరాదె రవిసుత!, యన నతఁడు మహాప్రసాద మని యుత్సుకుఁడై. 53

సుగ్రీవుఁడు నలువంకలకుఁ గపివీరుల నంపుట.

వ. అప్పు డప్పతంగసూనుండు రఘువరాగ్రభాగంబున నిలిచి గజ గవయ గవాక్ష గంధ
మాదన సుషేణ పనస కుముద నీల జాంబవత్ప్రధానయూథపుంగవులం బిలిచి యుం
చితభాషణసంభాషణోపచారంబులం గారవించి ప్రాక్పశ్చిమోదక్ప్రదేశంబుల నచట
నచటఁ దరణికిరణప్రవేశంబునకు నవకాశంబు గలుగు నచట నచట నానాదేశం
బులఁ గొలంకుల కెలంకుల గిరులదరుల దీవల క్రేవల నదుల బోదల దక్కొండు సెల
వులం గలయ వెదకి రఘువరవరాంగనం గనుంగొని సరగున నడుగు దేరవలయు
నని యసంఖ్యాజేయవీరవానరవ్రాతంబులం గూర్చి పనిచి మఱియు దక్షిణదిశా
ప్రదేశంబునకు నతులితప్రతాపప్రతిభాశుభాచారలక్షణవిచక్షణుం డగునాంజనే
యుం బ్రత్యేకంబ పంపఁ దలంపు గలవాఁడై విలోకించి యిట్లనియె. 54

రామసుగ్రీవులు దక్షిణదిక్కునకు హనుమదాదులం బంపుట.

ఉ. పావని! రమ్ము నీ వఖిలపావనమూర్తివి మత్కులంబు నీ
చే వెలయున్ సమర్థుఁడవు సీతఁ గనుంగొని రా నటన్న సు
గ్రీవ! బళారె! యొంతపనికిన్ హనుమంతుఁడు దక్షుఁ డంచు ను
ర్వీవరశేఖరుండు రఘువీరుఁడు దగ్గఱఁ బిల్చె మారుతిన్. 55

క. శ్రీరామచంద్రుఁ డోహో!, యౌరా! హరివరి సెబాసుగు నంగదముఖ్యుల్
లేరా? వారు ప్రసిద్ధులు, గారా? హనుమంతుఁ బిల్చెఁ గర్జంబునకున్. 56

తే. నయ్యెఁ బో యంగదాదుల నంపఁ బట్టి, కాదపడదయ్యె ననిపించుకొనఁగ వలదె?
యదన మనచేత సాఫల్య మొదవు టెన్నఁ, దుభయతారక మైనయీయుచితవిధికి. 67
వ. అని తలపోయుచు జనకతనయాన్వేషణపరాయణు లై. 68
మత్తకోకిల. చొత్తురుం జొరరానిచోటులఁ జొచ్చి పుణ్యవశంబునన్
వత్తురుం దిరుగంగ నీగతి వానరోత్తము లిత్తఱిన్
మెత్తఁబా టొకయింత లేక భ్రమింపఁగాఁ దమపాటు పే
టెత్తి పోవక త్రోవకున్ ఫలియించుకాలము వచ్చినన్. 69

హనుమదాదు లుదధితీరముం జేరుట.

తరల. అదరిపా టొకచో జటాయువు నన్న యన్నియుఁ జెప్పినన్
బ్రదుకుజీవము కల్గెఁ గాఁ దలపట్టి చూచుకొనంగ మే
లెదురుగాఁ జనుదెంచెఁ బొమ్మని యెంచుకొంచు గమించి ర
య్యుదధియుత్తరతీరభూమికి నొక్కయుమ్మడి మొత్తమై. 70
మహాస్రగ్ధర. పవిధారాపాతభీతిప్రశమనకవచప్రాయమగ్నాధివాసో
త్సవసంపన్నాటహాసోచ్చయముఖరనియచ్చంక్రమోద్దండభూభృ
న్నివహాక్రాంతిప్రదోద్యన్నదభయదవేణీముఖోత్తుంగభంగా
ర్ణవగర్వాలోకనిర్విణ్ణ మగుకపిచమూసాధయూథంబుతోడన్. 71
తే. అనియె నంగదుఁ డిది కొండ మనలకొలఁదు, లరయ నొరగల్లు ప్రత్యక్షమయ్యె నిచట
బిల్లమెఱుములఁ బోదు కప్పించరాదు, దీని నేలాగునఁ దరింపఁ దీఱు మనకు. 72
వ. అని కడలికడ నిలిచి మఱియును. 73
క. జంభారి విసరి వైచిన, దంభోళికి నెక్కు యిచ్చి తలఁగక మును సం
రంభించి చనియెఁ దా న, య్యంభోనిధి దాఁటు నే విహంగమవిభుఁడున్. 74
చ. అది యటు లుండె నిం దొకమహాజవసత్త్వసమర్థుఁ డెవ్వఁడే
నిది తరియించి రావణునియిల్లు చొరంబడి సీత యున్నచో
టిది యని చూచి వచ్చి మనయిందఱియోవలమోపు డించి యా
పద యనువారిరాశి కొకపారముఁ జూపునొకో తటాలునన్! 75
క. ఒడయనిపని యీడేఱిచి, యడివోయాలము చూప నోప నుంట మన మేలా
యడవుల ఫలమూలాదులు, చెడఁ దిననా? నెఱిఁగ ద్రొక్కి చెట్లు చెఱచనా? 76
వ. అని పలికి నిరుత్తరు లైనవానరవీరులం దేఱిచూచి వెండియు. 77
చ. అనుకొనుఁగాక తా వలసినట్లని యున్నతలంపె! వీరులన్
వినరొ బళా! బలాబలవివేక మొనర్పమి యొల్లఁ జేతఁ గా

పడి తడిపి కార్యదాహవిభ్రాంతకపుల, యుల్లములతో దవాగ్నులఁ జల్లఁ జేయ. 88

తే. ఒడలువడసినతమతంద్రి వదుపు దోఁప, రయమునకుఁ గూటకోటులన్నియుఁ జలింపఁ
బెరిఁగి గిరి గాడ్పుకొడుకు కెక్కి తిరిగితిరిగి, యొక్కచో నిల్చి దక్షిణదిక్కుఁజూచి.

క. కటకట ధరణీకటితట, పట మనిపించుకొనఁ గన్న పారావారం
బిటు వచ్చి కుటిలదానవ, పుటభేదనవప్రపరిఘ పోయనఁ దగెఁగా. 90

క. తగుఁగాక తాను దనలో, నిగురొత్తిన వీడు దాని నేలినవాఁడున్
జగదేకపతికి రఘుపతి, కగపడ కేటు పోఁగవచ్చు నని యున్ముఖుఁడై. 91

ఆ. గాడ్పువేల్పుపట్టి గట్టెక్కి యుండ్కనఁ, జూచె నూటి నేటిజోటిమగని
భావినేతు వచ్చుపడ లంకకడకును, సూత్రపట్టుమాడ్కిఁ జూడ్కి వెలుఁగ. 92

మ. తనచూ పంబుధిమీఁదఁ జాఁచి శ్రవణద్వంద్వంబు రిక్కించి వం
చినచంచద్భుజముల్ సముత్కటకటీసీమంబులన్ బూన్చి తోఁ
క నభోవీథికిఁ బెంచి యంఘ్రు లిఱియంగాఁ బెట్టి బిట్టూఁది గ్ర
క్కున నక్కొండ యడంగఁ ద్రొక్కి పయికిం గుప్పించి లంఘించుచోన్. 93

క. గిరి గ్రుంగఁ ద్రొక్కి చెంగున, హరి నింగికి దాఁటుకొనిన హరిహరి యపు డా
హరి యెగసినట్లు దోఁచక, గిరి యెగసినయట్లు తోఁచెఁ గెళవులకెల్లన్. 94

క. గిరికార్ముకనిర్గతమై, హరిశర మపు డసురపురపరాభిముఖంబై
సురగరుడదురవలోక, త్వరతోఁ జనె నొకమహారవం బుదయింపన్. 95

క. వాలంబుఁ దానుఁ గరువలి, వేలుపుఁగొడుకు కరుగఁజూచి విపరీతగతిన్
దోల దొరఁకొనెనొ రవి యిటు, దేలం బెనుగాడితోడితే రని రమరుల్. 96

క. పవనజజంఘాసంభవ, పవనము వడిఁ గదలిఁ బాయపడ నడఁచి మహా
వివరమునకుం జొరంబడి, పవనాశనకోటి నాశపఱిచి గమించెన్. 97

వ. అప్పుడు. 98

సీ. నగశిఖాశిల లెగసి గుభేలు రనఁ గూలి యాగామిసింధుబంధాభినయము
సమధురప్రసవగుచ్ఛము లుచ్చలితములై సతమగకుమారసత్త్రశంకఁ
బొడవంటుకొనఁ గొట్టువడి గొంతపడి హరుల్ శరదభ్రజాతసంజాతబుద్ధి
నుప్పరంబున లేచి యుందధివీచీపంక్తు లజలమేఘములకు సజలగుణముఁ

తే. జూప జంఝూసమీరంబు కోపు సెఱప, నిక్కఁదనముకు దక్షిణ దిక్కుఁజూడఁ
గీలిశిఖవోలెఁ జాఁచిన కేలు లంకఁ, జంక నిడఁ జూచు పొంకంబు సంతరించె. 99

వ. వెండియుం. 100

సీ. రఘువరేణ్యక్రోధరసము లంకకు ముట్టఁ గ్రొవ్వారు కాలువ ద్రవ్వె ననఁగ

హనుమంతుఁడు చంద్రోదయవేళ లంకఁజొచ్చుట.

క. అంత హనుమంతుఁ డంతట, సంతమసము దీఱె నిదియె చా టని యొకచో
టంతున లంకానగరా, భ్యంతరమున వ్రాలి యుచిత మగు వేషమునన్. 109

లయగ్రాహి. వీదులను గన్గొనుచు వేదుల మరుత్తరుల పాదుల సరోవరతటాదుల సుధీప్రా
సాదములఁ గేలి గిరిపాదములఁ దద్గతపయోదముల బంధుగృహభేదములఁ గాంచెన్
మోదములతోఁ గలహఖేదములతో సరసవాదములతో వినోదములతో నా
నాదనుజదంపతుల శ్రీదనుకుపట్టఁ బిక, నాదను

ప. తదనంతరంబ. 111

క. బలురక్కసు లెత్తినక, త్తులతో దీవియలు బలియు గుంపుగు లుఱుకన్
వెలిఁ బ్రహరి దిరుగ నెల్లరఁ, జులకఁగఁ గిఱుచిం బి నగరు చొచ్చి కడంకన్. 112

రావణాంతఃపురప్రవేశము.

క. పులియున్న పొదనె పన్నగ, బిలమ య్యమరారిపడక పెనుమేడ చొరన్
దలఁకక చని యెల్లెడలన్, వెలఁదులు మధుపాన పొరలు వెతఁ గనఁగొనుచున్. 113

సీ. మణిమయ స్తంభ శుంభద్దీపకళికలు పేనవే లిరువంక వెలుఁగుచుండఁ
జెలఁ జేపడిన జేజేరాణివాసంబు లలఁతి నిద్దురలతో వసుగులొత్తఁ
గడఁదిటొమ్మునఁ గాయకాచిన చొదంతి కొమ్ము దాఁకినచీర యొమ్మె సెఱపఁ
బదిచెంపకొప్పులఁ బారిజాతంపుఁ గ్రొవ్విరిదండ సెత్తావి సిరుల నీన

తే. నొక్కమహనీయశయ్యపై నొడలు మఱచి, నిదురపోయెడు దైతేయభిదురపాణిఁ
జూచి తలయూఁచి యీరాజ్యసుఖమితండు, చెఱుచుకొనెఁ గాక మనమున నెఱుక లేక.

చ. సమదపురందరద్విపనిశాతవిషాణముఖక్షతవ్రణాం
కము లిగురొత్తు పేరురపుఁ గందువ యన్యవధూకుచాగ్రఘం
కుమరసరక్తమై మెఱయఁ గూర్కఁగ నిట్టిఁడె యొమ్మువోటులన్
సమయు నిఁక న్నిశాచరపిశాచము రామునిచే రణంబునన్. 115

క. భావిదశాననహానికి, లోవగచుచుఁ గుంది యిందులో నుండునె య
ద్దేవి గుణాభరణ జగ, త్పావనచారిత్ర? యనుచుఁ బావని మఱియున్. 116

హనుమంతుఁడు సీతం గానక చింతిల్లుట.

క. మెచ్చుగ నంబుధి దాఁటితిఁ, జొచ్చితి నిప్పుడు గలయ శోధించితి నిం
దిచ్చోటచ్చోటన కిపు, డెచ్చోటం దెలుపఁగాన నిది యేమియొకో! 117

ఉ. భూమిజఁ గాన కే మగిడిపోయిన నేమని చూచువాఁడ నా
రాముని నెమ్మొగంబు మదిఁ బ్రత్యుపకారము సేయఁ గోరు

తే. గలిగియు వెలుంగు శృంగాటకములఁ గాంచి, గారుడోపలముల నొప్పు కప్పురంపు
టిసుకతిప్పలఁ బన్నిటియేటిపాయ, సొగసు సౌభాగ్యములఁ జూచి యెగువఁ జనుచు.

వ. ఒక్కవిమలప్రదేశంబున. 129

సీ. ఘూకకుటుంబినీకోటితో నడిరేయి జక్కవజవరాలు చిక్కినట్లు
జరఠబిడాలికాజాలంబులోపలఁ జిలుకముత్తైదువ మెలఁగినట్లు
మత్తశిఖండినీమాలికలోపలఁ బాఁపకన్నియ దగుల్పడినయట్లు
కితవమృగాదనగృహిణీగణంబులో లేడియిల్లా లుమ్మలించినట్లు

తే. వేషభీషణదానవవితతిలోనఁ, దల్లడంబులఁ బెదవులు దడపుచున్న
సాధ్వి రఘువీరగేహినిఁ జక్కఁ జూచి, యవునొ కాదొ కదా యని యనిలసుతుఁడు.

క. పలుకులవలనం జేష్టిత, ములవలనన్ నిశ్చయంబు పుట్ట సమీప
స్థలిఁ బొంచి తెలియఁదగు నని, తలఁచు నొకచక్కి నున్న తఱి జానకియున్. 131

చ. వెత వెడలంగఁ బోసికొన వేఱొకనెచ్చెలిఁ గానమిన్ దిశా
సతులకు నంతయుం దెలియఁ జాటుటకై గమకించునో సుమీ
యతివ? యనన్ గళంబునకు నానినయేడ్పునఁ గెంపుమోవి గం
పితముగ నాల్గువంకలును బెగ్గిలి చూచుచునుండి వెండియున్. 132

ఆ. వల్లభుండు రాక కెల్లప్పుడును దన, యుల్ల మెదురుచూచుచుండు కతన
గాలిఁ గసవుకట్టి గదలినఁ గనువిచ్చి, దీనవీక్షణములఁ దేఱి చూచు. 133

వ. వెండియు. 134

చ. పొలుపు నలంగి పువ్వు లుడివోయినతీవయుఁ బోలియున్న మే
నలయ భరింపలేక తన ప్రాణములన్ వెడలించు రీతి నూ
ర్పులు వెలిదార్చుచుం బలలభుక్ప్రియయావహధూమకేతువుం
బలె జడకట్టినట్టికచభారము వెన్నున వ్రేల వందురున్. 135

ఆ. వాలుఁగన్నుఁగవయుం వలిచన్నుఁగవయు నే, కాని యొండురూపు గానరాక
యుగరుఁబోఁడి యుండె నీకఁ జిక్కినయవస్థ, చెప్ప నేల? విధిని దెప్ప నేల? 136

వ. ఇత్తెఱంగున నుత్తలపడుచున్న సమయంబున. 137

రాక్షసస్త్రీలు సీతతో దుర్వాక్యము లాడుట.

చ. మొగములు రాఁజఁగా ముసుతముక్కులఁ గోరపుఁగోఱలం బొగల్
దగులఁగఁ బల్లజుంజురుఁదలల్ గదలింపుచు నావులింతతో
సగమునగంబు హుంకృతిగఁ జాఁపుచు నొక్కొకమాటవెంట నా
ల్గునఖముఖున్ వికారపుటెలుంగులు పుట్టఁగ నాఁడుదయ్యముల్, 138

పొడువఁగ మేను పానుపునఁ బొందక నిన్నభయప్రదాన మే
నడిగెద నంచు రాఁ గఠినమై యిటు వెన్నెలవేఁడి వెన్కొనన్
గొడుగులనీడ వచ్చితిఁ జకోరవిలోచన! యేమిచెప్పుదున్? 149

ఆ. చలము దనకుఁ జెల్లి జాబిల్లి యంచునం, బెట్టి మిగుల వాఁడి పుట్ట నూఁతి
నల్లగలువతూపు నాపైఁ బ్రయోగించి,చించె మరుఁడు ధైర్యకంచుకంబు. 150

క. ఎంతటిపౌరుషవంతులు, నింతులకుం బంతమీఁగి యొగ్గని మతులం
జింతింప రగుట నోయలి, కుంతల! నిన్నింత వేఁడుకొనఁగా వలసెన్. 151

క. జడలు ధరియించి యడవుల, నిడుమలఁ బడి కాయగసరులే మెసవెడువెన్
బడుగు నినుఁ గవయఁ దగునా?, విడువిడు నీకేల పట్టె వెట్టి లతాంగీ! 152

ఉ. అక్కఱ దోఁప నీ వతనియాదల కేలున నంటి యాజడల్
చిక్కులువాయ దువ్వి కయి చేసెదవే? యటు సేయఁబోయినన్
మొక్కలువోవె నీచిలుకముక్కులవంటినఖాంకురంబు? లా
దిక్కున నేవినోదములఁ దేలెద నంచుఁ దలంచితే చెలీ ! 153

వ. అదియునుంగాక యతండు బ్రతుక నెవ్వరువూఁట పాటలగంధీ! యాకర్ణింపుము.

క. చక్కెరవిలుకాఁ డొకఁ డే, నొక్కఁ డఁ దద్వైరులము వియోగవ్యథచే
నక్కడన వాలియుఁ బోలియక, యిక్కువ గని వచ్చె నేని యిక్కడఁ బోలియున్.

తే. మగువ! నీ వింక రామునిమాట మఱవు, తీవ్ర మిదియేల నీకుఁ బతివ్రతంబు?
వచ్చి మందోదరీచంద్రవదన చేతఁ, బనులు సేయించుకొన నీకు మనసురాదె? 156

క. పదపద దశముఖదేవీ, పదవికి నింద్రాదిదివిజపాలకు లిఁక నీ
ముదల న్నిజరాజ్యరమా, పదవుల మనఁ దలఁచినారు పల్లవపాణీ ! 157

పంచచామరము.—బలారిదంతిదంతకుంతభంగకారిసాయక
స్థలం బలంకరించవే యచంచలాంచలస్థితిన్
గులాచలోజ్జ్వలత్తటంబు గూర్చి కల్పవల్లియన్
బలెన్ జెలీ ! యటంచుఁ గించుఁ బల్కులాడఁ జొచ్చినన్. 158

సీతాదేవి రావణునకు నీతి బోధించుట.

క. సీతాపురంధ్రి తృణ మొక, చేతం బట్టుకొని పల్కె శిర మెత్తక శో
కాతిశయ ముడిపి రఘుపతిఁ, జేతోగతి నిలుపుకొని వశీకృతధృతి యై. 159

శా. అన్నా ! నీవు పులస్త్యవంశమణివై యాఖండలాదుల్ బళీ !
యౌన్నత్యం బిదిరా ! యనన్ బ్రతికి నీ వయ్యో ! యిదేమీ యవి
చ్ఛిన్నప్రాభవనాశహేతువు పరస్త్రీకాంక్ష చాలింపు మిం

వ్వనిత నీక రెండునెలలగు, దనుకం జూచి యని చెప్పి దైత్యుఁడు వోయెన్. 171

త్రిజట సీతను బెదరించు రాక్షసస్త్రీల వారించుట.

ఉ. పోయినపిమ్మటన్ జనకపుత్త్రి నదల్పులఁ గక్కసింపఁగాఁ
బోయెడిరాక్షసీనిచయముం గని క్రమ్మఱఁ బిల్చి రాఘవ
ప్రేయసికై దశాననుని పేరడఁగం గలఁ గంటిఁ బోకుఁడీ
యాయమ త్రోవనంచుఁ ద్రిజటాహ్వయదానవి మాన్చెఁ దత్త్వరన్. 172

సీత చింతించుట.

వ. అప్పు డప్పడఁతి గారాపుఁగూఁతు రంతవడియుం బెడలకుండం గట్టినకన్నీటి కాలువలు దిద్ది యాహా! రఘువర! నీయమ్ములకుం గన్నులు గలవు గదా యెందు చని యేఁగర్జంబీడేర్చుకొని రాఁజాల వని గలిగియుం లంక నిరంకుశజ్వాలాలీఢర్లు నీఱు గాకుండుటకు నుచితవాహనారూఢ నై యేను దేవరం జేరకుండుటకు వెఱఁగయ్యెడుఁ దూణీరంబులుఁ రిత్తలయ్యెనే? లేక యివ్విచారంబు పుట్టదో? యెట్టు పట్టుదుఁ బ్రాణంబుల నని వెండియు. 173

క. తనవారికి మాసద్వయ, మని గడువిడెఁ గాని దానవాధముఁ డిపుడే
తినుమని సెలవిచ్చిన గొ, బ్బున నా కితోడునుమాలి పోవచ్చుఁ గదా. 174

క. అని పగలఁ బొగులఁ ద్రిజటా, దనుజాంగనకన్నుగలకుఁ దగఁ దనకున్ డా
కనుఁదమ్మి యదరఁగా నిది, యంను జూచెదనని యొకింత యూఱడి యుండెన్.

ఉ. అప్పుడు వేళగాఁ దెలిసి యచ్చెరువారఁగ మోడ్పుఁగేలుతో
గుప్పున మ్రోల వ్రాల రఘుకుంజరుసేమపువార్త మున్నుగాఁ
జెప్పి తదంగుళీయకము చేతికి నిచ్చి సమీరనందనుం
డప్పుడుఁబోఁడి కాత్మ వినయానుగుణంబుగ మ్రొక్కి నిల్చినన్. 176

క. ఆయుంగరంబు గనుఁగొని, తోయజముఖి మోహమూర్ఛఁ దూఁకొని యుండెన్
గాయము నిపతితలతికా, ప్రాయముగాఁ గొంతవడి ధరాభాగమునన్. 177

వ. అంతటం దెలిసి కూర్చుండి. 178

క. తనశిరముమీఁద నిడుకొనుఁ, గనుఁగవ నద్దికొనుఁ జల్లకన్నీటం దోఁ
చు నెద ననుచు నమ్ముద్రిక, మనసునఁ దనప్రాణవిభునిమాఱుగఁ దలఁచున్. 179

సీ. కెంగేల నిడి కోమలాంగుళీఘర్మతోయంబున నభిషేక మాచరించి
నగవార వికసించుమొగముపై జిగిపేరి లలితనూతనదుకూలంబు చాది
గ్రక్కున నవతటిత్కళికలు గైకొన్న పువ్వారుచూపులఁ బూజచేసి
సహజమాధుర్యమై సంభవించిన ప్రణయరసంపుటమృతోపహార మిచ్చి

ల్యాజాలజన్యకిరణస, మాజముతో మాఱుమలయు మాస్టిఁడుగదా! 191

ఉ. మాయలలేడి సామదికి మక్కువఁ గోల్పినఁ దెచ్చి పెట్ట రా
దా యని రాము నంపితిఁ గదా యెడ దవ్వయి పోవ నప్పుడున్
బాయక ముద్రికా! సుకృతపాకముచే సులబానుబంధవై
యాయనచెట్ట వట్టుకొని యక్కఱతోఁ జన నీకుఁ గల్గెఁగా. 192

క. తెరువున జఘనపయోధర, భరమున నడుఁ గలసి యుడఁగఁ బలియూఁతగ నే
కర మిచ్చు నాకు నవ్వలి, కరమది నీకాణయాచిగా యుంగరమా! 193

సీ. మొగము ద్రిప్పిన వేగమునఁ జెక్కుపైఁ జిందు శ్రవణకైరవధూళి చక్కఁదుడిచి
దిగువుజెప్పముసుంగు దీయనికనుదోయి కలితలీలాహల్లకమున నొత్తి
చిఱునవ్వుతమకంబు చెల్లఁబెట్టనిమోవి కడిఁదిప్రాఁదెలసాకునుడు పొసంగి
పానుపు డిగఁబోయి బడలికఁ బొరసిన యడుగుదమ్ములనొప్పి యూఱ నంటి

తే. యినకులస్వామి కరమునన్నునయించు, పలుకులకుమున్న తాన నాయాలుకదీర్చు
నెప్పుడప్పుడ యెఱుఁగవే చెప్పవేమి?, యూర్మికా! యిపు డెటువలె నున్నయదియొ?

చ. చిటికెనవ్రేలిగోరునకు నేను మెఱి తాఁ గయినేయుఁ గావునన్
జిటిపొటిముచ్చటల్ దనుకఁ జెక్కులకుం గలవేదిప్రొద్దు లో
ల్లిటివి దలంచుకొన్నె? లవలీదళసీముల వ్రాయఁ జొచ్చెనో
కటకట! ముద్రికా! మకరికాలత లిప్పుడు పువ్వుదేనియన్? 195

క. అడిగితి ననెనో నన్నని, వడి మూర్ఛిలి కొంతవడికి వైదేహి కడుం
బొడవులుగా నొనరించిన, తడికన్నులు దెఱచి చూచి తనమదిలోనన్. 196

సీత హనుమంతుఁ గని సంశయించి ప్రశ్నించుట.

తే. పోయి దశకంఠు డిది యొక్కమాయ పన్ని, పరిచెనో నన్ను నిర్బంధపఱుపనను చుఁ
జాల నమ్మిక పుట్టక మ్రోల నున్న, వినయసంపన్నుఁ బవమానతనయుఁ జూచి. 197

సీ. అయ్యా! నీనామధేయం బేమి? యెప్పుడు వెనుకకు మీకుండువిషయ మెద్ది?
యినవంశమణియొద్ద నెవ్వారిసరబడిఁ గొలువుపట్టితి? వెందు నిలిచియున్న
వారు రాఘవులు? తద్వర్ణచిహ్నంబులు తెలియునే యెటుల నేతెంచితిటకు?
జలధి యడ్డముగానిసులభమార్గ మొకండు కలిగెనో తావకాగమనమునకు?

తే. ననినఁ దనతోడ వేర్వేఱ నతఁడు దెలుప, డిందుపడి జడలో రత్నమిందమనుచు
నిచ్చి తెలతెలవారఁగ వచ్చె గెలువు, మనిలజా! యంచు దీవించి యనుపుటయును.

అశోకవనికాభంజనము.

క. తల్లీ! నిను వెఱపించుచు, విల్లే కత్తించుకొనెదు వెఱబొమ్మల నీ

ఉ. బాహుల విప్ప వంచుకొని బాణపరంపర సాఁగ సాహసో
త్సాహముతో నమాత్యతనుజాతులు సూతుల వేఁగిరింపుచున్
సాహసికుల్ మహారథు లనం దనమీఁదికి దైత్యరాజి తే
జోహుతభుక్ప్రవిచ్ఛటలచొప్పున మండుచు నేఁగుదెంచినన్. 209

తే. అతఁడు మునుఁ గూల్చె నందు మేటైనవాని, జంబుమాలి నుదగ్రతేజంబు మాలి
చనఁ బ్రహస్తుఁడు విని శోకమున మునింగె, బిడ్డపడుటనుఁ గడుపున మడ్డువడఁగ.

వ. మఱియు నంతటం బోవక తక్కరక్కసి రాచప్రగ్గడలకుమారులపయిం గవిసి పవనతనయుండు. 211

తే. తాఁచి యొక్కనిఁ దేరితో వైచి యొకని, గ్రుద్ది యొక్కని మోచేతఁ గ్రుమ్మి యొకని
నుఱిచి యొక్కని మెడనొక్కి విఱిచి యొకని, సాక్షణంబునఁ దెగటార్చె సాఱుగురను.

క. అపుడు హతశేషు లసురాధిపుఁ జేరం బోయి దేవ! దేవరసేనా
ధిపులం బ్రగ్గడకొడుకులఁ, గపివరుఁ డొకరుఁడ ససైనికముగాఁ గూల్చెన్. 213

అక్షకుమారవధ.

క. అన విని కపిమాత్రుఁడు గాఁ, డని యచ్చెరువంది పలికి యక్షకుమారుం
గనుఁగొనిన నతం డది దన, కనుమతి యిచ్చుటగఁ దెలిసి యాయితపడుచున్. 214

క. ఘీంకృతిమయమై హేషిత, సంకులమై యట్టహాససంపూర్ణంబై
టంకారభయదమై నలు, వంకల బల మనుసరింప వచ్చి కడంకన్. 215

ఉ. తాఁకినవీఁక చూచి భుజదర్ప మెలర్ప మనోరథంబు న
ట్టాఁకలుమానమి న్నొఱయ నక్షరథధ్వజదండ మంది య
మ్మూఁకల నెత్తురుస్నైదడు మూలుగులుం బెదరంగ మోఁదెఁ బో
యాఁకలి దప్పిమాని కలహాశనమౌని నటింప నింపునన్. 216

శా. ఆలోఁ గేతనశూన్యమై హతసహాయం బైనతే రొక్కఁడుం
గాళీసమ్ముఖనిర్విశేష మగునక్కయ్యంపు నేలన్ వెసన్
ధూళీపాలిక రేఁగఁ దోలుకొని చత్తుం జంపుదుం గాని యీ
గోలాంగూలముఁ బోవనీ ననుచు నక్షుం డుద్ధతి న్వచ్చినన్. 217

వ. సమీరకుమారుండును దద్దివ్యబాణాసారంబు ఘోరంబై పైకొనినం గైకొనక కినుకం దూఱి పాఱి. 218

చ. ఉలుకక యుండఁ గొండఁ వడ నొంశొకకొండనఁ గోడెనాగమున్
బులుఁగులఱేఁడు దన్నికొనిపోవు తెఱం గిటు లాడి చూపెఁగా
వలయు ననంగఁ దేరిపయి వ్రాలి దశాననునందనుం బధం

వ. అప్పుడు శౌర్యాలవాలం బగువాలంబునం జీట వెట్టుకొని పెట్టుకొనిన ధైర్యంబున వసించి. 232

చ. అనిలజుఁ డోరి రావణుఁడ యల్లన నేటికి బెట్టు చెప్పెదన్
విను రఘురాముదూత నరవిందహితాత్మజుమంత్రి నేఁ బ్రభం
జనతనుజాతుఁడన్ జనకజన్ వెదకం జనుదెంచి కాంచితిన్
నను హనుమంతుఁ డండ్రు భవనంబులు మా కిల నెల్ల కానలున్. 233

క. పఱితెంచి వనము వెఱుకుట, కుఱుకుఱ రక్కసుని నొక్కకొందఱఁ గేలన్
విఱుచుట యిటు చిక్కుట ని, న్నెఱుకపడం జూచుటకు సుమీ దనుజేశా! 234

ఉ. చూచితి నే కదా నిను విశుద్ధచరిత్రుఁ డయో! పులస్త్యుఁ డే
లా చెడుఁద్రోవ పట్టితివి యాయనవంశమునం జనించియున్
నీచలమున్ ఖరాసురుని నెత్తురు ద్రావినతూపు సేనియుం
జూచి తొలంగు తల్లి యని చూడు విదేహనృపాలకన్యకన్. 235

ఉ. అప్పులపోతుఁ జిచ్చయినయట్టిగృహంబున నున్నవాఁడు దాఁ
జెప్పఁగ దుర్విషాన్నము భుజించునతండును గాంచు పాట్లిఁకన్
దప్పవు నువ్వె నీకు సహితం బిటు లెవ్వరు చెప్పి రేమొకో!
ని ప్పాడిగట్టితే? విడువనేరవె యింతటనైన? సాపుసున్. 236

క. మండిపడి వీని తలగొ, ట్టుం డటు గొనిపోయి సాపుసున్ రావణుతో
నిండుదొర తదనుజుం డన, ఘుండు విభీషణుఁడు పలికెఁ గోప మడంగన్. 237

తే. దేవ! విను దూతఁ జంప విధింపలేదు, రాజులకు నీతిశాస్త్రంబు రాముఁ డుండ
నితనిఁ గొనియేమి? విడిపింపుఁ డిప్పుడనినఁ, దోఁక గాలిచి వీనిఁ దోఁదోలుఁ డనియె. 238

రాక్షసు లాంజనేయునితోఁకఁ గాల్చి యూరేగించుట.

వ. అప్పలు కసురవరుండు నుడువ దడవ బెడిదంబుగా నుడిగంపురక్కసులు పెక్కండ్రు గూడి. 239

క. కడవల నూనెలఁ గోకలు, తడిపిరి కపివీరుదీర్ఘతరవాలమునన్
గడకుం జుట్టిరి కొనఁ దగఁ, బిడిచిరి ముట్టించి రనలభీషణశిఖలన్. 240

క. ఆవార్తలు విని జానకి, పావక! నీ ప్రాణసఖునిపట్టి సుమీ! హా!
మావాఁడు సుమీ! వినుమా, నీ వేఁడికి వేఱె కలవు నేతు ల్నెలవుల్. 241

ఉ. అంజలి చేసి వేఁడెద మహాత్మ! యనం దడ వాంజనేయుతోఁ
కంజలికప్పు లాసపడఁగా నొనరించి శిఖల్ మధూళి మ
ద్వంజులపుష్పమాలికలవంటివియై తలిరాకుదండలై

భసితధూసరంబు లైనయపుడు యోగివేషంబులం బోషించినసంచున విటంకమణి
విభావిసరంబులతోడ జోడై కూడినపుడు విందులంగలసినచందంబున ఛటఛటత్కార
చమత్కారంబులం దేఱినయప్పుడు వికవిక నగినయనువునం జూపుచుఁ దమ వేఁడిమిం
దామ తాళకొనంజాలక చనుపోలికఁ గేళీకాననంబులు దూఱియుం దూపటిలినజాడం
గ్రీడాసరోవరంబులకుం జేరియు నాఁకటిసోఁకోర్వనికాఁకం బోలెఁ బాకశాలలకుం
బరువులు వాఱియుం వారింపరాక యథేష్టవిహారంబులు సలుపుచుండె నయ్యవస
రంబున. 249

సీ. పాదివితేఁ గానక పొత్తులలోపట్లఁ బోనాడుకొనినలేఁబురిటిమాంద్రుఁ
బాగచుట్టుకొన వెంటఁ దగులనేరనివయస్యుల మోసపోయినజవ్వనులును
దొడవు లేమేనియుం దెశలింపఁబోనిచ్చి పతులఁ గోల్పోయినభామినులును
నరుగ లేనిముసళ్ల నత్తమామలఁ బాయఁ బాలైనప్రోషితభర్తృకలును
తే. జాలిఁ దమతమముంగిళ్లఁ గూలఁబడుచు, నూఁచముట్టుగ గీము లాహుతిగొనంగ
ముఖరపావకశిఖలపై మోఁదుకొనిరి, యది దశగ్రీవుకీడుగా నరయరేమొ! 250

క. పాకారిదురాలోక, ప్రాకారాకారపురపరాభవపరిపా
కాకులులై కాకులవలెఁ, గాకై చనఁ జొచ్చి రెల్లకడలకు నసురల్. 251

క. తనకొంప గాలఁ దెచ్చెన్, దనుజకులక్షోభ గాంచ దశకంఠుఁ డిలా
తనయ నని పలుకఁ దొడఁగిరి, కని తెలిసిన పెద్దవయస గలతోలివేల్పుల్. 252

చ. వనచరవీరుఁ డానగరివాకిట మున్నటులన్ హితంబు ప
ల్కినకతనన్ విభీషణనికేతనవాటిసకేతనంబుగా
ననలశిఖానికాయముల యావళిఁ బోవక యుండఁ గాచి త
క్కినపుర మంతయుం గెడపి కేవలభస్మముగాఁగఁ జూచినన్. 253

క. ఆయెఁ గదా వచ్చినపని, పోయెద నిఁక నిన్న నింతప్రొద్దున నేనున్
మాయంగదాదులుం బెడ, వాయక జలరాశివేలపై నుంటిమిగా. 254

క. ఈమేలివార్త నాచే, వేమాఱున్ గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి వినుదనుకఁ గుల
స్వాముల కెంతయుఁ జింతా, సామగ్రీమంతములు నిజస్వాంతంబుల్. 255

చ. అనుచుఁ బ్రవాళవల్లికలయల్లికలం బొడువాటి పోఁకమ్రా
నొనరినరీతి నున్నతనయున్నతవాలము వహ్నికీలముల్
పెనఁగొనఁ బొల్చు దానిఁ గదలింపుచు రాముని రాణివాస ముం
డినయెడకు న్వెసం జని వినీలిమెయిం బ్రణమిల్లి నిల్చెన్. 256

సప్తమాశ్వాసము.

లలనానాయకపద
నాళీకరసానుభూత్యనారతనంద
ద్రోలంబ! సకలదిగ్జయ
శీలా! గొబ్బూరినారసింహనృపాలా! 1

వ. అవధరింపుము తదనంతరకథావిధానం బెట్టిదనిన. 2

హనుమంతుఁడు సీతయనుజ్ఞఁగొని వార్ధిఁదాఁటి కపులం గలయుట.

క. వాలవలద్వహ్నిశిఖా, మాలిక లీక్షించి జాలిమాలిన్ సీతా
నాళీకవదన పెదవులు, నాలుకతుదఁ దడుపుకొనఁగ నగి నగచరుఁడున్. 3

తే. వెఱపు నటియించె దేటికి విశ్వజనని!, బిరుదుకెందమ్మిదండలై బెరసి నాకుఁ
దోఁక నంటినమంటలు తోడు చూప, నెంత దీవించితివొ కాని యిచటనుండి. 4

క. కానున్నఁ గెంపువెన్నెల, రేకులవలెఁ జలువ గ్రుమ్మరించునె తల్లీ!
యీకారుమంట లిటులన్, నీకు న్నీమహిమ చూప నేఁ బనివింటిన్. 5

వ. అని పునఃపునఃప్రణామంబు లాచరించి యాచారపవిత్ర యగునప్పద్మపత్రనేత్రచేత ననుజ్ఞాతుండై యుత్తరదిశావియత్తలంబున నెగసి సంరంభవిజృంభణంబున నంభోధి వయిం జనుచు నుల్లోలంబు లగుకల్లోలంబులం దనవాలానలజ్వాలలు జాళించుకొని నిజజంఘావిశృంఖలమారుతంబులచేత దూరోద్ధూతంబులై శరచ్ఛరదశకలసంఘాతంబులు గోలాంగూలంబుల వేలంబులమీఁదం బడుచున్నం గనుంగొని యందు విచారనిశ్చయవేదులైన జాంబవదాదు లుప్పొంగి తప్పదిది యప్పవనతనయాగమనవేగంబ యగు నతండు దడయక వచ్చుటం బోయినపని పండుకాని కాయగాదని చాయగాఁ దనమాటయె తలపోసికొనుచుండ నద్దండునకుఁ గన్నులపండువై తోఁచ వేలాపులినంబున వాలి వాలినందనునకుం బ్రణమిల్లి యెల్లరకుం దేటతెల్లంబుగాఁ గార్యసిద్ధి తెలియంగెలిఁగించిన నంగదాదులు చెంగలించినయంతరంగంబులతోఁ

రాముఁడు సీతాశిరోమణిం జూచి దుఃఖించుట.

క. సీతాదత్తశిరోమణి, వాతూలతనూజుఁ డానవా ల్లని యొసఁగెన్
చేతం గొని యురమున సం, ప్రీతిం జేర్చుకొని రఘువరేణ్యుం డంతన్. 15

క. మును వెక్కసముగఁ గ్రోలిన, వనితావార్తాసుధాద్రవము చిప్పిలెనో
కనుఁగన నవఁ బ్రమదాశ్రులు, మొనతెప్పలఁ గురియఁ బ్రణయమూర్ఛం బొరసెన్.

తే. అపుడు లక్ష్మణసుగ్రీవు లాచరించి, యుచితశిశిరోపచారము లొక్కకొన్ని
దానఁ దెలివొంది కన్నీటివానతోన, లేచి కూర్చుండి మణిదంకఁ జూచి విభుఁడు.

క. నినుఁ జూడఁ గలిగినప్పటి, యనుమోదం బింతలోనె యధికవ్యథ యై
కనకనమనఁ జొచ్చెఁగదే, మనమున సీతాశిరోగ్రమాణిక్యంబా! 18

చ. వెనుకనుఁ గేలిసౌధమణివేదుల నాయెడఁ బవ్వళించి యు
జ్జనకజ యున్న నీవు నడుచక్కని మామకహారవీథి న
ల్లనఁ గదియంగ నప్పుడు దరళద్యుతిలాభము తద్విభూష కా
యొంనికికి ముచ్చటయ్యెడు నయో ప్యగుఁ బోవుదునో శిఖామణీ! 19

క. అని దిగ్గన లేచి పురం, బునకై పోఁబోవ నడ్డముగ నిరుగడలన్
జని లక్ష్మణసుగ్రీవులు, జననాయక ! సీత లేదు సాకేతమునన్. 20

సుగ్రీవుఁడు రామునకు వానరులం జూపివారిపరాక్రమము చెప్పుట.

మ. వినవే వాయుజుఁ డేమిచెప్పెనొ నిదిగో నిల్లంది లంకాపురీ
దనుజశ్రేణి వధించి రం డిపుడె సీతం దెండు లేరెం డనన్
విని యోగాఁగా యని తెన్వి దెచ్చుకొని యుర్వీమండలాధీశ్వరుం
డినపుత్త్రుం గనుఁగొన్న నాతఁ డిదె గొం డేతెంచె మద్వాహినుల్. 21

వ. అని పలికి యయ్యవసరంబున. 22

క. గవయ గజ గంధమాదన, గవాక్ష నల నీల దధిముఖర్షభ మైంద
ద్వివిద శరభ శతబలిముఖ, భువనోన్నతకపులఁ జెచ్చి పొడగనిపించెన్. 23

వ. ఇట్లు సమ్ముఖంబునం బెట్టి. 24

క. ఒక్కొకఁడు పెక్కుకోటుల, వెక్కసపుంగపులఁ గూర్చి విప్పంగలవా
రుక్కునఁ గావలె నన్నం, బుక్కిటఁ బట్టుదురు వీరు భువనము లెల్లన్. 25

వ. అని విన్నవించి మఱియును. 26

తే. జాంబవంతునిఁ జూపియోస్వామి యితఁడు, వెరవునకు లావునకు దురంధరుఁడు మునువ్వె
కలరు నాకిట్టిచేరువకాండ్రు దేవ!, చక్కఁబడకున్నె మీ కృయోజనము లెల్ల. 27

క. ఇది మంచిముహూర్తంబిఁకఁ, గదలుఁడు దండునకుఁ బంపుఁ గాయ గలవాలం

సముద్రతీరప్రవేశము.

సీ. పరితఃప్రకీర్ణమై పరచిన ట్లున్నశైవాలజాలము నీలిజాలు గాఁగఁ
ప్రబలిపైఁ బ్రాఁకినపవడంపులత లింపు దగ వైచినపసిండిత్రాళ్లు గాఁగ
బ్రహ్మాండపాటనోద్భటములై మిన్నుముట్టు ఘోరఘోషములు సింహారవములుగ
వేలాగహనపక్షికోలాహలము లెల్ల నారిగట్టినపౌజు నదలుపులుగ
తే. నెగసి వ్రాలెడుజలజంతు లెక్క నెక్కఁ, గూల విసరినఁ బసిమావటీలు గాఁగ
నూర్మిరేఖాకరంబు బిట్టూఁచికొనుచు, గంధగజలీలఁ గ్రాలుసాగరముఁ గాంచి. 38

క. అగురగుర ! ముఖరముఖుఁడై, జగము వినం దమబలంబు చాట సముద్రుం
డోగి బిరుదు ఢక్క యయ్యెన్, సగరకుమారులు కదా ప్రశంసార్హతముల్. 39

వ. అది యట్లుండె నిది దాఁటనుపాయం బెద్ది యొకో యని తలపోసికొనుచు రాజన్యులు
కొండడిగి దండునకుఁ బాళెంబులు దిగఁ బాళెంబు లెఱింగి వేలావనంబుల నెలవులు
చూపించి యున్నసమయంబున. 40

చ. అగచరుఁ బాలుఁ డాది నొకఁ డాఁకొని పైకొని యెంతచేసె? నీ
యగచరు లెందఱేని గల రందఱు నాఁకలిగొన్నవారలే
తెగువకుఁ జొత్తురో యనిక దే చరమాచలశృంగ మెక్కెయొ
ప్పగ నిటు చూడనే వెఱచి పోయె ననన్ రవి గ్రుంకె నవ్వలన్. 41

క. ఎఱసంజ విరసి నెఱసెం, జిఱుచీఁకటు లెగసి గగనసీమం బలిసెన్
గుఱుకుర తెగలై కనఁబడి, తఱుచై వెనువెనుకఁ బెక్కుతారలు తోఁచెన్. 42

క. పుంజీభవించి మించిన, పెంజీఁకటి చిత్తమీఁదఁ బెట్టినబెడిదం
పుంజంద్రనిప్పుచాడ్పునఁ, గంజాహితబింబ మరుణకళతోఁ దోఁచెన్. 43

శ్రీరాముని సీతావియోగదుఃఖము.

వ. అప్పుడు జనకతనయామనోహరుం డొకరమ్యప్రదేశంబున హనుమత్కృతంబైనపల్లవ
తల్పంబునం బవ్వళించి యుండి యాయుల్లకభరంబున నుల్లంబు దల్లడిల్లం జొచ్చిన
నచ్చకోరహితునిం దేఱి చూచి లేచి కూర్చుండి. 44

క. ఈకూపున దాఁటెదనని, యే పొందఁగఁ బొంగఁబెట్టితే జలరాశిన్
నీపగ యిందునఁ దీఱెనె, పాపాత్మా! యేమిగంటి పద్మారాతీ! 45

క. అని యూఁద మఱచి పలుకఁగ, వెనుకదెసం జల్లగాలి వీతెంచిన గ్ర
క్కున నులికిపడి పదంపడి, హనుమంతునిదిక్కు చూచి యవ్విభుఁ డనియెన్. 46

ఉ. నాలితనంబు నేర్చుకొని నక్కుచు నక్కుచు వాడవాడ వే
లాలవలీలతావలికెలంకులనుం డిటు వచ్చి వచ్చి దం

క. మీ రేల వంచవలయుం, బారావారము ప్రయాసపడి వడదేరన్?
వారే పైఁ జిలికిరొనం, గోరుదురఁట రోమకూపకోటుల నింకన్. 57

ఆ. వారిమీఁద వనధివంచినంతఫలంబు, వారినాఁడు తగులవైచి చనిన
మిగిలి కాలుచున్నమీమీగృహంబుల, చిచ్చులార్చి సిరు చిగిరించిన. 58

మ. అని యంతం దమయన్నఁ జూచి దశకంఠా! యుష్మ డీ వానతి
చ్చినవాక్యంబు నిజంబు తత్కపిబలస్థేమంబు సామాన్యభా
వనకు న్నోచెనె? యింతబల్మిగలదైవం బాతఁ డల్పుండనే బో
రన నాస్వామికి సీత నిచ్చుటయె కార్యం బెన్నిటం జూచినన్. 59

క. అన విని యెవ్వరి నొఁగా, పన కంతఃపురమునకు దశాననుఁ డరిగెన్
దనుజులు నిండ్లకు నరిగిరి, చనియె విభీషణుఁడు నాత్మసదనంబునకున్. 60

వ. మఱునాఁడు సూర్యోదయానంతరమునం గాల్యకరణీయంబులు నిర్వర్తించి విభీషణుండు వెండియుం దమయన్న కొలువిచ్చియున్నయవసరంబునఁ జనుదెంచి యాతని కానతుండై యంతకు మున్న సమాప్తనిద్రానియమసమయుండై వచ్చియున్న కుంభకర్ణునకుఁ బ్రణమిల్లి యుచితపీఠంబునం గూర్చుండె నంతఁ బంక్తికంధరుండు. 61

కుంభకర్ణునిసంలాపములు.

తే. నేఁడె నిద్దుర దెలిసినవాఁడు గాన, నీ ప్రసంగంబు లేమియుం నెఱుఁగఁ డనుచు
నంతవృత్తాంతమును దెలియంగఁ బలుక, లెస్సగాఁ గుంభకర్ణుఁ డాలించి పలికె. 62

క. మించినపనులకు నేరము, లెంచం బనిలేదు సీత నెక్కటినటులన్
గొంచు న్వెడలంబడి యు, తెంచితిగా చాల సుస్థితి న్నిలు మింకన్. 63

క. ఘోరాహవసంక్రీడన, భారము నామీఁదఁ బడియెఁ బడినంబడనీ
వారా నే గద్దించిన, వీరాచారంబు నెఱపి వినియెడువారల్? 64

శా. కేళీలోలుఁడనై భుజాంగదముగాఁ గీలింతునో? శాకఁ డా
కాలం బెట్టుదునో? నిజాంకకటకాకారంబునన్ గ్రాలఁగా
ప్రేలం ద్రిప్పుదునో? యెఱుంగఁబడ నవ్వేడెంపుగ ట్టైతెదన్
గోలాంగూలబలంబు వచ్చి నను దాఁకుంగాక వారింపఁగన్. 65

ఉ. ఆఁకొనినాఁడ నేఁ దనిసినప్పుడుగా యితరత్ర చింత లే
కాఁకటఁ బద్మజాండఘటగర్భగతాఖిలభూతసర్గముం
జీఁకటి చిక్కుమ్రింగి మఱి చీరెదఁ దేరెలుఁగెత్తి పోరికిం
దోఁకలమూఁక లెవ్వగలఁ దోఁచునొ చూచెద నప్పు డంతయున్. 66

క. ఖపదురుతరపురదాహా, శ్రవణంబున నంటి వచ్చి భ్రష్టాండనుటం

క. బ్రాహ్మణుకు వచ్చి యీనిన, యమ్మునకుం దప్పఁ దలఁగ కది నాటం గా
నిమ్మని కదియం దాఁకిన, విమ్మటఁ బ్రాణములతోడఁ బెకలింపఁబడున్. 77

వ. అనిన నుగ్రాకారుండై దశగ్రీవుండు. 78

రావణుఁడు విభీషణుం దన్ని వెడలఁ గొట్టుట.

ఆ. వీఁడు కొడుకు గాఁడు వాఁడు దమ్ముఁడు గాఁడు, వీరు వారు నెంచువారు గారు
ఇటు శపించువాఁడ వీవె నాతమ్ముండ, వనుచుఁ దన్ని వెడలుమన నతండు. 79

వ. ఆస్థానవేది డిగ్గి దశముఖున కభిముఖుండై నిలిచి యన్నా! నిన్ను నాలంబున సృగాలంబులపాలం బొమ్మనం బోలక యేల కలహంబు వలదు వలదని పలికినఫలంబు గలిగెంగదా యది యట్లుండె నాకు నింక నేటికొక్కరుం డెవ్వండు శరణ్యుండు.

విభీషణశరణాగతి.

మానిని. శ్రీరఘువీరు నుదారుని భవ్యుని సేవ్యుని మాద్యగనన్యగత
క్రూరదశాపహ్నాలివ్రతధారుని ఘోరవనాటనవీరజటా
భారుని ధీరుని గారణజన్ముని భావనసన్ముని భూమసుతునిన్
ద్వారసమాగతు నున్నతిఁ గొల్చెద ధన్యత నిల్చెద నిత్యుఁడనై. 81

వ. అని తనమంత్రులం గూడుకొని యచ్చోటు వాసి చని నిజజననిచేత ననుజ్ఞాతుండై సీతామనోహరుని శరణంబు వేఁడుకొనుటకయి నభోమార్గంబునం బోయి తదీయ సేనావానరవీరులం గనుంగొని గగనంబున నిల్చి యిట్లనియె. 82

పంచచామరము.—విపన్నుఁడం బ్రసన్నులార! విశ్వవంద్యుఁడైన మీ
నృపాలుపాలఁ బెట్టరయ్య నీతి చెప్పఁ బోయినన్
నెపంబు పన్ని యన్న తన్నె నే విభీషణాఖ్యుఁడన్
విపక్షసోదరుండఁ గాన వీరులార! భీతుఁడన్. 83

శ్రీరాముఁడు హనుమత్ప్రపకారంబున విభీషణు రక్షించుట.

క. అన విని సుగ్రీవాదులు, చని విభునకు నతని నమ్మఁ జన దనఁగా బా
వని యితఁ డనఘుం డెఱుఁగుదు, మనుపనఁగా నుభయవచనములు విని విభుఁడున్.

ఉ. ఎచ్చట నున్నవాఁ? డభయ మిచ్చితి నేలితి రమ్మనుండు పొం
దచ్చపుదాయయైన శరణార్థిఁ బ్రామియని యొక్కమాటు వా
క్రుచ్చినవిమ్మటం గలుపుకోలుతనంబునఁ గాచు వానిలో
మచ్చర మెంచరాదు మఱి మారఘువంశపురాచవారికిన్. 85

వ. అనినం దల యూఁచి యినతనయుండు రఘువరు నసాధారణం బగుశరణాగతరక్షా పరాయణత్వంబునకు నచ్చెరువందుచుం జని తోతెంచిన. 86

శ్రీరాముఁడు దర్భశయనుఁడై సముద్రుఁ బ్రార్థించుట.

క. నియమనిమీలితనయనుం, డయి కోమలదర్భశయనుఁడై యొకసికతా
మయమగు వేలాతటమునఁ, బయోధిఁ బ్రార్థించుకొనుచుఁ బవళించుటయున్. 99

సీ. క్షీరవారాశిపై దిరమాఱు దక్షిణక్షారపారావారతీరభూమి
ఫణిసార్వభౌమతల్పము మాఱు ధవళాయతంబైన మృదుసైకతస్థలంబు
తొలుపల్కు కలవరింతలమాఱు తత్తపశ్చరణోచిత స్తవోచ్చారణములు
యోగనిద్రాభోగభాగధేయము మాఱు చక్షుర్నిమీలనాచారగతిఁ

తే. గలిగెఁబో పూర్వపదవిని దలఁపు సేయ, మనసుఁగా మానవుండైన మాధవునకు
ననుచుఁ దద్వృత్తలత కప్పు దక్షులసురలు, పిచ్చలించిరి వినువీథిఁ బింఛుగట్టి. 100

తే. రాముఁ డీచందమునఁ ద్రిరాత్రవ్రతంబు, సలిపి ఫలియింపమిని లేచి జలధిమీఁది
యలుకఁ జిఱునవ్వు మొలకయై సెలవి నొలయ, బ్రోలనున్నట్టి సౌమిత్రి మోముఁ జూచి.

రాముఁడు సముద్రుపైఁ గోపించి బ్రహ్మాస్త్ర మేయుట.

క. ఎటువంటితగవు చేసెం ?, గటకట ! కంటే పయోధిగర్వము ? వినుమా
యిటువంటిది సౌమిత్రీ !, కుటిలాత్ములచంద మెంత గుణిగాఁగన్నన్. 102

సీ. అక్కటా ! తనయింటి కభ్యాగతుండైన వృషభవాహానునకు విషము పెట్టె
మేఱ మీఱని మట్ల మెలఁగి నమ్మించి యుచ్చైశ్శ్రవమంతయుం మ్రింగె విలయవేళఁ
గడుపుగందినయట్టికొడుకు నొక్కనిఁ గాంచి పాంథులఁ జంపంగఁ బాలువెట్టెఁ
బ్రత్యహం బిప్పుడు నాపగలకు లోనిచ్చి తెరువాఁగి వాకిలి తెఱవఁడయ్యె

తే. ద్రోహి యనుమాత్రమే వీని త్రుళ్ళడంతు, విల్లుఁ దేతెమ్ము లక్ష్మణ! విశిఖముఖభ
యారసాతలవలమానభూగిరుల, వలనఁ దిరుగుడుమడుఁగు గావలయుఁ జూడు. 103

క. నాయమ్ములు తనపుడిసెఁడు, తోయమ్ములు గ్రోల నసుగుదుమ్ములగచర
వ్యాయామమ్ముల రేఁగి వి, హాయస నది కెగయఁజూచుమా నిమిషమునన్. 104

చ. అని కినుక న్నిజానుజభుజాగ్రనిలంబిశరాసనంబు గై
కొని వెస నెక్కువెట్టి గుణఘోషముచేఁ దదుదన్వదూర్మిని
స్వన మడఁగంగఁ గొట్టి శతశస్తతరోగ్రనిశాతశస్త్రసం
జనితనితాంతవహ్ని జలజంతువితానము నేర్చె నుద్ధతిన్. 105

సీ. ధావత్సడిండీరశైవాలములరీతి గురుగురుజ్యోత్స్నతోఁ గొన్నిపోఁగలు
ద్రుతపలాయితసవిద్రుమవీచికలమాడ్కిఁ గొదమకీలలతోడఁ గొన్నిపోఁగలు
సారటన్నిర్గచ్ఛదంభగకరులభాతి గుణనినాదముతోడఁ గొన్నిపోఁగలు
నుత్పతన్మణిభృన్మహోరగంబులభంగిఁ గ్రొమ్మిణుంగుఱులతోఁ గొన్నిపోఁగలు

లోకము తల్లడిల్లు నిఁక లోఁగొనవే రఘువీర ! నాఁడుగా
నీకడలి న్నినుం గొలువ నిప్పుడ వచ్చునటంచుఁ బల్కఁగన్. 113

సముద్రుఁడు శ్రీరామునిశరణంబు వేఁడుట.

క. ఆలోయధి తనయొడ్డున, నాతలి కీవలి కెడలినమ్ములతో గం
గాతుంగభద్రలపయిం, జేతులు వైచుకొని రాముఁ జేరఁగ వచ్చెన్. 114

తే. వచ్చి శ్రీరామునడుగుల వ్రాలె నబ్ధి, కేలుగవ పట్టి నిజనతుల్ వ్రాల వంప
నవని సురమాన వీఁపునమ్ము లెక్క, బొడుసుబొడుసునఁ గ్రొన్నెత్తు రొలుకనపుడు. 115

వ. ఇత్తెఱంగునఁ బ్రణామంబు నాచరించి యొట్టకేలకు నొక్కవెరపున లేచి సాంజలియై యి ట్లనియె. 116

ఉ. ఓదయమానపౌరుష ! రఘూత్తమ ! నేనపరాధినైన నీ
పాదమునన్ జనింపఁ దొలుబాములనోములు నెక్కునోచు గం
గాదిమహానదుల్ త్రిభువనైకపవిత్రలు వారికైన ము
త్తైదువపోడుముల్ పలయుం నల్గను నేనయ భర్తఁడం గదే ! 117

చ. తరణికులావతీర్ణ ! పరతత్త్వము ! నాయిలువేల్పు నన్నయో
కరుణఁ గనుంగొనంగఁదగు గాక తెగం దగునయ్య నాగుణం
బరసినయప్పుడే పలచ నయ్యెదఁ దప్పులు పట్ట నేటికిన్
నరవర ! యెంతవాఁడైనఁదగునా తెగ నాజ్ఞను నాశ్రితుం డిలన్ ? 118

ఆ. తప్పుఁ జూడఁదగునె? ముప్పున కయ్యెద, ననుచు నాదికాలముననె నమ్మి
నిన్ను నింట నిలిపినే నీకు నాబిడ్డఁ, బెండ్లి చేసినాఁడ బెద్దవాఁడ. 119

మ. నలునిం బంచి నగంబులం బరవుగా నామీఁద కట్టించవే
వెలయన్ సేతువు లంక కావెరవునన్ వేంచేయవే నీవిరో
ధులు నాబంధువులే ? జగత్త్రయహితా ! త్రుంపంగదే రావణున్
వల దన్నన్ మఱి నాపయిం గినియనే నారింపవే? కోపమున్. 120

ఆ. తొడిగినట్టితూపు దొనలోన వైచిన, దనుక డిందుపడదు మనసు నాకు
నటుల గానినాఁటి కనఘ! నాలోనున్న, మరుకిరాతకోటి మడియనేయుం. 121

వ. అనవుడు నారామభద్రుండు సముద్రుఁడు విన్నవించిన తెఱం గాచరించి యతని నెప్ప టియట్ల యుండు మని యనిచి నలుం బిలిచి నీవు వానరవీరులు దెచ్చి యందిచ్చు గట్టి గుట్టలం గట్టగట్టిన వనధి కట్టువడుం బ్రారంభించు మని నియమించి దండెల్లం గొండలు పెకలించి తెచ్చునది యని చాటించె నంత. 122

తచ్ఛరధిం బ్లవంగసముదాయము వైచిన దాన నిస్పృశ
స్వేచ్ఛల నైవనాంబుముల యునియుం దేలుట సక్ర నక్రదం
తచ్ఛదదంశమున్నలుంచు దాని గిట్టినఁ దేలి నన్ని కుఁ. 132

తే. కపులు కాపేయు ముంచిగ గిరిశిఖ్యముననుఁ, గాలుటయును సిటిగోత్రాలు దేలుటయును
జాలదే రావణాదినాశ ప్రశంసి, దుర్నిమిత్తంబు లిం కేమి దోఁచవలయు? 133

శ్రీరాముఁడు లంకకుఁ బయనమగుట.

వ. అనంతరంబ కౌసల్యానందనుండు సమయానంవిధరిపుం డగు సుగ్రీవవిభీషణులం బిలిపించి యేమీ కదలుద మే? యని యానతిచ్చిన వారిద్దఱుఁ గేలెత్తి దేవా! మహానుభావ! సిద్ధసంకల్ప! వేంచేయుండు మిప్పుడ ప్రయాణంబు సేయుండు. నావుడు విభుండు సుగ్రీవుని ముందఱ సేనల నడిపించు మని యిట్లు విభీషణుని పార్శ్వభాగ రక్షకునిగా నియోగించిన వారు నట్ల సంయోజించిరి. పిదప రాముండు హనుమంతుని నంగదుని వాహనంబులు గావించుకొని ఘనరాశితరంగఘోష గంభీర ధ్వానంబులు మంగళతూర్యనాదంబుగా నంగీకరించి నలనిబద్ధసేతుమార్గంబున విజయంచేసి రయ్యవసరంబున. 134

క. చల్లనికమ్మనసంబులఁ, బల్లసు నయగాలపవనసంతతు లెసఁగన్
మొల్లమి గని యస్పృహుఁ, గ్రల్లభు రాఁబోలు ఱంకె వైచె న్మింటన్. 135

ఆ. మునుపు తారు వైవ మునిఁగినకొండల, నెవుకె తేరఁ బన్ని దనులు వైచి
జలధి నుట్టికి యుంటికి గెలిపినకపు లెల్ల, నచ్చె మెుక్క నగుచు వల్లభుండు. 136

వ. ఇత్తెఱంగునఁ బ్లవంగబలంబుల చేష్టలు గనుంగొనం గనుంగొనుచుం జనుదెంచి. 137

ఉ. సాలతమాల పాటలరసాలపలాశ వటీరభూరుహా
త్తాలము మారుతోల్లలదతాంతలతాంతని తాంత వాసనా
ఖేలదలీనజాలము శుకీకలకంఠనవీననాదవా
చాలముఁ గాంచె నంత రఘుచంద్రుఁడు వేలను వేలశైలమున్. 138

వ. కాంచి యయ్యఖిలదిక్కూలంకషోదగ్రగ్రావాగ్ర విశాలోన్నతగుణమాహాత్మ్యంబు నకు నచ్చెరువడి రఘువీరుండు మరుత్కుమారుం గనుంగొని తత్ప్రకారంబు తెలియ నడిగిన నయ్యచలంబు దనకు బూర్వపరిచితంబు గావున నగ్గిరీంద్ర గౌరవం బెఱిం గింపందొడంగె నిత్తెఱంగున. 139

ఉ. రావణు సంగరంబు యసురప్రభు నాపదకైన విందు లం
కావిభుజీవగళ్ళ దశకంఠుని పెన్నిధు లున్న టెంకి ర
క్షోవరు రాజ్యలక్ష్మి మనుచోటు సురాంతకభాగ్యరత్నపుం
గోవ యనం దనర్చు నట్రికూటము సుమ్మిది లక్ష్మణాగ్రజా! 140

కిలకిలఁ బ్రాఁకి పూఁబొదలు చించి హళాహళిగాఁ ఫలావళుల్
జలజల రాల్చి వప్రమణిజాలము లూఁపుచు వానరుల్ దిగం
చలములు మ్రోయ రాయిడులు సల్పఁగ మారుతి పల్కె రామునిన్. 152
తే. దేవ ! సురసిద్ధసాధ్యసాధ్వీజనంబు, చెఱలు విడిపించి పుణ్యంబుఁ జేర్చికొనుట
రాజధర్మంబునకు శేఖరం బటన్న, నలరి విభుఁ డట్ల కావింపు మనిన నతఁడు. 153
చ. చెఱ జవరాండ్ర నెల్లఁ గపిసింహ మహా! విడిపించి పంచినన్
వెఱచి పరిగ్రహింప కలవేల్పులు రావణబాధ యొంచి యం
దఱు వియద్వీథినుండి తమ నారుల నుర్విగలూర దైత్యుఁ డి
త్తఱిఁ బడు రాముచే వలదు తథ్యము మంచు వధింప నయ్యెదన్. 154
సీ. ఊరఁబడి విడలి త్రేళ్లియుఁ గొంగఁ జూచుచు బెదరుచుఁ జను లేటికొదమ లనఁగ
భీమజాంగలిక పేటీ మోచనము గాంచి తలఁకుచుఁ జను పాపచెలువ లనఁగ
సముదీర్ణ పంజరస్థానంబు వెలువడి యటకుచుఁ జను ముద్దుచిలుక లనఁగ
వలలకుఁ జిక్కి వెల్వడి లేచి తెక్కలుఁ జాడించి చనునంచచాన లనఁగఁ
తే. వెఱల విడిపడి రామ జే జే యటంచుఁ, దవిలి మ్రొక్కుచుఁ దమయథాస్థానములకుఁ
జనిరి తడయక నలుగడల్ గనుచు దివిజ, గరుడగంధర్వకిన్నరకంజముఖులు. 155

హనుమంతుఁడు రామునకు రావణువిహారస్థలంబులఁ దెల్పుట.

వ. తదనంతరంబున హనుమంతుం డవ్వసుంధరాధరాధిత్యకాతటంబులం గలపంక్తి
కంధర విహారస్థలవిశేషంబు లెఱింగింపం దొడంగె నివ్విధంబున. 156
సీ. ఇవి వేల్పుజవరాండ్ర నీడ్చి మానము దూలఁబుచ్చు సంకేతంపుఁబువ్వుటిరవు
లివి గుఱ్ఱపుమొగంబు టవురాణుఁబోఁడులఁ దెగి చెట్లఁ గట్టిన తెంకిపట్టు
లివి సిద్ధసాధ్యమానవతీవితానంబుఁ గెలఁచు కారాగృహకందరంబు
లివి చిల్వచెల్వల హ్రీభంగ మొనరించు జలపట్టు సెలయేటి చఱులజాడ
తే. లివి కనుంగొను మెడనెడ ధవునిఁ గూడి, క్రీడ గావించు మందోదరీపురంధ్రి
చరణపంకజలాక్షాంకసాక్షు లైన, నెలచలువ వెన్నెలబయళ్లు నృపవరేణ్య! 157
క. అని హనుమంతుఁడు రఘురా, మునికిఁ గిరిఁ గలవిశేషములు దెలుపు నెడం
గనఁబడియె వారి కీగతి, నొనరన్ దశకంఠనాశకోత్పాతంబుల్. 158
మ. తవిలెన్ రావణదాహసూచకగతిం దావాగ్ని దిక్పాళి రా
ఘవబాణార్చులు రాలు నింక నన లంకాగోపురోత్తుంగశృం
గవిటంకంబులఁ జౌకళించె నపు డుల్కల్ దైత్యవక్షంబు లి
ట్లిరిగో వ్రీలు ననన్ ఖదేశిమము లద్యోం గండపాషాణముల్. 159

ఉ. కించుదనంబులేక వలకేల నొకించుక యుప్పళింత గా
వించినఁ బంక్తివీను భయవిహ్వలసిద్ధవధూకరక్షల
త్కాంచనవల్లకీచయముగా నలబంగరుగట్టుబెట్టు ని
ష్పంచలనాస్మగీయభుజచండిమనుం బ్రతిగల్గ నేర్చునే. 168

క. దనుజకులపుంగవాకృతి, వినుముప్పదిమూఁడుకోట్లవేల్పులఁ దలమో
చిన కైలాసము నేఁచి, న్వనమూపున నెత్తఁ గఠినదర్పై తగు నాతన్. 169

తే. వెండియును నెత్తనామీఁద నెండికొండ, నించి నెలయేటినీటఁదోఁగించఁదొడఁగు
నపుడు వీరాభిషేక వ్రతార్థ మొదవు, పూర్ణకుంభంబు పోల్పఁ దెల్పుచుఁజెలఁగు.

ఉ. అంకుశభిన్నమై కుసితమై నను దాఁకి యురంబు దూర్చి వ
జ్రాంకునిదంతిదంతము లుదగ్రగతిం బెకలింప రాక యూ
తంకము నొందఁగా నిలిగి గప్పకలంబులు మోసు లెత్తఁ గీ
ర్త్యంకురలీల దాల్చు నిఁక నవ్వల నా కెదు రెవ్వ రయ్యెడన్ ? 171

ఉ. ఏమును శంక దెందమున నించుక యేనియు లేక గ్రుంతు సు
త్రామమదాంధసింధురమదం బొకసింహము చూడ్కి నింక లం
కామృగయావనాంతరము కంపున నొందొక చింత మాని యూ
రామమృగంబు నత్త్వ మనురజ్జువునం దుది గట్టివేయనే? 172

ఉ. చంచలనేత్ర సీత నిడఁ బోలదునే శుక ! యేమిగా నిరీ
క్షించితి నన్ను దృష్టియుటఁ జీకటిఁ జేసెనఁ బాదు మంచు రా
త్రించరపుంగవుం డలుక దిక్కులు మ్రోయఁ బ్రయాణభేరి వే
యించె సమస్తరాక్షసుల కింపొదవన్ బవరంపుఁదెంపునన్. 173

క. తద్వైరిభాంకృతి విని, యుద్భటు లవ్వీరవానరోత్తములు నర
స్వద్భంగాగ్భటి యునఁగనా, రిద్ధిన్యులు నగుల నార్చిరి రణోన్ముఖులై. 174

రాముఁడు సువేల మెక్కి లంకం జూచుట.

తే. అపుడు రఘువీరుఁ డచలశృంగాగ్ర మెక్కి, చూచె గృహారత్నదీప్తిరింఛోళి గప్పి
యసురనాశంబు సూచించునది యనఁ బోలె, రూపు గనరాక యున్న లంకాపురంబు. 175

ఉ. లంక నగాగ్రలగ్న సకలంకమణీమయుఁ గాంచి యాత్మది
క్పంకరుహాక్షు లంజనము పట్టఁగఁ గంచము నిల్పి మీఁద వి
స్పంకవలంకునన్ వెలుఁగఁ బెట్టినదీపికగాఁ దలంచి ని
శ్శంకుఁడు రాఘవేశ్వరుఁడు సంతస మందఁదొడంగె నయ్యెడన్. 176

తే. లంకలోఁ గూడ నిజశృంగ మింక నిటఁకుఁ, దెందు వేగమె యని యప్పఁ బెండికొండ

శుకసారణులు రామసేనావిశేషములం దెల్పుట.

ఉ. దృక్త్రితయంబునం బొలుచు దేవుని కేరి నజేశుం లన్విభుల్
వక్త్రయౌ వాణియుం బొగడ వారలదీప్తి కపీంద్రులం జతు
ర్వక్త్రుఁడు నేర్పనే భుజగవర్యు వశంబె గణింప నైనింక నీ
వక్త్రమ పూర్వసంచితతపఃఫల మెట్లగునో యి దశాననా! 188

ఉ. చూడవు గాని రాఘవముఖాదులఁ బోల్పఁగరానికయ్యపుం
బ్రోడల భానుకోటిరుచిఁ బోల్చిన బల్విలుకాండ్రఁ జక్కరా
జోడు మొగంబువారల యశోధనులన్ బగదాయ చూడ్కికిన్
వేడుకగొల్పరే వినిన వీనులవిందులు గావె తత్కథల్? 189

క. ఇల నరులఁ దినెడుమనకుం, గలిగిరిగద యిప్పు డసురఘస్మరు లిఁక వా
రల నరవానరు లని మదిఁ, దలఁపకు మొకయప్పుడేని దనుజాధీశా! 190

శుకసారణులు వానరవీరుల నేర్పఱించి దెల్పుట.

క. అని శుకసారణు లాడిన, విని విస్మయ మంది వారివీరాకృతు లేఁ
గనుఁగొందుఁ గాక యని వే, చని రావణుఁ డెక్కె నొక్కసౌధాగ్రమునన్. 191

తే. నిలిచి చారుల రావించి యిలయుఁ దివియు, ముంచు కపివీరసేనల మించు గాంచి
వీరిలో ముఖ్యు లెవ్వార లేరి? రాముఁ, డతని యనుజన్ముఁ డెట్టివాఁ? డనుచుఁ బలుక.

సీ. కలితసుగ్రీవయై కడుఁ బ్రశస్తి వహించి హనుమదాత్తముఖవికాసమునఁ బొలిచి
ప్రకటరంభోరువైభవమునఁ బాటిల్లి కేసరిమధ్యయై కీర్తి గాంచి
స్ఫురితలీలాంగదభూషితయై మించి తగుగజగామిని యగుచు నలరి
ఘనచక్రజఘనయై ఖరిజాడ రంజిల్లి కార్ముకభ్రూభంగిఁ గరము మెఱసి
తే. కంటె దశకంఠ! యలరు నిక్ష్వాకువంశ, నృపునిముందర సాక్షాత్కరించు విజయ
లక్ష్మియునుబోలె భువనపూలంకషోగ్ర, విక్రమోదార వానరవీరసేన. 193

చ. గవయుఁడు వాఁడు వానివెనుకన్ గజుఁ డాతఁడు గంధమాదనుం
డవల నలుండు నీలుఁ డతఁ డాతరువాత సుషేణ భల్లుక
ప్రవరులు వారు వారియిరుపక్కియలన్ శరభాదియోధపుం
గవు లతఁ డంగదుం డఖిలగణ్యుఁడు వాలిసుతుండు రావణా! 194

క. ప్రతిలేనియట్టియప్రతి, హతమల్లులఁ బుట్టియున్నయగచరసైన్యం
బతిలోక మపారమద, భ్రతర మవాఙ్మనసగోచరము దనుజేంద్రా! 195

క. ఏవంవిధకపికోటికి, జీవాతువు సూర్యసుతుఁడు సీతాపతినే
నావల్లభుఁ డతనిం గుల, పావను సుగ్రీవుఁ జూడు పఙ్క్తిగ్రీవా! 196

చారులు పలికిగ్రాహితసం, చారులు మీ రన్యథాపచారులు దలఁపన్. 206

మ. అని సూఘూర్ణితనేత్రుఁడై దశముఖుం డల్కన్ శుకున్ సారణున్
గని వారిన్ గటుకద్వదాభిముఖుఁడై గద్దించి వధ్యుల్ గదా
యని యుత్తుంగనగావతీర్ణ మగుకాలాభ్రంబుచందంబునన్
దనుజాధీశుఁడు మేడ డిగ్గి యతిచింతాక్రాంతచిత్తంబునన్. 207

క. కుందుచుఁ జారుల మాటలు, గొందఱ వీడ్కొల్పి భానుకులవీరుల పెం
పుం దెంపును గపివీరుల, చందంబును దెలిసి తాల్మిఁ జని యలసుండై. 208

రావణునానతి విద్యుజ్జిహ్వుఁడు రామశిరము సీతకుఁ జూపుట.

క. కలఁగుచు విద్యుజ్జిహ్వునిఁ, బిలిచి మహీపుత్త్రి యాత్మ బెగ్గిల మాయా
బలమున రామునివిల్లుం, దలయును నిర్మించి చూపఁ దగు నని పలికెన్. 209

వ. వాఁడును దత్ప్రకారంబునం గావించి తెచ్చిన మెచ్చి యశోకవనికిం జేర్చిన. 210

సీత రామశిరముఁ జూచి దుఃఖించుట.

చ. అతఁ డపు డట్టు చేసి జనకాత్మజముందఱఁ దెచ్చి వైవ సా
సతియును భీతిఁ గాంచి రఘుచంద్రునిధన్వమునుశ్శిరంబు నీ
గతి నిటు లయ్యెనే! యని వగన్ బడి మూర్ఛిలి వ్రాలి యంతలో
దితిజునిమాయయౌ! యనుచుఁ దెప్పిరి ముప్పిరిగొన్నఖిన్నతన్. 211

చ. బొమగవసోయగంబు శ్రుతిభూషణలీలఁ జెలంగు నబ్జమి
త్రము లగుదీర్ఘనేత్రము లరాళతరాలకజాలకాంతిమం
జిమమును నవ్వుకెంబెదవి చెక్కులఁ జిందము లాడుచాకచ
క్యములును జూచి రాఘవముఖం బని సందియ మంది యాత్మలోన్. 212

చ. తలకొని యవ్వసిష్ఠపదతామరసంబులతావి గ్రోలి భూ
తలనుతకీర్తిసంపదకుఁ దాఁ దలకట్టును నైన భానువ
త్కులమున కెల్ల బెద్దతల గోత్రభిదాదుల పూజ గాంచి యా
తల మఱి సాటి లేనిదగదా! ధవ! నీతల యెంచు వేమఱున్. 213

ఉ. అంకతలంబుఁ జేర్చుకొని హా! యనుచుం దలవడ్డచోశ కా
ళ్ళింక సహింతునే? యని యొకించుక యూహ యొనర్చి యాజి సా
తంకము నొందునే దశరథక్షితిపాలునిముద్దుపట్టి ని
శ్శంక భుజాబలుండు ఖరసంహరుఁ? డంచుఁ దలంచుచుండఁగన్. 214

ఉ. కంటివె మత్ప్రతాపము జగంబులు మువ్వురుసం గలంతు నేఁ
గం టొనరించినం దృణము గాదె మనుష్యుఁడు రాముఁ! డింక లేఁ

క. మీఁదెఱుఁగవైతి రాఁగా, చ్ఛాదనమునఁ బ్రాణహరణశస్త్రి పరస్త్రీ
గాదె? పరస్త్రీమాత్రమె?, యాదేవి త్రిలోకమాత యసురాధీశా! 224

క. ఆదేవిఁ జూచి పోవుచుఁ, గాదా నిన్నెదిరి యొక్కకపి మును మనలం
కాదిప్రపద్రుమప్రా, సాదంబులు వాలవహ్నిఁ బడి గొనిపించెన్? 225

క. అటువంటివీరవానర, భటసింహు లపారబాహుబలసాహసవి
స్ఫుటతరరంహు లనంహులు, పటుకీర్తులు రామభద్రపరిసరవర్తుల్. 226

క. తెగఁ దగదు విచారింపక, పగరబలం బాత్మబలము బహుళము నల్పం
బగు నేని వైర ముడుగఁగ, నగుఁ గావున సీత నిచ్చు టర్హం బింకన్. 227

తే. బిట్టుగా వేల్పువెలయాలిఁ బట్టుగొనుచు, గొంటు మును వెండిమల యెత్తిఖండపరశు
నువిద నుడికించుపాతకం బొందుఁగాక, సీత నీపాలిమృత్యువుఁ గానయందగునె? 228

చ. ఇపుడు దలంపు విశ్వజనయిత్రిని జానకి నాదిలక్ష్మిఁగా
నృపతివిలాసశార్ఙ్గి యని నిక్క మెఱుంగుము రాఘవేశ్వరుం
గపిమిషభీషణాశనులఁగా వివరింపు తదీయశౌర్యప
ద్విపులచమూసమూహముల వేఱొకభావము మాని రావణా! 229

వ. అనిన విని దశముఖుండు రోషారుణముఖుండై యతని కిట్లనియె. 230

రావణుండు సుమాల్యవంతుఁ గోపించి పీడ్కొల్పుట.

ఉ. కించుఁదనంబుతో నొకనృకీటముఁ దెచ్చి ప్రతాపదీపితా
శాంచలుఁ డంచు శాత్రవజయావహబాహుపరాక్రమోదయుం
డంచు రమాంగనారమణుఁ డట్టిడ యంచుఁ బొరింబొరిం బ్రతి
ష్ఠించెదు నన్నునిం బ్రతిఘటింపఁగ నేర్తురె దేవదానవుల్? 231

క. దేవాసురభీకర మగు, నావిక్రమ మెఱుఁగ వీవు నను లీలావి
ర్భావవిధూతమదాంధ్రి, రావణు రావణు నెఱుఁగరా యెవ్వారున్? 232

ఉ. ధర్మము ధర్మ మంచు రిపుధర్మమె పేర్కొనెదీవు రాముఁడే
ధర్మి వధూవధం బెపుడు ధర్మమె? స్త్రీముఖరూపవిక్రియా
కర్మము ధర్మమే? గరళకంధరజీర్ణధనుర్విభేద మే
ధర్మము? వాలివంచననిధానవిహారము నొక్కధర్మమే? 233

శా. రంభాశాపము నాకు లక్ష్యమె? కపివ్రాతంబు మచ్చండదో
స్సంభస్ఫూర్తికి నడ్డమే? యకట! సీతాశోకమే తన్మహీ
శుంభద్రాజ్యసుఖంబు మాన్పునది, యిచ్చో స్వర్గపాతాళలో
కాంభోజాక్షులఁ బట్టనే బలిమి! హా! నేఁగి సంధిల్లనే! 234

గనిసి యతం డసుఁ బై నుఱికెఁ గేసరి గేహగిరిమీఁదికిం బలెన్. 246

వ. ఇత్తెఱంగున నుఱికి యదలించి. 247

సుగ్రీవరావణుల మల్లయుద్ధము.

క. పిడికిట్పోటులఁ బడియుండెన్, నపుడొమ్మునఁ బడఁగ విసరిన్ గదలక వి
ట్టాడిసి యవి యొక్క, సందిట, నిడి మగుడం బిడియఁ బెనఁగె నినజుఁడు బలిమిన్.

ఆ. పెనఁగ నవలివంక పిడికిళ్ల బిరుసుగా, నసుర తలను విసర నవియు నొడిసి
సరియ కాఁగ రెంసుసందిళ్లఁ గొని లాగి, విసరి క్రేళ్లు దగుల త్రోయుటయును. 249

ఉ. వ్రేసిన పేటునం బసక వేగము దాఁటి పిటింది కట్ట బా
హాసము దాయమధ్యమున నర్కతనూభవునిం దగుల్పడం
జేసికొనంగఁ జేర్చి కడుఁ జిక్కఁగఁ బట్టి సురారి నేలకున్
వ్రేసినవెంటనే యెగసి వ్రేసెఁ బటాలునఁ జెంప లాతఁడున్. 250

ఆ. అడవిమీఁదఁ బడినపసువుఁ గాలవ్యాళి, గాల మూఁగికొనినపోలికయును
దోఁచ నతనిచండదోర్దండవిశాళి, పైఁ బడంగఁ గలఁగఁబడక పోరి. 251

క. చేయం గలపనిఁ జేసితి, నీయూఁదల మట్టితోడి దిది నా కేలా
మాయాపు లసుర లని కపి, నాయకుఁడు సువేలనగమునకు డిగి యంతన్. 252

క. ఏలికచరణంబులపై, వ్రాలిన నతఁ డెత్తికొని విపన్నత్రనయా!
యీలాగున నిన నగునే? నీలోకమె నాకు ననుచు నే నుంటిఁ జుమీ! 253

కపులు లంకను ముట్టడించుట.

వ. అని యాదరించి రాఘవుండు రవితనయున కిట్లనియె. 254

క. పెట్టుము వాకిట వాకిటఁ, గట్టడఁగాఁ గోటికోటికపులను వేగన్
ముట్టడి దాఁకన్ లంకా, పట్టణమున కనినఁ బెట్టె బలిమిగ నతఁడున్. 255

అంగదు రాయబారము.

ఉ. అంతట భానువంశకరుఁ డంపఁగ నంగదుఁ డద్దశానన
ప్రాంతము చేరఁగాఁ జని పల్కెఁ బురందరశాత్రవా! పరా
కింతయు లేక నావచన మించుకనే విను డాలకించు మి
న్నింతు ఖరాంతకుం డుఱక నీ కొకమాటటు చెప్పి రమ్మనెన్. 256

. నీ వెవ్వఁ డంటేని. 257

. నిన్నుఁ దనచంక పై చుట్టుకొని నీరనిధానచతుష్టయంబునన్
జని చని సాంధ్యకృత్యములు సల్పెడునంతకుఁ ద్రిప్పి తెచ్చి పెం

చ. అన విని దేవ నీవు చనునంతకు వచ్చెని యేము చాలకుం
డినఁగద యింక గావలెపాం నిల్వను రాముఁ డనంగ నెంత వి
ల్లన నది యెంత యేవఁహిమ నంది నతం డిపు డొక్క మ్రోఁతయుంగ్
వినఁబడనే యటంచుఁ బగిపెట్టకు లింద్రజిదాదిదానవుల్. 270

క. అతనియనుజ్ఞను భేరీ, తతములు రణనూత్రఁ దెలుపఁ బఱిసించిరి త
ద్వితతాడితధారవ ము, ద్ధృతకరమై మ్రోసె భువనభోవ్యాపకమై. 271

సీ. కల్పాంతవాతూలకర్షనిర్ఘర్యదశరధినిర్ఘోషంబు శరణుచొచ్చి
సంవర్తశిఖిశిఖాచర్వ్యద్యూణ్శీర్వధరాలఘుధ్వానంబు కేలుమొగిచెఁ
బ్రళయాంతకగభీరగళనిఃనిర్భవశ్క్రినవాసరవంబు కనవుగఱిచెఁ
గాఁభ్రగణగర్భగోళనిర్యద్భ్నుభిసురనాదము బిడ్డపేరు పెట్టె
తే. నిష్ఠహానిస్వనమునకు నిదియ తప్పు, దన్నిదానిను దీని వెనుక నే యని సమస్త
లోకవాసులు నిశ్చేష్టులై కలంగఁ, బంక్తికంఠునిపురి మ్రోసెఁ బటహశతము. 272

వ. అంత. 273

రామరావణసేనలు యుద్ధసన్నద్ధము లగుట.

సీ. అనికి మేడలు తోఁడు చనుచెంచునో పీగి కనఁ బొల్చు నున్నతస్యందనములు
ఖురధూళిశరధి గూర్కొన నోపునో యనఁ దగు సేనబంధంబు లగుగఱాలు
నవసరం బైనప్పు డంభోధి దాఁ జాఁ దనుపుకొండ లనంగఁ దనరుకరులు
నాలంకలో నున్న కాళరాత్రికిఁ గల కొమకులు దాఁ దోఁచు ఘోరభటులుఁ
ఆ. గలిసి యరుగు దేరఁ గాహళరావంబు, భటులరవము శంఖపటహనినద
మెనసి బలియ వెడలి యింద్రజిత్ప్రముఖులు, పోఁజు దీర్చి రొక్క బయల నపుడు.

ఆ. ఉగ్రభానుసుతుఁడు నగ్రభాగంబున, బలిముఖాధిపతులు పన్ని నడువ
వెనుకఁ దాను గదలె వెన్నుబలంబయి, నూఱుకోట్లకపుల నుగ్గు లలమ. 275

క. ఇవ్వీఁకను నిరువాఁగును, జివ్వకుఁ దలపడియె నడిమిచిదు గిరియే లం
చవ్వనధిభాగయుంగళము, చివ్వన నాలంక ముంచఁ జేరె ననంగన్. 276

వ. అంత. 277

క. ఒకయెడఁ జెలు భోకయెడ నలు, భోకయెడ నళిదివగయొరవు నొకయెడ నెఱవుల్
ప్రకటింపుచు సకలాశా, నికురుంబంబునకు మేదినీరజ మెగసెన్. 278

సీ. సమరవిక్రమనాట్యసంవిధానాగ్రసైవథ్యమై కనుపట్టె భటుల మ్రోలఁ
దనబిడ్డఁ జెఱ నిడ్డగనుజు మ్రింగఁగ నుర్వి లాఁచెనో యనఁ దోఁచె లంకమీఁదఁ
బై ముద్దవాటుగాఁ బడఁ జొచ్చె మిన్నేట సిక్తమై యలశిలాసేతువీథి

ఆశ్వాసాంతము.

మ. నరనాథాగ్రణి ! సారసింహపదచింతాలోల ! నిస్తంద్రధీ
 రరసాధీశ్వర ! నీతిశోవిదనుతప్రారంభ ! నూత్నాకృతి
 స్మర ! నేత్రస్థిరపద్మ ! శైర్జరమహీజఖ్యాతదాతృత్వమా
 నరుచిశ్రీధర ! సాగతారినృప ! నందన్మిత్ర ! నర్మోత్థితా ! 290

క. సతతసపాదబరీదా, దితురుష్కాధిపశరణ్యదివ్యాంఘ్రి సము
 న్నతకర్ణాటస్థాపన, చతురాళియరామరాజజామాతృమణీ ! 291

ఉత్సాహ.—
 అధ్వరావనవ్రతక్రియా ! ప్రచండదాన ! వి
 ద్యాధ్వనీన ! ధీనిధాన ! యష్టదిక్పృపాలహృ
 త్సాధ్వసప్రదప్రతాప ! చాపనైపుణీఖనీ !
 సాధ్వనీకహృద్యపద్యసత్యవాగ్విచక్షణా ! 292

గద్యము. ఇది శ్రీమదోంటిమెట్టరఘువీరశతకనిర్మాణకర్తజగదేకఖ్యాతిధుర్యాయ్యలరాజు తిప్పయమనీషిపర్వతాభిధానపౌత్రాక్కయార్యపుత్త్ర పరిశీలితసమిద్ధరామానుజమతసిద్ధాంతమర్మ ముమ్మడివరదాచార్యకటాక్షవీక్షాపాత్త్రహృదయపద్మాధిష్ఠితశ్రీరామభద్ర రామభద్రకవిప్రణీతంబైన రామాభ్యుదయమహాప్రబంధంబునందు సప్తమాశ్వాసము.

నరిగి యొకవేల్మి వ్రేల్చి కుండాంతరుదిత, దివ్యసన్నద్ధరథ మెక్కి తిరిగి వచ్చి. 9

వ. తత్క్షణంబ పొడగట్టి రామసౌమిత్రిసుగ్రీవప్రముఖులు వెఱఁగంద నదృశ్యుం డై గగనంబున మాయామేఘంబులు పన్నఁ జుక్కలవెలుంగు దోఁచదయ్యె నయ్యెడ రక్కసు లుక్కు మిగిలి యక్కటికిఁ బొటిం గనుచూపి యినుమడించి తూర్యనినదంబులు నట్టహాసంబులుఁ జెలంగం దఱిమి తాఁకిరి కపులును లోఁచవకలిమినీడం బోవక కూడందఱిమిగి రఘుపుంగవుండును దివ్యశరజ్వాలామాలికలచే రాకాసిమూఁకల తోడనకూడం జీకటితిట్టల నెసియం బెట్టఁ దొడంగినం గలంగంబడి తద్దానవానీకంబు సైరింపలేక చని గవని చొచ్చిన మచ్చరంబు పెచ్చు పెరిఁగి శాంబరీకాదంబినీతిరోహితుండయిన రావణసుతుండు. 10

క. శరములు గురియఁ దొడంగిన, నరనాథులు ప్లవగయూథనాథులుఁ గడు న
చ్చెరువొంది యిపుడు వాఁ డెటకేఁ, బుఱఁబడ నరిబలము మ్రోలఁ బొడగన మేదిన్.

వ. పయినుండి ఘోరనారాచంబులు పడుచున్నయవి రావణానుమతిం గాలమేఘంబులు గురియుం నిసువాలుంబిసుగులు గాఁపు గదా యనుటయుం విభీషణుండు. 12

క. మొదలఁ బొడకట్టి పోవఁడె, యదృశ్యుఁ డై యొక్క రథికుఁ డతఁ డగ్నివరో
న్మదుఁ డై వచ్చినరావణి, యిదె యిప్పుడు మింట డాఁగి యేయుం జొచ్చెన్. 13

చ. అన విని రాఘవుండు నిశితాస్త్రము లంబరవీథి కేయఁ దొ
ట్టినకుహనాపయోదముల టెక్కునఁ దాఁకి పడం దొడంగె నం
దున వెఱఁగంది రేఁ డతనితూపులు ద్రుంచుచు నుండె వాఁడునుం
జానిఁగి జానింగి యూ పడరుచో టెఱుఁగంబడనీక మాయలన్. 14

వ. గగనంబున నెల్లెడలం దాఁకి గర్జిల్లుచుం గఠినబాణంబులు గుప్పుచుం గపులకుం గాలంబు వచ్చె ననిపించుచుం దెంపు చేసి. 15

సీ. మెడకు మీఁగాలికిఁ బుడమికిఁ గొనసేయఁ బొగడదండలతోన వ్రాలియుండువారు
నలువుర నేపురఁ దల లంటఁ గొనసేయఁ దిక్కట్లతోడన తిరుగువారు
తొడలు వక్షంబులు దూరంగఁ గొనసేయ మూఁటిలెక్కలమాడ్కి మ్రొగ్గువారు
పైకళేబరములు బరులునోఁ గొనసేయ నెడకువతోడన మడియువారు

ఆ. నగుచుఁ దచ్ఛరముల నగచరప్రళయంబు, పెట్టె ననఁ బ్రసిద్ధపూజ్యుఁ డైన
యూథనాథుఁ డనక యొంటరికాఁ డన, కాకసమున కనుపు లప్పగింప. 16

వ. కనుంగొనుచుం గౌసల్యానందనుండు నేయుంనదిలేక వింటికొప్పున దాకేలునై చుకొని యయ్యంధకారంబులో నిలువంబడి వారెవ్వరు విభీషణా! నీవా? సుగ్రీవా! నీవా? నిశ్చిన్ని దాఁకెన్? జాంబవంతుం డున్నాఁడా? యంగదుండా! హనుమంతుండు

కంబునం బెట్టుకొని చని పాలికలనిలోనం బడియున్న చిన్నయుం బెద్దయుం జూచి వీరిరు వురు నీమఱఁది కొఱుకులుంగదా! వచ్చిరి కనువిచ్చి చూడు మన నల్లతాతన్వి యుల్లంబు ఝల్లనం ద్రుళ్ళి యెల్లంబోయి యల్లన యొట్టకేలకుం దెలిసి లేచి తేరి కొనంజూచి. 29

నాగపాశబద్ధులగు దాశరథులం జూచి సీత శోకించుట.

క. హా! రాఘవ! నీయానము, లారక్షాంతములు మొగిచె నని యేమియొకో !
నే రాఁగ నో? దాసుల, నేరము లెంచనిదయాంబునిధి కిటు వగనే ? 30

క. తహతహం బెట్టినిఁ గా నిమఁ, గుహాంతాంమ్సకవాంఛఫలము గుడిచినిఁ గా నీ
సహజన్ముఁడె యన్నగిదోగపై, మహాత్మ! సౌమిత్రి! నీవు మాటాడఁగదే. 31

చ. అని విలపించుచున్నఁ ద్రిజటాసురి యల్లలితాంగిఁ జూచి యో
వనజదళాక్షి! నీహృదయవల్లభుఁ డాయుఁదు పేతుఁ డౌటనుల్
నిను భరియించు పుష్పకము నిక్కము దెల్పెడుదివ్యయానముం
గని విధవల్ భరింప వటుగానఁ జలింపకు మమ్మ! నెమ్మదిన్. 32

ఆ. మేనికాంతి కందనిమిని నీమఱంది యుం, బ్రతికి యున్నవాఁడు పతివిహీన
మైన బలము నిలుచునా వారికడ దొర, లున్నవారు మాహ నూరడిలుము. 33

క. అని తెలిపి క్రమ్మఱం దో, కొని చనిరి యశోకవనికిఁ గోమలి నసురాం
గన లంత నిచట శోకంబున మునుఁగుచు భానుసుతుఁడు మొదలగువారల్. 34

వ. రఘుకులరాజన్యులం బరివేష్టించి మీఁద బెట్టుకో యని చింతించుచున్నం గనుంగొని ఖేదంబునం గ్రోధంబు వెరిగి హనుమంతుండు. 35

హనుమంతుఁడు విజృంభించుట.

చ. సమలెద నేఁతదాడిభువనంబులు మంథనగాదు తైనహా
లుమిసెదఁ బంటిసంధిఁ బడి యుండఁగనీక యజాండ మంతయున్
జిమిడిచినం బ్రతాపశిఖ చేతఁ బ్రపంచము చేసినాతనిన్
నెనుకిదఁ బట్టెదం బిదప నే నతఁ డేలెమపట్టి మేలెదన్. 36

క. అప్పటికి రాముఁ డించుక, తెప్పిరి తనదండ మూర్ఛ దెలియనియనుజుం
దప్పక కనుఁగొని యిఁక నీ, వెప్పుడు కనువిచ్చి చూచెదే సౌమిత్రీ? 37

చ. అరులకుఁ గోదు పెట్టితిగదా నిచుఁ దమ్ముఁడ! వైరిఁ జంపి యొ
వ్వరివలమూపుమీఁద విలు వైతు నయోధ్యకు నెట్లు పోవుదున్
మరలి సుమిత్ర నన్నడిగినం దలవంచుట యుత్తరంబె? నీ
వరిగెడుచోటికే వయన మైతి విభీషణు నప్పు బొంకితిన్. 38

ఘాధావద్విశిఖుండు వచ్చె నసువుం జచ్చెన్ సురుస్స్వత్రబా
హాధాత్రీధర మూడలం బడిన రక్షస్స్వందనోపేతుఁడై. 49

క. ఆవార్త విన్నయప్పుడు, రావణుఁ డసురోపభీకరభ్రుకుటిముఖుం
డై వజ్రదంష్ట్రుఁ బంచిన, నే వచ్చె నశంకపార విభవబలముతోన్. 50

వ. ఇత్తెఱంగునం బురద్వారంబు నిర్గమించి మృత్యుముఖంబున వెడలివచ్చు చిచ్చుచందంబునం దోఁచి యవ్వజ్రదంష్ట్రుండు నిజబలంబులం గూర్చుకొని కపులం జుట్టుముట్టి చతురంగంబులం బట్టిసపరశ్వధప్రాసపాశకృపాణాదుల ముంచినం గొంకింపక యదలించి వానరవరులు శిలాపాదపాదులం జెండాడి గండడంచిన దానవసేనలు కనుకనిం బఱచిన నప్పుడు గంటిచి తరుచగవ్యూహంబు దెరలించికొని చారంబడి వజ్రదంష్ట్రుండు యూథాధిపాదుల నుఱికి వెంపర సంపరం బఱపి వెంపరలాడుచుం జంపుచున్నం గని యంగదుం డెదిరి యతనియరదంబుఁ గరంబులం బట్టి నేలంగొట్టినం బుట్టచెండు కరణి నెగసి ధరణికి లంఘించి యాదైత్యుండు. 51

తే. ఉగ్రకరఖడ్గ మెత్తి పైఁ గుఱుకనంగ, దుండు వాఁ డెత్తుకెడువుతోడి శేలు
పెనఁగిపట్టె మోచేతిపట్టునను విఱిచి, నసువు తెగవైచె వాని నాయడిదమునన. 52

క. అంత నకంపనుఁ డసురాంకఁ, డంతకసభుఁ డసురబృభునియనుమతి గని య
త్యంతరభసమున సేనా, సంతానము గొలువఁ బటుహాశంఖము లులియన్. 53

క. వెరికిఁ జనుదెంచె నపుడు, ప్పలభుక్కుల కన్యవన్యఫలభుక్కులకున్
గల నయ్యె నందుఁ బైకొని, గెలుపునఁ గపివీరు లొడ్డగిల దొరకొనినన్. 54

అకంపనుఁ డాంజనేయుని చేఁ జచ్చుట.

పంచచామరము.—

అకంపనుండు తేరిపై శరానలంబు గ్రాలఁ గా
లకంఠదోశ్శిఖాకలీలలం గరంబు గ్రాల సా
యకప్రకాండకృత్తవానరాంగుఁడై వెలుంగఁ గా
ప్సుపూర్తిపట్టి ముట్టి వానిపుట్టి ముంచె గట్టులన్. 55

ప్రహస్తాదులు వానరవీరులతో ఘోరముగఁ బోరి దోరుట.

వ. అంత. 56

క. అధయము పతి కొనఁగి వెసన్, ద్విభాగసేనాధిపతి యతిస్ఫురితబలుం
డుభయబలభయదభూతి, ప్రథతోడఁ బ్రహస్తుఁ డాత్మ బలములు గొలువన్. 57

వ. నిర్యాణనిస్సాణధ్వానంబులు మిన్నుముంచుకొని చనం దనవెంటం గుంభహనుండును మహానాదుండును నరాంతకుండునుం జనుదేర నుత్పాతంబులకు భీతిల్లక తనధాకకు నచ్చెరువంది రాఘవులు విభీషణుం బిలిచి యితండు రావణుండే యని యడుగునట్లుగాఁ ద్రోచి నడచినం దదీయసేనలుం గోపులు ముంచి వచ్చెం బ్లవంగ

సీ. కంఠీరవధ్వజాంకవిభాసి [illegible] నవతోఁ
దనలేరు దిగియు [illegible]
సింగపుఁగోదమతేఁకరా [illegible]
[illegible]
తే. నచ్చరల గర్భమునఁ [illegible]
సొలయ వీనుల బలఘూళి [illegible] దశముఖుండు (?).
క. సంభృతపరిఘుష్ప [illegible]
[illegible] నదొవలన్. (58
ఉ. నైరిభ [illegible]
తారలు బూరగొమ్ములును ద [illegible] బడుల్
నూఱులు వేలు వ్రాయ గవనుల్ వడి వెల్వడి [illegible]
ద్వారమువంకఁ దారయిరువంకలఁ దాళాలు దీర్చి రయ్యెడన్. 69
సీ. పంచముఖున కిన్నడించి తోఁచిన దేవ! మ్రొక్కు [illegible] మొదలివేల్ప!
యనరణ్యరాజభో [illegible]!
యలకాధిపతివిదళ [illegible]!
వరుణకృ [illegible]!
తే. రావణేశ్వర! యని మ్రోల రాజవంది, బిరుద [illegible] చాటువుల్ బెట్టు చదువ
మేరుశిఖరంబుఁ దొలిచి నిర్మించినట్లు, తనరు సరంబిలేశిక్కె దశముఖుండు. 70
వ. ఇత్తెఱంగున రథారూఢుం డై. 71
శా. క్రాలం దద్దళకంతు ఘట్టరొదురన్ రాణాసు ల [illegible]
గ్గాళ ల్వట్టరి యూర్పు [illegible] పులబుగ్గల్ వొంగి గండోపల
స్థూలాఖీలము లై తనర్పఁగ దదుద్భూతధ్వనుల్ దంకిలో
కాలోకాద్రిగుహల్ ప్రతిధ్వను లొసంగం బోయి ప్రయ్యాబడన్. 72
క. చిందములు పట్టి రిందున, నందున షుడివడి హయంబు లంబుజబంధు
స్యందనము వైచి పడఁగా, నందుకొని పురస్థ మొక్కవార్యము నిలిపెన్. 73
సీ. వనచరేంద్రులకు దిమ్మనఁ దలల్ దిరుగంగ నిలువున మూర్ఛలు నివ్వటిల్లఁ
గణతల్లను గాతు కలఁగి దిక్కరులకు బోటఁబోటఁ గన్నీటి బొట్లు వడియ
బ్రహ్మలోకంబువారలకు వీనులలోన సానించి మొరయించినట్లు యుండె
లచ్చితో సుద్దులెల్లను మాని వైకుంఠపతికిఁ జెవులుఁ గత్తి పలుకవలనె
తే. సమ్ముఖరశంఖపటుకాహళాదికాధి, కారవము విశ్వమంతయుం నాక్రమింప
నేమి వాక్రువ్వఁగా వచ్చు నిత్తరంబు, వాఁడిమి ప్రకాశముగ దైత్యవల్లభుండు. 74

ఉ. రక్కసు లుక్కడంగి చన రాజయి రాజ్యము చేసె రాజరా
జిక్కడ వచ్చి నాఁటిమొద లిప్పుడి నంతఁ బులస్త్యపుత్త్రకుం
డక్కడ మాల్యవత్తనయయందుఁ గనెన్ మము ముప్పురన్ దిశల్
సొక్కఁగఁజేసి యుగ్రతపముల్ దశకంఠుఁడుఁ గుంభకర్ణుఁడున్. 84

సీ. జలజసూతి సుదగ్రజాలకుఁ బ్రసన్నుఁడై యడుగఁ డిష్టవరంబు లని వచింప
నిద్ర వేఁడుకొనెను నిర్దయత్వము వేఁడికొనఁ బోయి వాతప్పి కుంభకర్ణుఁ
డీరావణుఁడు మర్త్యులే తక్కఁ గీ యని తక్కువారిచేఁ జావుండ వరము వడసి
యేఁగుదెంచి కుబేరు నియ్యూరు వెడలంగఁగొట్టి తాఁ బట్టము గట్టుకొనియె
తే. సతతపుష్పక మపుడె గైకొనియె, వాసవాదులఁ గమతులఁ జేసికొనియె
నిరువది యుగపకంబాలయుత్తమేష, నెనయ బాహులఁ గైలాస మెత్తిపట్టె. 85

ఆ. ఇతఁడు మూఁడుకోట్లు నేఁబదిలక్షలు, వత్సరములు హరుని వరమువలన
నుండువాఁడు గాఁడె యొకవృద్ధిపుత్త్రుఁడై, వచ్చి శౌరి మోసపుచ్చెఁ గాక. 86

క. కోఁతి యని తెగడె వలిమల, గూఁతుర్ నందిమొగ మందికొని యిట్టిదివో
క్రోఁతి యని నవ్వఁ గడపటఁ, గోఁతియుఁ గ్రోతియును జేటగుట గనిపించెన్. 87

క. పాటించి నారదాదుల, పాటలపైఁ జూపఁ డితఁడు బందీదివిష
త్పాటలగంధులకోఁపల, పాటునఁ బలవించు రోదలపైఁ గల ప్రేమల్. 88

వ. అని యుత్తాలంగున విభీషణుండు నిజాగ్రజుం డగు నరజనీచరరాజు సామర్థ్యంబు సౌర్థ్యంబు నభివర్ణించిన విని విభుండు విస్మితుండై వీక్షింపుచుండె నయ్యవసరంబున.

సీ. పెగకి నుత్తుకలను పిరివిబల్లాగ్రంబులు గదలుఁగాఁ గోల మ్రోలఁ గదలువారు
ముఖరఘురీపటిమోపేతులకు జాఱఁ గరముల గిరులెత్తి కదలువారు
నేనుంగు తెరు తేజీ నిల్చునే? యంచుఁ బిడికిళ్లతోఁ జార్చి పిలుచువారు
నావచ్చు విపులపాషాణములే సమరసాధనములు తమకంచుఁ దాఁకువారు
తే. నేరుపడి నాల్గుపోఁజాలై యెప్పు డెప్పు, డుర దురం బనుచున్న వానరులఁ జూచి
తనదొరలతోడ నొక్కింత తడవు నన్నుఁ, జూడుఁడీ యని దశకంఠుఁ డాడి యపుడు.

సుగ్రీవుఁడు రావణు నెదిర్చి మూర్ఛిల్లుట.

ఉ. పైఁడిరథంబుతోఁ బ్రళయపావకపట్టము నేఁడు కట్టుకో
న్నాఁడో యితం డనం గనలునం గనుగ్రుడ్డు గదల్చి కాయంబ్రో
వ్వేఁడిమిచే దిగంతములు వెచ్చపడన్ బలభేదిమీఁదిమా
ర్పిఁ దతఁ డొక్కఁడున్ గడువడిన్ గదియం గపిరాజు దగ్గుఁడై. 91

క. ఒకపాదపంబు కేలం, బెకలించికొని యెదుర భిదురభీకరబాణం
బొకటి యతఁ డేయ నగ్గా, లికి నిసజాఁడు పడియెఁ జెట్టు లేచెం బయికిన్. 92

క. బండికలు దన్ని పైఁబడి, గుండె లగలఁ బడనడుచుచుఁ గుద్దిన బాహా
దండములు పాఱఁ దాఁచియు, తండంబు పడెం బోరగిల గద్దం బద్రువంగన్. 105

క. పడి మూర్ఛిలి యొక్కింతక, తడవునకున్ లేచి మంతి కంఠంబల తిరిగి పడన్
బడఁబోయి నిలిచి పవనజుఁ, బిడికిటఁ బమూర్ఛిల్లఁ బొడిచి నిలిచె నీలున్. 106

నీలుండు రావణుతోఁ బోరుట.

వ. అంతం దగని మూర్ఛ నొందియున్న హనుమంతుండు మూర్ఛ దేఱి తనకన్న మున్ను తెలిసి సేవలు దీర్చుకొని జగడంబునకుం దిగురథనయస్త్రంబులం జూచుకొనియె నప్పటికి నీలుండు కయ్యం బందుకొని పెనంగ దనుజుం దనుజుం దఱిమి యుఱికి దొమ్మి సేయం దగవు గాదని చూచుచుండి రయ్యెడ రావణుండును. 107

క. అబ్బురపుటంపబోసున, నిబ్బరపుం గడకఁ గాయుడిపి నిలిపెన్ దలపై
గుబ్బలితో బొబ్బలతో, బెబ్బులివలె వచ్చునీలు భీకరాకృతిలున్. 108

ఉ. ఇట్టటు మొట్టనీక యసురేశ్వరుఁ డీగతి నడ్డపెట్టినం
బట్టిన గట్టువైచి యతిమాత్ర తనూకృతగాత్రుఁడై తనుం
జొట్టినయంపపెండె మొకపొప్పున వెల్వడి మేను వెంచి క
న్పట్టె ప్రభంజనప్రియనిపట్టి విశిఖ్ పడఁ గూలఁ వెట్టుదున్. 109

వ. గుప్పునం గనుప్పతి భయంకరుఁడై గుప్పించి. 110

క. పిడ మెఱుఁగు గొడుగు నొఱుకన్, మెడ ద్రొక్కుం గ్రిందనక్క మీఁద న్నిక్కన్
జడిముడి మండివడునొడువుల, పడ పెట్టుం దలలు మొట్టు దవడలు గొట్టున్. 111

క. ఆలో నాలోకించిన, వేలుపు లయ్యసుర చెవికి వినరా నారా!
నీలా నీ లావెంతయుం, మే లని యచ్చెరువుపడుచు మెచ్చిరి యతనిన్. 112

తే. అప్పు డమరారి మదిఁ గోప ముప్పతిల్ల, గిరిశర మేసెఁ గాలిపాకాలు మనుచు
నస్త్రశిఖినీలునకు విమోహాంబ యొసఁగెఁ, బగరపయుఁ గొడుకుపైఁ దగునె తండ్రి?

క. ఈలీల నీలుండు మూ, ర్ఛాలసుఁడై వ్రాలి లేచునంతటిలో నీ
రాలాపముఖరుఁడై రాఁ, గా లక్ష్మణుఁ డడ్డకొన్యెఁ గని మార్కొనుచున్. 114

ఆ. అపుడు మించి మించ నాడినమాటల, కెన్ని యక్షరంబు లన్ని శరము
లసురనొల్ల గ్రుచ్చె నతఁడు నయ్యమ్ములఁ, గొఱికి యుమిసి పెక్కుకోల లేసె. 115

వ. వెండియు నయ్యిరువురుం బరస్పరజయాభిలాషంబున. 116

క. మ్రోఁగుచుఁ దూపులు తూపుల, సాఁగుచు దుస్తరశరక్షతారుణవారిం
దోఁగుచు మూర్ఛాదశలం, దూఁగుచుఁ దేఁగుచు బెనంగ దొరకొని రాజిన్. 117

రావణుశక్తిచే లక్ష్మణుండు మూర్ఛిల్లుట.

ఉ. అత్తఱి లక్ష్మణుం డొకమహావిశిఖంబునఁ దూపుతోడ వాఁ

వ. ఇత్తెఱంగున నొత్తరంబై జగత్తులు తల్లడిల్ల నొత్తి వచ్చిన యత్తేరిత్రోవఁ గోసలేశ్వరకుమారుండు. 128

క. అభ్రంకషరథకపి చిత్రధ్వజంబుల వెలింగెఁ బ్రళయాంతక ఫా
లభ్రాజిష్ణుభ్రుకుటీ విభ్రమ ఘోరేయ మైనవిల్లుం దానున్. 129

మానిని.—

రావణుఁ డేసె శరంబుల ఘోరతరంబుల నేరి తరంబులునుం
గా వవి తాఁకినఁ దాశరథిం బెనఁగం బరికల్పము లల్పములం
బోవని పాటివి పావని విల్లులు వోవఁ జలింపఁ జితంబును గ్రొం
బూవులతోఁ బొడవై తగుఁ దానవపుంభవదండమునం బొలిచెన్. 130

సీ. దశరథాత్మజుఁడును ననదిట్టతత్తడి నెత్తుట జొత్తిల్లి నెఱకుగాఁడ
నేసుంట కలిగి కట్టెఱ్ఱ మాపులఁ జూచి యంబువీథియురుల విల్లుఱుకఁ బెట్టి
విశిఖంబు లేయ విద్విషదిషుత్రుటనంబు, లవి యమేయజ్వాల లలమఁ బోదివి
వగ ధన్వ మయ్యె గట్టిగ నిప్పు దన సవాహనసారథికముగా నరద మెరియఁ
తే. జేయ బూడిదప్రోవులై చిన్నవోయి, కానఁబడెఁ గంటె నిశ్శేషగళితతత్త
దళమకుటకాంచనద్రసధార లున్న, తనువుతో రిత్తకలలతో దనుజరాజు. 131

క. ఇలు కాలి నూల నిట్టక, నిలిచిన నిట్రాడు వోలె నిజరథ మటులం
బొలియ న్నిలఁబడి రాకా, సులజోఁ సుండుటకు నగుచుఁ జూచిరి వేల్పుల్. 132

వ. కౌసల్యాకుమారుండునుం బంక్తిముఖుని వీక్షించి. 133

రాముఁడు యుద్ధశ్రాంతుఁడగు రావణుని లంకకుఁ బుచ్చుట.

క. ఎఱుకలు నఱికినఁ గొమ్ములు, విఱికినఁ బోలేనిగిరిని బెగడినకరి ని
త్తఱిఁ దలఁపించెదు తేజం, బఱి యింత యవస్థ వచ్చెనా నీ? కకటా! 134

చ. అదియునుఁగాక గంధకరియాకృతి కేపటిఁ బట్టి యొక్కటిం
గద కపిరాట్చమూకదళికావనవాటిఁ బెకల్చి యాడి తిం
తదడవుదాఁక దూఱటిలిసాఁడవు కయ్యము నేయ నెల్లి వ
చ్చెద విపు డేమి దప్పె? నిలు చేరి సుఖంబున నుండు నేఁటికిన్. 135

లక్ష్మణుఁడు మూర్ఛఁ దేరుట.

వ. పుత్త్రమిత్త్రకళత్త్రాదులతో విభవానుభవంబున నున్న నిన్ను నీయధర్మంబె దరిద్రాక్రాంతుం గదా యని యానతిచ్చి తద్దయానిధి యతనిం బొమ్మని యనిచి హనుమదంసావతరణంబొనర్చి వేంచేసి యనుజునిం దేర్చినఁ బౌలస్త్యుండును నచట నుండక చనుచో వనచరులు తన్ను వెన్నుదగిలి దుమ్ముతోలించి చల్లువారును జప్పట్లఁ జఱచువారును నడ్డంబరిగి వెక్కిరించువారు నునై చేరి చేరి కేరి కేరి నవ్వ నందఱం జేవిసరులం జెదరం జేయుచుం బరాభవఖిన్నుండును దయాపన్నుండును నై వేఱొక్కతే రక్కెఁ బురంబు చొరంబఱచి తననగరివాకిట నరదంబు డిగ్గి యాత్తపరివృతుండై పోయి యేకాంత

ద్యంబు భవత్ప్రేషితులచేతఁ గొంత దీఱెఁ గడమఁ గపులు దీర్చెదరు తదీయ భుజా
పర్వతపాదపాదిపాతంబులచే లెస్స మేలు గాంచినపుడు నీకు నిర్బంధాపాది యైన
పగ మామకజఠరానలంబున జీర్ణం బయ్యె నని నమ్ము మమ్మలికంబు విడువు మని
పలికి యగ్రజానుజ్ఞాతుండై కదలి పురంబు వెడలివచ్చువానిం జూచి రఘువీరుండు
విభీషణుం బిలిచి వీఁ డెవ్వండు వియచ్చలయపటకుటీరంబునకుం జాలినయొంటి
కంబంబు వలె నున్నవాఁ డని పల్కిన దేవా! యితండు కుంభకర్ణుండు దశముఖుని
డాసినవాఁడు దీర్ఘదేహుండు పుట్టినప్పుడ పొట్టచిచ్చునకునై జగదఖిలజంతుక్షయం
బొనర్ప నేర్పడిన నెదుర్పడి పురుహూతుండు పవిప్రాయుధంబున వైవ నది
ఱొమ్మున నొడ్డి వమ్ముపోవం జేసి చౌదంతికొమ్ములు గుదుసులకు విఱిచి దానం గొని
వైచి యవ్వాసవుం దఱిమెఁ బ్రపంచపరితాపం బొనరించి బ్రహ్మశాపంబు గాంచె
దానం జేసి యితండు నిద్రించుట గాక నెల లాహారవిహారంబులు గాంచుటకు
దినద్వయంబునకునై యుండు నిన్నిద్రాళువు మితినిండక మేల్కన్నం జెడు నని యుం
బరమేష్ఠియై పలికినాఁడు నేఁడు బలాత్కారంబున లేపి పంచినం జనుదెంచినాఁడని
విభీషణుండు విన్నవింప విభుండు వెఱఁగంది చూచుచుండె నంత. 143

కుంభకర్ణయుద్ధము.

సీ. కదియ ముట్టినకుంభకర్ణునిపైఁ గపుల్ సంపుల్లభూరిభూజములు వైవ
నతనివక్షఃపీఠి నవి చూర్ణమై మరందరసంబు జిగటయై విరులు నిలిచి
పూవుగట్టున గందవొడివోలెఁ బరిమళభరితమై నెఱయ వా రరిది యనుచు
గట్టెత్తి వైవ మోఁకాళ్ల మోఁచేతులఁ దుమురుగాఁ దట్టుచు దూఱి యతఁడు
ఆ. వైచుకొనఁగఁ జొచ్చె వదనబిలంబులో, నరక యొడిసి యొడిసి యూథపతులఁ
గాయభీరువులు దదీయకర్ణఘ్రాణ, వివరమార్గములను వెడల వెడల. 144

వ. ఇది గాదని యయ్యఖిలభీకరుండు దండుమీఁదం బడి పదిసూఱువేలు మొదలైన
లెక్కలతో నెక్కువతక్కువం జిక్కినకొలంది కపులం గరంబులం జమిరి పిసికి ముద్దలు
చేసి సవ్యాపసవ్యంబుల వైచుకొని మ్రింగం దొడంగిన మొంగలిమూఁకలు వెఱచఱచి
పఱచినం గని కనలి యనిలతనయాంగదగవయద్వివిదశరభశతబలిగజగవాక్షాదివృక్ష
చరశ్రేష్ఠులు భూయిష్ఠమాత్సర్యంబులం బైకి లంఘించిన జంఘాజానుజఘనభాగంబు
లను వీఁపుల మూపులం జాఁపుచేతులం జెవులం జెక్కుల ముక్కుమీఁదనుం గలయఁ
బ్రాఁకిన నతండు గొండొకపడి నిండువనంబు తోడికొండవోలి పదంపడి యొడలు
జాళించి తూలించినం జాలించక ముంచుకొని ముందఱం బిఱిందివంకను వలపలందావ
లంబోనీక పొదివిన నుఱికి పిడికిటం బొడిచియుం దిరిగి మోచేతులం గ్రమ్మియుం నొరగి
రొం రతన్నులు తన్నియుం నఱుచేతం బఱచియుఁ బెడచేతనడచియుం నందఱం దూఁగి

వ. అక్కులుంగవ ప్రక్కం జిక్కి మిక్కిన మర్కటులు రక్కసులు వెక్కండ్రు గల రది యట్లుండె నందిళ్లకొలందుల నుం దెగినయస్త్రాల్లు రెండు నతం డార్చియెత్తినం జిల్లు నం జిమ్మనగ్రోవులం బారుతీరున నెగయు రుధిరధార లూర్ధ్వలోకంబులం దడిపికొను చుం బోయె నప్పు డప్పుడమితేఁడు వీడందవాఁడితూపుల నతని కాళ్లు కత్తిరించి యు య్యుత్తరము నొత్తరముం గుఱుచపఱిచిన నవుడు గఱిచి హుంకారణభయంకరుం డై మ్రింగ నప్పళించు నద్దానవుం డను. 154

క. తొంటినడ గుంటుపడినం, బంటుతనము గుంటుపడక పరుషధ్వనితో
మింటికి నిమ్ముగ నంగిటి, గుంటదనుక నోరు దెఱచికొని నున్ముఖుఁ డై. 155

వ. జరిగి జరిగి గిరి గదలి వచ్చునట్టి వచ్చుచో నచ్చెరువంది పరేశరాజశర మతిం బోసి యారాకాసి జేనిగళంబునకుం బూన్చి తెగనిండఁ దిగిచి జగతీవల్లభుం డేసె నంత.

మహాస్రగ్ధర.—
తెగి తన్మస్తంబు దంష్ట్రాధిగతధగధగద్దీప్తలిప్తాభ్రమై వ
క్త్రగుహాగర్జావశేషోద్గగనచలితగంధర్వవిద్యాధరం బై
నగరప్రాకారకేళీనగశిఖరసరత్నస్ఫురచ్చంద్రశాలల్
పగులంగాఁ దాఁకికొంచుం బలుపడిఁ జని తత్ప్రాంతపాథోధిఁ గూలెన్.

క. నడు మొగ్గడె మదియం నతనిది, కడలిన్ సగము వడి యొకసగం బిలఁ బడ నం
దడవులఁ గొండలఁ గ్రోతుల, దుడుములఁ బెక్కుపరియె దుత్తుము రయ్యెన్.

వ. ఆత్తఱిం బరమానందభరితులై దివ్యులు దుందుభులు మ్రోయింపుచుం బుష్పవర్షం బులు గురియించి జయజయశబ్దంబులతో రఘువీరుం బ్రశంసించిరి తప్పిపోక కుందప్పి నిలిచిన తరుచరులు తలలువట్టి చూచుకొనిరి యంత నచ్చట రావణుండు నిజానుజవధ ప్రకారంబు హతశేషనిశాచరులు దెలుపక తొలుతనె యతనితల వీటికిం దాఁటి పోవుటచేత నెఱింగినియుం. 159

రావణుఁడు కుంభకర్ణుమరణమునకు శోకించుట.

క. వినమిన్ విచికిత్సాయుత, మనస్కుఁ డై యుండి యుండి మఱి వెనుకం దా
వినియున్ విచికిత్సాయుత, మనస్కుఁ డై యుండె నురక మ్రాన్పాటొదవన్. 160

వ. వెండియు నతండు తమ్మునిం దలంచి తలంచి యెలుంగెత్తి పిలుచుచుం దజ్జయంబు లుగ్గడింపుచు హా! యనుచు నేలం బుసుసుచుఁ బొరలుచుఁ బెక్కువగలం బలవించు చుఁ దనతోడం గూడఁ బుత్రమిత్రకళత్రాదు లడలి యడలితమం తన తాలిమిఁ జెచ్చు కొని తనుం దెలుపం జొచ్చినం దెలి నేరక యూరక పొగులుచు విభీషణు నీతి వినక చెడి తింగా యనియుం బుద్ధిచెప్పిన ప్రహస్తుని ప్రాణంబులు గొంటింగా యనియుఁ గడపట నీలావు నమ్మితిఁ గా తమ్ముఁడా! యనియుం దాపోవుచున్నం జేర వచ్చి త్రిశిరుండు

వ. అప్పు డతికాయుండు. 169

చ. సునిశితనిష్ఠురంబయిన సాయకమున్ ధనువన్ విశేషముగా నేసిన

ర్చిన నది ముంచె ముంచుటయు సీతమయూఖసమానసాయకం

బున నెడలించి యట్టిశరము న్నిగిడించిన క్రుంచుచుం గనం

గనగనమన్నధాత్రిశిఖంబున క్రొంచె నతీయుగు ద్దమున్. 170

ఇంద్రజిత్తుబ్రహ్మాస్త్రమున వానరసేనలు మూర్ఛిల్లుట.

క. తద్వార్తాకర్ణన మపు, డుద్వేగము వెనుక విన్న నార్చి ననుజకి

ద్విడ్ద్వేషి యనికిఁ ద్రిదివా, ధిపవిగ్రహు మేను గానఁ బడకుండ నేసెన్. 171

వ. అంత. 172

శా. దిక్కుల్ పిక్కటిలంగ బ్రహ్మవాదిత్రధ్వనుల్ సైన్యముల్

పెక్కుల్ గొల్వఁగ దాశకంఠి బిరుదుం జేర్పాటుదుం బోయి తాఁ

దక్కం దక్కినమూఁక వెల్లఁ గపిముఖ్యశ్రేణిఁ గోల్పోయి యా

చక్కి న్నిల్వక మిన్ను చొచ్చెను నిగర్జాఘూర్ణితాజాండుఁడై. 173

సీ. అమ్ములు బ్రహ్మమంత్రాభిమంత్రితములు మిను గ్రక్కున విసరించి మునుఁగఁ గురియ

గజ గంధమాదన గవయ గవాక్ష కేసరి నీల శతబలి శరభ రంభు

లాదిగా యూథపు లర్వదియేడుకోటులు దేవతాసంభవులు బలంబు

తోఁ బడ్డి రినజాంగదులు గతాసువు లైరి రామలక్ష్మణులు మూర్ఛల మునింగి

తే. రంత రవి గ్రుంకె మరలె మాయావి బ్రహ్మ, జపము చే హనుమద్విభీషణులు చేతి

విపదపాయంబు దలఁగింప వెరవెఱుంగ, కజసుతుని జాంబవంతుని నడుగఁ జనిరి. 174

హనుమంతుఁడు సంజీవకరణిచే నందఱ బ్రతికించుట.

తే. అతఁడు గొఱప్రాణమున నుండి హరువు దెరువు, లావటిల దెల్పఁ జని వాయుదేవసుతుఁడు

క్షీరవారాకరోత్తరతీరభూమి, నుండి దివ్యౌషధంబులఁ గొండఁ దెచ్చె. 175

సీ. తెచ్చినప్పుడ దాన దీపించు నోషధీలతల గాడ్పులు సోఁక హతజనంబు

లగ్నశల్యము లూడి భగ్నసంధులు గూడి మిసమిస పసలెచ్చి యుసురు వచ్చి

దొరలెల్ల దాశరథులతోడ నే లేవ గట్టకం డచట నె పెట్టి వచ్చె

సూర్యోదయంబయ్యె సురలాదిగా నెల్లవారుఁ బేర్కొనిరి సామీరిమహిమ

తే. తిరుగ రేరాక గొరుచుండిరి ప్లవంగ, వీరు లంతట రవి గ్రుంకె వెలిఁగెఁ దార

లిరులు నిండె సురారిపై డెరియఁబెట్టి, రయ్యనర్గళభుజశౌర్యు లార్చి చొచ్చి. 176

తే. ఇట్టి వానరపరివార మేసరేఁగి, వైచు చిచ్చుల లంక యేవంకఁ గనిన

గోడ మన్నింటికిని యయ్యెయ్యఁ గోటరాయి, మొదలుగా గాలనధి పంక్తిముఖుఁడు చూచి.

లక్ష్మణుఁ డింద్రజిత్తు వధించుట.

మ. అతఁడుం బోయి నికుంభిలాటవిని హోమారంభకుం డైనఁ దత్
హుతభుక్సన్నిధి ముట్టఁ బట్టుకొని యూర్పుల్ పట్టి యయ్యింద్రజి
ద్దితిజుం బోనీక జీరి చంపి మరలెన్ దేవేంద్రుఁ డుప్పొంగ న
క్షత శైల్ల న్వని పంక్తిఁ గాంచు: దదలల్కాం బంచి సద్వేలుఁ ద్దై. 182

రావణుఁడు మరల యుద్ధమున కేతెంచుట.

చ. వెరుక నృపాలురం గపులవేలముఁ బోద్చి వధింతు మున్న యా
జ్జనకజఁ ద్రుంతుఁ గాక దిమె చంపె ననేకుల నం చశోకకా
ననమున కై కఠోరగమనంబునఁ బోవ సుపార్శ్వుఁ డాదిగా
ననుఁ గులు మాన్పఁగా మరలి యాజికి వెల్వడెఁ బెక్కుఁటివులన్. 183

తే. వెడలి యసురాధినాథుండు గొనుకతోన, తెగనాడ దీమసం బనఁ దేరు డిగ్గి
యెల్లపరివారమునకుఁ జేయెత్తి మ్రొక్కి, నడుపుఁ డీవేళ యిది సుండిసాతు మీరు.

మ. అనిన న్మంత్రులు నాప్తులున్ దొరలు దేవా! మ్రాకులన్ రాలఁ జే
రనె యింతే నలవడ్డయోనిమిత కాంద్రన్ భానుపుత్త్రాదులన్
వినుమీ చంపక పట్టి తెచ్చి దినము న్నీయింటి కామాట పుం
బనికిం జొచ్చెద మన్న దాఁక నిడ చెంపల్ ప్రేతు నుద్యద్ధతిన్. 185

వ. మీరు తేరక యిటు విచ్చేసి కనుంగొనుం డనవుడు నుత్సాహంబుతో నతం డట్ట యాచరించె నద్దానవవీరులును భీకరాకారులై తేరులు వారణంబులు వారువంబులు ఘోరమృగంబులుం దమకు వాహనంబులు గాఁ గొని నానావిధతూర్యంబులు మ్రోయఁదలకడచి నడచినం గపిసేనలుం గలియఁబడియె నప్పుడు. 186

చ. శిలలను గుప్పచప్పుడును జేతుల పేశులు త్రిప్పచప్పుడున్
దెలుపుడు దెల్పుచప్పుడును దేరులు నూరెల రొప్పచప్పుడుం
బలములఁ ద్రిప్పచప్పుడులు బర్వఁగ నజ్జగడంబు మజ్జగం
బులు వినియెన్ నిశాచరచమూజితు లైరి ప్లవంగసైనికుల్. 187

క. విఱిగినకపులం గనుఁగొని, వెఱవకుఁ డని విల్లు పూని విభుఁ డిది యనికిన్
దఱి యని గంధర్వాస్త్రం, బఱిమిఱి నరిఁబోసి యేసె నసురులమీఁదన్. 188

వ. ఏసిన నద్దివ్యాస్త్రమహిమంబున. 189

సీ. ముంగల వెనుకవంకం గెలంకుల నిండి తోడిగినమ్ములతోన కడిఁదివిండ్లు
తెగలు నిండారంగఁ దిగిచి ప్రత్యాలీఢ పాదులై తముఁ జుట్టు వాఱుకొనుచు

లందు సూర్యాస్తమయంబు గావచ్చె నింక నోషధులు వెలింగి కనుపట్టునని పల్కు
పల్కులు కడనుండి విని యాంజనేయుండు. 200

క. ఇనుఁ డస్తమింపఁ జయ్యనఁ, జని యౌషధనగముఁ దెచ్చి సౌమిత్రి సజీ
వుని జేసి కొండ మును పుం, డినచోటనె డించి వచ్చె నృపుఁడు మెచ్చ౯? 201

ఉ. కోమలధాముఁడై పొసఁగఁ గొండ కినుండు కిరీటు వారెయ్య సు
త్రాముఁడు పెట్టిపంచినరథంబున రాముఁడు దేఱి త్తై సం
గ్రామము గోరి సన్నహనగర్వముతోఁ బురి నిర్గమింప భే
రీముఖతూర్యఘోషబధిరీభవదాశుఁడు రాక్షసేశుఁడు౯. 202

రామ రావణ యుద్ధము.

వ. అప్పుడు సంగరదిదృక్షం జనుదెంచి యంబరంబునం బట్టు చాలక తొట్టియున్న కిన్నర
కింపురుష గంధర్వ సిద్ధ విద్యాధర చారణ సుర గరుడ సందోహంబు సన్నాహ
సాహసముత్సాహాభిరామముఖుం డై రాము నెదుర్కొనం బోవు రావణుం గలశా
శనమునికిం గరంబులం జూపి. 203

భుజంగప్రయాతము.—

త్రిలోకీవనీసంచరిష్ణుం ద్రికూటా
ద్రిలంకాగుహాకేసరి౯ వీనిఁ జంప౯
వెలుంగొందె మున్నిటి వేడెంబులోన౯
బళీ! రాముఁ డంచుం బ్రభావంబు లెంచు౯. 204

ఉ. ఆదశకంఠుఁడుం దెలివి నంతట సారథిఁ జూచి కుంభక
ర్ణాదులు దోడులేమి కెటు లయ్యెడునో యను చింత మానుమీ
యేదొర తోడువట్టి యెదురెత్తఁగ నెత్తితి వెండికొండ నా
కీదుర మెంత? నీవెఱవు లేమఱి కెక్కు మటంచుఁ జేరఁగ౯. 205

చ. మనుకులసార్వభౌమునకు మాతలి చేతులు మోడ్చి దేవ! యి
ద్దనుజునివింటిచేయి బెడిదంబునుమీ జతనంబు సూరెలం
గనుఁగొనుమయ్య! వానరులఁ గాల్చుచు వచ్చె శరంబు లొక్కరుం
డన వల దెంద ఱెంద ఱెదు రందఱకు౯ బరు వీతఁ డాజుల౯. 206

తే. పెక్కుడలఁ జూచి యొక్కఁగుడు నిక్కు మనిన, నగవు మొలక మొగంబున నిగుడు దేర
మాతలికిఁ బ్రత్యయకరంబు నాతనికి దు, రత్యయతరంబుఁ గాఁ గార్ముకారవంబు. 207

వ. రఘువీరుండు. 208

వాసరంబు వెలుంగఁ జేసి శూలమున ప్రకటిల్లెఁ బ్రశస్తిఁ దునిమి నటనము.

తే. నిట్లు పోరి రయ్యిరువురు నీరయుము వెలుగ [illegible] సత్యోత్సాహ మెమివెన్న?
నిలయవాత్యలఁ దూఁగుచుఁ గలఁగుచుండె, గొంపగపవిలఁ జేయుటు కొండు నెలఁగ.

వ. మఱియును నయ్యిరువురునులు చరియించు [illegible] పట్టియములు గవిసిం
చియును వితంబ [illegible] విలంబిచాపములు [illegible]
విలంబిచారుతప్తుపట్టులంబున నట్టహాసంబులు నిఱివికొనఁ దూఫులు [illegible]
నంగంబులం గలయుంగ నుపట్టుగొయుల [illegible] వాపుల [illegible]
బశ్చాద [illegible] వట్టంబునం [illegible] పాటు [illegible]
నొండొంటితోడం బోరాడుచు [illegible] పసులు పుట్టించె నయ్యవసరంబున.

ఆ. వారి లేటులాడ వాలమ్ము లిల యందు, చరియుండ్రైన [illegible] టుపిసడియును
నుత్పుగించె చెయునుం బోటు లేకుండ, మునుగువడఁగ నిండె ముజ్జగములు. 222

—◆ శ్రీరాముఁడు రావణుం ద్రుంచుట. ◆—

వ. పోరి పోరి యలుక దెచ్చుకొని రఘునాయకుండు రాక్షసరాజు నీక్షించి. 223

క. పుడమిసుతఁ దేరఁ దోడనె, యడుగెత్తిన నను చునింగి నరుదెంచితి వ
ప్పుడలిగ్గు ముట్టిచ్చి తెచ్చుట, గడదాఁకఁగఁ బిసుగువడియెఁగా పై నోరీ! 224

వ. అని యదలించి. 225

ఆ. దేవమునివరో పదిష్టంబు రవిహృదయము మంచు బఠించి రాముఁ దమరవైరి
తలలు దెంచెఁ దెంచె మొలలెంచె మొలలెంచె,మొలిచె మొలిచె మఱియు మొలిచె మొలిచె.

తే. అట్టిపోరాటలాపల నస్తమయము, లేమగడచెయు నుదయంబు లేదు దోఁచె
దాశరథి యంతమీఁద పైత్రాస్త్రశరము,విహితమంత్రంబు చే లేవి వింటఁ దొడిగె.227

శా. మీఁదం జూచి నిరోధి నేయుటయుం నునే మీలవ్నుఖజ్వాలలన్
మీఁదుం గ్రిందును బోయెఁ బోయెఁ దిరుగ న్నిర్మించుసామగ్ర్యతం
దేదేదో పడియెన్ విధాత కనఁగా నిట్లేఁగి తీ ర్పేర్పడం
గాఁ దద్దివ్యశరంబు రావణునివక్షం బుచ్చి యత్యుద్ధతిన్. 228

క. చని నేలఁగాఁడి క్రమ్మఱ, మనుకులమణి దోనకు వచ్చె మఘవాహితుఁడున్
దనపాటునఁ దే రొరుగఁగఁ, బెనుగబ్బలి పడినగతి గుభేలునఁ బడియెన్. 229

క. గతజీవుఁడు ప్రేఁగనియెడు, కతయది ముసి యయ్యెఁ బంక్తికంఠునియెడఁ దా
నతఁడు మును బ్రతికి వేఁగె, బలిమాలిచె జగముఁ జచ్చె భారము వాపెన్. 230

ఆ. అతని యూర్పు శాంతమగుటయుఁ జల్లనై, విసరె మారుతములు వెఱపులేక
యతని ముఖవికాసమడఁగఁగా దిశలకుఁ, దేటవచ్చె నినుఁడుఁ దేజరిల్లె. 231

బుధనిరోధనిరాఘవధభూమి యిదిసుమీ యదిసుమీ ప్రగమోటంశాటిరంబు

తే. చెలువ ! కనుగొంటివే? యంచుఁ జిత్రకూట,మునకు డిగ్గి భరద్వాజమునివరంబు
కడ విమానావతరణంబు నడపి యమ్మహర్షి భజియించి యాతిథ్య మప్పుడు గాంచి.

వ. అందు నొక్కరేయి విశ్రమించి హనుమంతుని భరతునకు నిజాగమనవార్త నెఱిగింప బంపించిన నతండును నందిగ్రామంబునకుం బోయి శ్రీరామపాదుకారాధనతత్పరుం డైన యారాజన్యఋషికి నాసన్నుండై తన్నుం దామున్ దెల్పిన వాక్యంబు నెఱింగించిన నాలింగనం బాచరించి యాక్షణంబ యనుజన్ము శత్రుఘ్నుని బనిపంపు చని హజారంబున నుండి మంత్రులం బిలిచి రాజు వచ్చెం బురంబు శృంగారింపం బరిచారకులం బనిచి మీరు సన్నద్ధులై రండు తెంపుపొం డెదురుకొనం బోవలయు ననిన విని వారును బరమానందభరితులై యట్లన యాచరించి రప్పుడు. 240

క. బంగారుమిసిమి గులికెను, చుంగులకురుజాలువు ధూపసుధలు సౌధా
లిం గడచె రాజధానిన్, శృంగారమునకలప్పుగ్వాశిక్పతిఁ బోలిచెన్. 241

మ. పయనంబై చతురంగసేన లెదుటం బన్నం బ్రధానుల్ జగ
ద్జయశోభం బొదఁగుండె నేఁ డని మహోత్సాహంబునం దేగ తె
క్కొను సేనంబులు తూర్యముల్ దిశల అంతెన్ ప్రేయఁ జేయన్ సమ
గ్రయశుల్ వచ్చిరి కొంచుఁ బట్టపుఁగరిన్ రాజేమ్ప్రస్థానులన్. 242

సీ. శత్రుఘ్నుఁ డప్పుడు కౌసల్యాదిజనయిత్రులను దెచ్చెఁ బసిఁడిపాలకుల నెక్కి
వారిఁ దోకొనిపన్ని వచ్చినమంత్రులు వివిధసేనలు గొల్వ వెంటఁ దవిలి
సాకేత మంతయుఁ జనుదేరఁగఁ బరాశరమునీంద్రు తాతఁ బురస్కరించి
కొనుచు నందిగ్రామమునఁ జేరుచో భరద్వాజు వీడ్కొని రఘువరుఁడు వచ్చి

తే. భూమిజయును లక్ష్మణుఁడుఁ దానుఁ బుష్పకంబు, నచట డిగ్గి నిజాంఘ్రిపద్మానతులను
భరతశత్రుఘ్నులఁ బ్రసన్నకరుణఁ జూచి, వంశగురునకు మ్రొక్కి దీవనలు గాంచి.

క. కౌసల్యం గైక సుమిత్రాసాధ్విఁ బ్రణామములపరంపర లెసఁగం
గా సేవించి తదాశీ,ర్వాసితమౌని జయజయేతివచనప్రియుండై. 244

శ్రీరాముల పట్టాభిషేకము.

వ. సంతసంబునం బొదలిరి తదనంతరంబు. 245

సీ. గురుజనానుమతి రఘుస్వామి లక్ష్మణ భరతుల కభినవాభ్యంగవిధులు
సాంగించి మంగళస్నానక్రియానంతరమున శత్రుఘ్నుండు విమలవసన
గంధమాల్యామూల్యకమనీయభూషణ ప్రభృతి నన్నల నలంకృతులఁ జేసె
మూర్తిఁ గోడలిఁ దోడికోడండ్రతోఁ గూడి యొకలోమి కౌసల్య యుపచరించె